

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΕΛΛΟΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΜΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΝΕΟΛΑΙΑ ΚΑΙ «ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΖΩΗΣ». Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ
ΤΗΣ ΕΔΑ (1955-1960)

Αριθμός Μητρώου: 1114Μ046

Σύμβουλος Σπουδών: Κώστας Κατσάπης

Αθήνα, 2016

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	Σελίδα 5
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	Σελίδα 7
 ΜΕΡΟΣ Α΄ : Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΟΥ «ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΖΩΗΣ» ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΔΑ	
-Η έλευση του ροκ εν ρολ στην μετεμφυλιακή Ελλάδα και η σταδιακή διαμόρφωση της αριστερής πρόσληψης.....	Σελίδα 17
-Ο κινηματογράφος ως παράγοντας «διαφθοράς» των νέων.....	Σελίδα 31
-Η πρόσληψη επιμέρους «ψυχοφθόρων» πτυχών του «αμερικανικού τρόπου ζωής».....	Σελίδα 41
 ΜΕΡΟΣ Β΄ : ΑΝΤΙΑΜΕΡΙΚΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ. ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΗΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ	
-Η αριστερή πρόσληψη του «αμερικανικού τρόπου ζωής» ως πολιτιστική έκφραση του αντιαμερικανισμού.....	Σελίδα 53
-Αντιαμερικανισμός, νεολαία και ο αριστερός εθνικός λόγος.....	Σελίδα 62
-Νεανική παραβατικότητα και απείθεια. Η ιδεολογική κατασκευή του τεντιμποϊσμού.....	Σελίδα 70
-Διαπροσωπικές σχέσεις και σεξουαλικές διαστάσεις της νεολαιίστικης συμπεριφοράς.....	Σελίδα 81
 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	 Σελίδα 89
 ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	 Σελίδα 93

Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη πραγματεύεται την πρόσληψη του «αμερικάνικου» τρόπου ζωής, αλλά και της επιρροής του στην νεολαία από την ελληνική Αριστερά (Την ΕΔΑ και την Νεολαία της), κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1950, χρονική περίοδος κατά την οποία η αμερικανική νεολαιίστικη κουλτούρα εμφανίζεται και διαδίδεται στην ελληνική κοινωνία. Τα χρονολογικά όρια της παρούσας εργασίας τοποθετούνται από το 1955 -χρονιά κατά την οποία ο «αμερικανικός τρόπος ζωής» και διασκέδασης καθίσταται σταδιακά θέμα προνομιακού ενδιαφέροντος για τον εγχώριο Τύπο- έως το τέλος της δεκαετίας του 1950. Το 1959 επιλέγεται ως το καταληκτικό χρονικό σημείο, αφενός λόγω της λήξης της πρώτης φάσης του ροκ εν ρολ φαινομένου και αφετέρου, λόγω του μετασχηματισμού της δημόσιας συζήτησης γύρω από τα ζητήματα που αφορούσαν την νεολαιίστικη συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα, η εισαγωγή του «τεντυμποϊσμού» ως σημαίνοντα όρου στη δημόσια συζήτηση αποτέλεσε μία βασική αλλαγή στην πρόσληψη των νεανικών συμπεριφορών απείθειας από το 1960 και ύστερα.

Η εμφάνιση του ροκ εν ρολ στην Ελλάδα, η οποία λαμβάνει χώρα την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, κινεί το ενδιαφέρον του εγχώριου αριστερού Τύπου, καθώς και του Τύπου συνολικότερα, με συνέπεια να ανάγεται σε αντικείμενο δημόσιας συζήτησης. Ήδη από το 1955, η *Αυγή* ασχολείται με την διάχυση του ροκ εν ρολ φαινομένου σε παγκόσμια κλίμακα, καθώς και με τις νεανικές συμπεριφορές, οι οποίες συνδέθηκαν με αυτό. Την επόμενη διετία, η κουλτούρα του ροκ εν ρολ και η επιρροή της στην ελληνική νεολαία αντιμετωπίζονται ως μία υπαρκτή πτυχή της ελληνικής κοινωνίας από την αριστερή αρθρογραφία. Η εκτεταμένη ενασχόληση με τον «αμερικάνικο τρόπο ζωής» και η σύνδεση του τελευταίου με νεολαιίστικες συμπεριφορές απείθειας (ενίοτε και παραβατικότητας) αποτυπώνει, σε μεγάλο βαθμό, την στάση και αντίληψη της ΕΔΑ απέναντι στο ροκ εν ρολ φαινόμενο.

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι η προαναφερθείσα πρόσληψη συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την ανάπτυξη ενός είδους «εθνικού λόγου» από την πλευρά της ΕΔΑ, ο οποίος ισχυροποιείται μέσα από το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο της εποχής (Κυπριακό ζήτημα και μαζικές αντιιμπεριαλιστικές διαδηλώσεις). Ταυτόχρονα, το ροκ εν ρολ αντιμετωπίζεται ως παράγοντας αποπροσανατολισμού της νεολαίας και ως μέσο της «πνευματικής της υποδούλωσης» από την πλευρά των ΗΠΑ. Η αντίληψη αυτή δείχνει να αποτελεί μία από τις βασικότερες πολιτισμικές εκφάνσεις του αριστερού αντιαμερικανισμού.

Επιπροσθέτως, εξετάζεται η συνολικότερη πρόσληψη της ελληνικής αριστεράς για την νεολαία, τη συμπεριφορά και τα προβλήματά της. Την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η ενασχόληση της αριστερής αρθρογραφίας με θέματα που άπτονται της νεολαιίστικης συμπεριφοράς είναι εκτεταμένη και, συχνά αποκτά τη δομή και τα χαρακτηριστικά μίας ανθρωπολογικής και κοινωνιολογικής έρευνας. Οι προτάσεις, οι οποίες πολλές φορές παρατίθενται για τη διαπαιδαγώγηση της νεολαίας διέπονται τόσο από το προαναφερθέν πλαίσιο του «αντιαμερικανισμού», όσο και από ιδεολογικές προσλαμβάνουσες της ΕΔΑ, όπως ο αντιιμπεριαλισμός και ο εθνικός της λόγος, ο οποίος εν πολλοίς συγκροτείται μέσα από την ΕΑΜική παράδοση.

Η κυριότερη πρωτογενής ιστορική πηγή η οποία χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, είναι η *Αυγή*, η επίσημη εφημερίδα της ΕΔΑ και, πιο συγκεκριμένα, φύλλα της από το 1955 έως και το 1959. Επίσης, ερευνώνται τμήματα από το αρχείο της νεολαίας της ΕΔΑ, καθώς και τεύχη του περιοδικού *Επιθεώρηση Τέχνης* της ίδιας χρονικής περιόδου.

Το ιστορικό πλαίσιο

Η εμφάνιση της ροκ εν ρολ κουλτούρας στην Ελλάδα συντελείται σε μία ιδιαίτερα τεταμένη περίοδο, λίγα χρόνια μετά τη λήξη του αιματηρού Εμφυλίου πολέμου. Οι πολεμικές επιχειρήσεις έληξαν οριστικά τον Αύγουστο του 1949, μετά την ήττα των δυνάμεων του «Δημοκρατικού Στρατού» από τις αντίστοιχες του «Εθνικού Στρατού», στο Γράμμο και στο Βίτσι¹. Ωστόσο, ως προς τις ιδεολογικές, πολιτικές και κοινωνικές του συνέπειες, ο Εμφύλιος λήγει οριστικά το καλοκαίρι του 1974, με τη Μεταπολίτευση και την πτώση της Χούντας των Συνταγματαρχών. Η πρώτη μεταπολεμική περίοδος χαρακτηρίστηκε από έλλειψη ανεκτικότητας και εκτεταμένη καταπίεση εις βάρος των ηττημένων, καθώς επίσης και από την άμβλυνση του χάσματος ανάμεσα στις δύο πλευρές, γεγονός που ενέτεινε την πολιτική και κοινωνική πόλωση². Ο πόλεμος αυτός, έχοντας ξεκάθαρα ιδεολογικά χαρακτηριστικά, εισήγαγε μία νέα διαιρετική τομή ανάμεσα στις δύο αντιμαχόμενες πλευρές, τους κομμουνιστές από τη μία, και την νικήτρια παράταξη των εθνικοφρόνων από την άλλη³. Η νεοπαγής τότε, έννοια της «εθνικοφροσύνης» έμελλε να διέπει την κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας για τα επόμενα εικοσιπέντε περίπου χρόνια, ενώ συγχρόνως προλείανε το έδαφος για την ενσωμάτωση των ανελεύθερων «έκτακτων μέτρων» της εμφυλιοπολεμικής περιόδου στο μεταπολεμικό συνταγματικό καθεστώς. Η εθνικοφροσύνη δεν στρεφόταν μόνο εναντίον του κομμουνισμού αλλά επιπλέον, προϋπέθετε την αποδοχή ενός ευρύτερου συστήματος αξιών, οι καταβολές του οποίου βρίσκονταν στην προπολεμική συνταγματική τάξη και παράδοση⁴. Το γεγονός αυτό μπορούσε, κατά συνέπεια να δικαιολογήσει την διατήρηση των προαναφερθέντων

¹ Γιάννης Γιαννουλόπουλος, *Ο μεταπολεμικός κόσμος. Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία 1945-1963*, Αθήνα 1992, σελ.152

² Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, «Η ιδεολογική επίδραση του Εμφυλίου πολέμου» από *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα 2006, σελ.561.

³ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι. Κοινωνική ιστορία του ροκ εν ρολ φαινομένου στην Ελλάδα, 1956-1967*, Αθήνα 2007, σελ.269.

⁴ Νίκος Αλιβιζάτος, «Καθεστώς έκτακτης ανάγκης και πολιτικές ελευθερίες», *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα 2006, σελ.392.

ανελεύθερων μέτρων εις βάρος των πολιτών και κατά τη διάρκεια της περιόδου που ερευνάται.

Η πολιτική σκηνή της δεκαετίας του 1950 ούσα επηρεασμένη από το εμφυλιοπολεμικό πλαίσιο της περιόδου, βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο. Οι πρώτες μετεμφυλιακές εθνικές εκλογές, οι οποίες διεξήχθησαν τον Μάρτιο του 1950 αποτέλεσαν, ουσιαστικά μία σύγκρουση ανάμεσα στην Δεξιά και το Κέντρο, με δεδομένη την απουσία του παράνομου ΚΚΕ από αυτές (το τελευταίο είχε τεθεί εκτός νόμου με τον Στρατιωτικό νόμο 509 του 1947). Η Δεξιά εκπροσωπείτο από το Λαϊκό Κόμμα του Κωνσταντίνου Τσαλδάρη, έναν πολιτικό σχηματισμό στενά συνδεδεμένο με το προπολεμικό του παρελθόν. Από την άλλη πλευρά, ο χώρος του Κέντρου, διεπόταν από εσωτερικές αντιφάσεις, οι οποίες οδήγησαν στην εμφάνιση τριών διαφορετικών πολιτικών σχηματισμών: Το κόμμα των Φιλελευθέρων, με αρχηγό τον Σοφοκλή Βενιζέλο, το οποίο εκπροσωπούσε την συντηρητική τάση εντός του κεντρώου χώρου, το κόμμα του Γεωργίου Παπανδρέου, το οποίο δεν ενέπνεε εμπιστοσύνη στους ψηφοφόρους, λόγω της πρωθυπουργίας του τελευταίου κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών⁵ και η Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου, με ηγέτη τον στρατηγό Νικόλαο Πλαστήρα. Η ΕΠΕΚ αποτέλεσε τον μοναδικό φορέα που κατόρθωσε να κερδίσει την υποστήριξη ενός σημαντικού τμήματος των ΕΑΜογενών ψηφοφόρων, έχοντας προγραμματικές θέσεις βασισμένες στην «ειρήνευση» και την «αλλαγή», αιτήματα των διωκόμενων οπαδών της Αριστεράς⁶. Τα κόμματα του Κέντρου επιτυγχάνουν να κερδίσουν με μικρή πλειοψηφία ψήφων και εδρών τόσο αυτές τις εκλογές, όσο και τις επόμενες, οι οποίες διενεργήθηκαν τον Σεπτέμβριο του 1951. Ωστόσο, οι εσωτερικές αντιθέσεις και συγκρούσεις μεταξύ των τριών κομματικών σχηματισμών, η ανικανότητά τους να άρουν την πολιτική αστάθεια και η αυτονομία των κρατικών υπηρεσιών ασφαλείας και του παρακράτους απέναντι στην κυβερνητική πολιτική, (ιδίως κατά τα διαστήματα στα οποία ο Πλαστήρας ηγείτο της κυβέρνησης) κατέστησαν την περίοδο διακυβέρνησης των δυνάμεων του Κέντρου ως απλώς ένα «κεντρώο διάλειμμα»⁷.

⁵ Ο ρόλος του Γεωργίου Παπανδρέου στις αναταραχές του Δεκεμβρίου του 1944, καθώς και η συμπόρευσή του με τα βρετανικά πολιτικά συμφέροντα αποτελούσαν παράγοντες για την έλλειψη εμπιστοσύνης του εκλογικού σώματος απέναντί του. Γιάνης Γιανουλόπουλος, *Ο μεταπολεμικός κόσμος*, ό.π., σελ.286.

⁶ Στο ίδιο, σελ.286.

⁷ Στο ίδιο, σελ.289.

Στη διάρκεια της διετίας 1950 – 1952, ο στρατάρχης Αλέξανδρος Παπάγος συγκροτεί τον Ελληνικό Συναγερμό, κατά το πρότυπο του γαλλικού σχηματισμού του Rassemblement du Peuple Francaise του στρατηγού Ντε Γκώλ, κατορθώνοντας να επανασυσπειρώσει τους ψηφοφόρους της Δεξιάς, ενώ ταυτόχρονα οδηγεί τον δεξιό χώρο σε μία ριζική τομή με το μεσοπολεμικό του παρελθόν⁸. Στις εκλογές του 1951 εξασφάλισε την πρώτη θέση με το 36.5 % των ψήφων, χωρίς όμως να συγκροτεί κυβέρνηση, κάτι το οποίο τότε πραγματοποίησε ο συνασπισμός των κεντρικών κομμάτων, υπό τον Νικόλαο Πλαστήρα. Στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1952, ο Συναγερμός πετυχαίνει θριαμβευτική νίκη, συγκεντρώνοντας το 49.2 % των ψήφων και αποκτώντας, χάρη στο νέο εκλογικό σύστημα, ισχυρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία με 247 έδρες (επί συνόλου 300). Ο νέος, ευνοϊκός για τη Δεξιά, συσχετισμός δυνάμεων έμελλε να διατηρηθεί καθ'όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '50. Ορισμένοι από τους παράγοντες στους οποίους μπορεί να αποδοθεί αυτή η εκλογική επιτυχία του Συναγερμού είναι οι περιορισμοί εις βάρος της Αριστεράς, η αλλαγή του εκλογικού συστήματος, αλλά και οι προσχωρήσεις στελεχών προσκείμενων στον Σοφοκλή Βενιζέλο⁹. Ωστόσο, σημαντικό στοιχείο της επιτυχίας του Συναγερμού αποτελούσε η προσέλκυση ενός ευρύτερου και ετερόκλητου πλήθους ψηφοφόρων, με διαταξικά χαρακτηριστικά, γεγονός που αποτύπωνε την προσαρμογή της Δεξιάς παράταξης στα μετεμφυλιακά πολιτικά και κοινωνικά δεδομένα, μακριά από τον μεσοπολεμικό διπολισμό Βενιζελικών – Αντιβενιζελικών¹⁰.

Στα επόμενα χρόνια, η κυβέρνηση του Συναγερμού έμελλε να δοκιμαστεί από το ζήτημα της διαδοχής του Παπάγου, ο οποίος πέθανε τον Οκτώβριο του 1955. Ο τελευταίος δεν είχε ορίσει διάδοχο, με τους δύο αντιπροέδρους της κυβέρνησης, τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο και τον Στέφανο Στεφανόπουλο να φαντάζουν ως οι επικρατέστεροι διάδοχοι. Το χρίσμα, εν τέλει παραδίδεται στον, μέχρι τότε Υπουργό Δημοσίων Έργων, Κωνσταντίνο Καραμανλή. Η ανάληψη της εξουσίας από τον τελευταίο οδήγησε στα χρόνια που ακολούθησαν στη διατύπωση αρκετών

⁸ Ο Παπάγος κατόρθωσε να συγκροτήσει μία ευρεία, διαταξική συμμαχία, συσπειρώνοντας από τη μία πλευρά τους αντιβενιζελικούς ψηφοφόρους της μεσοπολεμικής περιόδου και από την άλλη, την «νέα αστική τάξη» και τα μικροκαπιταλιστικά συμφέροντα τα οποία ανέδειξε η εμπορική δραστηριότητα της κατοχικής περιόδου. Στο ίδιο, σελ.300-301.

⁹ Στο ίδιο, σελ.301.

¹⁰ Κώστας Κατσάπης, *Ηχοι και απόηχοι, ό.π.*, σελ.272.

απόψεων και ερμηνειών¹¹. Μία από τις πρώτες ενέργειες του Καραμανλή ως πρωθυπουργού ήταν η διάλυση του Συναγερμού και η ίδρυση του κόμματος της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης (ΕΡΕ), τον Ιανουάριο του 1956. Η νεοσυσταθείσα ΕΡΕ κατόρθωσε να κερδίσει τις εκλογές τόσο του 1956, όσο και εκείνες του 1958.

Η Αριστερά, από τη δική της πλευρά, παρά το γεγονός ότι διέθετε σημαντική δυναμική και ερείσματα στην κοινωνία, δεν είχε τη δυνατότητα νόμιμης πολιτικής έκφρασης. Καθώς το ΚΚΕ είχε τεθεί εκτός νόμου, ήδη από την περίοδο του Εμφυλίου, ένα μεγάλο τμήμα των οπαδών του ΕΑΜ είχε επιλέξει να υποστηρίξει το πρόγραμμα της ΕΠΕΚ, όπως προαναφέρθηκε παραπάνω. Τον Αύγουστο του 1951 ιδρύεται το κόμμα της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) φιλοδοξώντας να αποτελέσει έναν φορέα που θα έδινε στην Αριστερά τη δυνατότητα να επανέλθει στην πολιτική ζωή της χώρας και ταυτόχρονα να προβάλλει τις θέσεις του ΚΚΕ στην Ελλάδα, αποτελώντας κατά κάποιο τρόπο την νόμιμη έκφραση του τελευταίου. Το αξιακό τρίπτυχο «Ειρήνη – Δημοκρατία – Αμνηστία» συμπύκνωνε το πρόγραμμα του κόμματος¹². Στην πρώτη της συμμετοχή σε εθνικές εκλογές, το 1951, συγκεντρώνει το 10.6 % των ψήφων και εκλέγει δέκα βουλευτές. Ωστόσο, στις εκλογές του επόμενου έτους δεν κατορθώνει να αποκτήσει εκ νέου κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Η αποτυχία αυτή έδειξε να αποτελεί έναν παράγοντα που οδήγησε την ΕΔΑ στην στρατηγική της σύμπλευσης με τα κόμματα του Κέντρου¹³. Το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση έγινε στις δημοτικές εκλογές του 1954, ενώ δύο χρόνια αργότερα, η ΕΔΑ προσχωρεί στην Δημοκρατική Ένωση, έναν συνασπισμό κεντρώων και αριστερών κομμάτων ο οποίος συγκροτήθηκε με αφορμή τις εκλογές του Φεβρουαρίου του 1956. Η Δημοκρατική Ένωση παρότι αναδείχθηκε πρώτη πολιτική δύναμη στις εκλογές αυτές σε επίπεδο

¹¹ Οι βασικότερες ερμηνείες της ανόδου του Καραμανλή στην εξουσία ήταν οι εξής δύο : Σύμφωνα με την πρώτη, ο Καραμανλής επελέγη αποκλειστικά βάσει των πολιτικών ικανοτήτων και προσόντων που είχε επιδείξει ως υπουργός Δημοσίων Έργων στην κυβέρνηση του Παπάγου. Ωστόσο, σύμφωνα με μία άλλη ερμηνεία των εξελίξεων, η άνοδος του βορειοελλαδίτη πολιτικού στην πρωθυπουργία αποτέλεσε μία ακόμη πτυχή της εξάρτησης της εγχώριας πολιτικής ηγεσίας από τον ξένο (εν προκειμένω τον αμερικανικό) παράγοντα, καθώς η «λύση Καραμανλή» φέρεται να αποφασίστηκε μετά από συνάντηση του πρώτου με τον αμερικανό πρέσβη στην Αθήνα, στις 12 Σεπτεμβρίου του 1955. Γιάννης Γιανουλόπουλος, *ό.π.*, σελ.310-311.

¹² Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, *ό.π.*, σελ.276.

¹³ Στο ίδιο, σελ.276.

ψηφών, βρέθηκε στη θέση της αντιπολίτευσης λόγω των ιδιαιτεροτήτων του εκλογικού νόμου¹⁴.

Το 1956, είναι ένα έτος με σημαντικές εξελίξεις για την ΕΔΑ και την Αριστερά συνολικότερα. Τον Μάρτιο, η Έκτη Ολομέλεια του ΚΚΕ αποφάσισε την καθαίρεση του Νίκου Ζαχαριάδη, γεγονός με μεγάλη σημασία για το αριστερό κίνημα στην Ελλάδα. Νέος Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ εξελέγη ο Κώστας Κολιγιάννης, μετά από μία σύντομη μεταβατική θητεία του Απόστολου Γκρόζου. Λίγους μήνες αργότερα πραγματοποιείται η Α' Συνδιάσκεψη της ΕΔΑ. Το πρόγραμμα που εγκρίθηκε, απαρτιζόταν από τις αρχές που ακολουθούσε η ΕΔΑ από την ίδρυσή της. Ωστόσο, ένας σημαντικός άξονας του νέου προγράμματος ήταν η συνεργασία με τις «προοδευτικές δυνάμεις», γεγονός που σε μεγάλο βαθμό οφειλόταν στις αλλαγές εντός της ΕΣΣΔ¹⁵. Επιπροσθέτως, η ΕΔΑ μετατρέπεται σε ενιαίο κόμμα, εξέλιξη που όμως δεν περιόρισε τις αντιξοότητες που η πρώτη αντιμετώπιζε¹⁶.

Δύο χρόνια αργότερα, στις εκλογές του 1958 (τις οποίες κέρδισε η ΕΡΕ, όπως αναφέρθηκε παραπάνω) η ΕΔΑ σημειώνει μία ιστορική εκλογική επιτυχία, καθώς αναδεικνύεται αξιωματική αντιπολίτευση καταγράφοντας ποσοστό 24.4 %, ενώ ταυτόχρονα το Κέντρο χάνει μεγάλο μέρος της εκλογικής του ισχύος¹⁷. Η επιτυχία της ΕΔΑ οφείλεται στο ότι κατάφερε να επανασυσπειρώσει το μεγάλο τμήμα των ΕΑΜικών ψηφοφόρων, οι οποίοι στις αρχές της δεκαετίας στήριξαν την ΕΠΕΚ¹⁸. Η ανάδειξη της ΕΔΑ σε αξιωματική αντιπολίτευση έμελλε να αλλάξει τις πολιτικές ισορροπίες και, ταυτόχρονα να συμβάλλει στην όξυνση των παρακρατικών δράσεων και πρακτικών. Η καταπίεση, η καταστολή, οι εκτοπίσεις και η αστυνομική επιτήρηση εναντίον της Αριστεράς εντάθηκαν, ως αντίδραση της κυβέρνησης

¹⁴ Η Δημοκρατική Ένωση συγκέντρωσε 1.620.007 ψήφους, καταγράφοντας ποσοστό 48.15%, έναντι 1.594.112 ψήφων και ποσοστού 47.38% της ΕΡΕ. Ηλίας Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Αθήνα 2001, σελ.203.

¹⁵ Εκείνη την εποχή, η «αποσταλινοποίηση» που συντελείται εντός της ΕΣΣΔ άλλαξε ριζικά τις ισορροπίες, αναφορικά με το διεθνές κομμουνιστικό κίνημα. Οι αλλαγές αυτές έδωσαν στην ΕΔΑ την δυνατότητα για μια μεγαλύτερη ελευθερία συζητήσεων και πρακτικών. Η Α' Συνδιάσκεψη της ΕΔΑ έθεσε ως βασικό στόχο της Αριστεράς την «εθνική δημοκρατική αλλαγή», η οποία μεταξύ άλλων προέβλεπε την συνεργασία με τις υπόλοιπες προοδευτικές δυνάμεις. Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.277 και Σπύρος Λιναρδάτος, *Από τον Εμφύλιο στην Χούντα, Τόμος Γ' 1955-1961*, Αθήνα 1978, σελ.143.

¹⁶ Γιάννης Γιανουλόπουλος, *ό.π.*, σελ.294.

¹⁷ Η επομένη των εκλογών του 1958 βρίσκει το Κόμμα των Φιλελευθέρων συρρικνωμένο κοινοβουλευτικά, με μόλις 36 έδρες και εκλογικό ποσοστό 20.67%. Ηλίας Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία, ό.π.*, σελ.230-231.

¹⁸ Γιάννης Γιανουλόπουλος, *ό.π.*, σελ.319.

Καραμανλή απέναντι στην εκλογική άνοδο της ΕΔΑ¹⁹. Αυτό το πλαίσιο καταστολής και καταπίεσης επρόκειτο να διατηρηθεί και κατά τη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας.

Μία ακόμη καθοριστική παράμετρος του πολιτικού σκηνικού της χώρας αποτελούσε η ανάδυση του Κυπριακού ζητήματος ως εθνικού θέματος μείζονος σημασίας. Η διεθνής προβολή του Κυπριακού εντάθηκε στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, λόγω και των αλλαγών που αφορούσαν το «νοτιοανατολικό σκέλος» του ΝΑΤΟ. Η βρετανική κυριαρχία στη περιοχή αρχίζει να περιορίζεται ενώ, ταυτόχρονα διεξάγεται το δημοψήφισμα του 1950 με τη μορφή συλλογής υπογραφών, όπου το 95.7 % των συμμετεχόντων ψήφισε υπέρ της Ένωσης με την Ελλάδα²⁰. Παρά την εξέλιξη αυτή, το ελληνικό πολιτικό σύστημα απέκλειε την υιοθέτηση πρωτοβουλιών σε αυτή την κατεύθυνση, δεδομένης της εξάρτησης από το Λονδίνο και την Ουάσινγκτον κατά την εμφυλιοπολεμική περίοδο²¹. Η στάση αυτή αλλάζει στα μέσα του δεκαετίας του '50 με την προσφυγή της κυβέρνησης Παπάγου για το Κυπριακό στην Ένατη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, παρά τις αποτρεπτικές παρεμβάσεις των ΗΠΑ και την αδιαλλαξία των Βρετανών. Ωστόσο, οι πιέσεις υπέρ της προσφυγής αποδείχθηκαν ισχυρότερες, γεγονός που εκτιμάται ότι οδήγησε τον Παπάγο να πάρει αυτή την απόφαση²².

Στα μέσα της δεκαετίας του '50, η εμπλοκή της Τουρκίας στο ζήτημα, σε συνδυασμό με την στάση των ΗΠΑ και της Μεγάλης Βρετανίας οδήγησε στην όξυνση του ζητήματος και ενέτεινε ένα κλίμα «αντιδυτικισμού» που επικρατούσε στην ελληνική κοινωνία. Από τα τέλη του 1954, οι κινητοποιήσεις για το Κυπριακό αποκτούν ιδιαίτερα μαζικό χαρακτήρα με αξιοσημείωτο στοιχείο τη συμμετοχή χιλιάδων νέων στις διαδηλώσεις. Η Αριστερά, μέσω των κινητοποιήσεων αυτών καταφέρνει να βγει από το πολιτικό και κοινωνικό περιθώριο στο οποίο βρισκόταν μετά τον Εμφύλιο και να επανενταχθεί στην πολιτική ζωή της χώρας, ανασυγκροτώντας σταδιακά το διαλυμένο ΕΑΜικό μπλοκ. Ταυτόχρονα, η υπεράσπιση ενός «εθνικού» ζητήματος από την ΕΔΑ αποτελούσε έναν δυνητικό παράγοντα νομιμοποίησής της, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η

¹⁹ Σπύρος Λιναρδάτος, *ό.π.*, σελ.343-346.

²⁰ Γιάννης Γιανουλόπουλος, *ό.π.*, σελ.329.

²¹ Στο ίδιο, σελ.330.

²² Στο ίδιο, σελ.331-332.

αντικομμουνιστική προπαγάνδα, καθ'όλη τη διάρκεια της μετεμφυλιακής περιόδου έθετε την Αριστερά στο στόχαστρο, κατηγορώντας την για «αντεθνική και προδοτική» στάση²³. Επιπροσθέτως, η αριστερή παράταξη κατέστη βασική συνιστώσα του «αντιδεξιού μετώπου», τόσο λόγω της δυναμικής υπεράσπισης του Κυπριακού, όσο και λόγω της συμμετοχής της στην Δημοκρατική Ένωση στις εκλογές του 1956, γεγονός που αποτέλεσε έναν ακόμη σημαντικό νομιμοποιητικό παράγοντα²⁴. Οι προαναφερθείσες παράμετροι οδήγησαν στην εκλογική επιτυχία του 1958 αλλά, κυρίως έδωσαν στην ΕΔΑ την δυνατότητα να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στα πολιτικά πράγματα της χώρας μέχρι τη δικτατορία του 1967.

²³ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.279.

²⁴ Γιάνης Γιανουλόπουλος, ό.π., σελ.321.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΟΥ «ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΤΡΟΠΟΥ
ΖΩΗΣ» ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΔΑ. ΡΟΚ ΕΝ ΡΟΛ,
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ «ΨΥΧΩΦΕΛΕΙΣ»
ΠΤΥΧΕΣ ΤΗΣ

Η έλευση του ροκ εν ρολ στην Μετεμφυλιακή Ελλάδα και η σταδιακή διαμόρφωση της αριστερής πρόσληψης

Μέσα στο προαναφερθέν πολιτικό πλαίσιο, η εμφάνιση της ροκ εν ρολ κουλτούρας (και) στην Ελλάδα και η γνωριμία του ελληνικού νεανικού κοινού με τη νέα μουσική συντελείται στα μέσα της δεκαετίας του '50, με σημείο αφετηρίας την προβολή της ταινίας «Η ζούγκλα του μαυροπίνακα» του σκηνοθέτη Ρίτσαρντ Μπρούκς, στους αθηναϊκούς κινηματογράφους «Μαξίμ» και «Τιτάνια» στις 19 Φεβρουαρίου του 1956, με το ενδιαφέρον να είναι πολύ μεγάλο, παρά το γεγονός ότι η προβολή της συνέπεσε με τις βουλευτικές εκλογές του 1956²⁵. Ο Μπρούκς καταπιάνεται με τη συμπεριφορά ενός τμήματος της αμερικανικής νεολαίας στο επίπεδο των σχέσεων με τους γονείς, καθώς και σε σχέση με μία μορφή απείθειας των νέων απέναντι στα κοινωνικά πρότυπα τα οποία ακολουθούσαν και επέβαλαν οι προηγούμενες γενιές. Η «Ζούγκλα» δεν ήταν το πρώτο κινηματογραφικό έργο το οποίο πραγματευόταν τα ζητήματα νεανικής συμπεριφοράς και απείθειας, ήταν όμως το πρώτο, το οποίο έθεσε τα ζητήματα αυτά σε άμεση σύνδεση με το ροκ εν ρολ²⁶. Η οπτική αυτή έμελλε να πυροδοτήσει τη διαδικασία διάδοσης της νέας μουσικής σε ολόκληρο τον κόσμο και, κατ'επέκταση στην Ελλάδα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το τραγούδι «Rock Around The Clock» του Bill Halley, το οποίο συνόδευε τους τίτλους έναρξης, είχε ήδη κυκλοφορήσει από το 1955, χωρίς όμως να σημειώσει ιδιαίτερη εμπορική επιτυχία. Μέσω της προβολής της «Ζούγκλας», το «Rock Around The Clock» εκτινάχθηκε στην πρώτη θέση των καταλόγων του Billboard όπου παρέμεινε για οκτώ εβδομάδες, ενώ ταυτόχρονα εξελίχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα μουσικά κομμάτια στην ιστορία του ροκ εν ρολ,

²⁵ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.54.

²⁶ Στο ίδιο, σελ.53.

αποτελώντας παράλληλα την απαρχή για τη διάδοση του τελευταίου σε παγκόσμια κλίμακα²⁷.

Το φθινόπωρο της ίδιας χρονιάς, το ροκ εν ρολ είχε κάνει πλέον οριστικά την εμφάνισή του στην Ελλάδα, με την συναυλία της μπάντας του αμερικανικού αεροπλανοφόρου «The Coral Sea» στην «Αίγλη» του Ζαππείου στις 21 Οκτωβρίου του 1956. Οι μουσικοί αρχικά επρόκειτο να παίξουν τζαζ μουσική, όμως ένας πολύ μεγάλος αριθμός νέων οι οποίοι παρευρίσκονταν στον χώρο απαίτησαν από τους μουσικούς να παίξουν ροκ εν ρολ μουσική. Γράφει χαρακτηριστικά η Αυγή:

«Έχουμε μπροστά μας δείγματα κανιβαλισμού από την προχθεσινή φρεναπάτη της φυγής στην Αίγλη του Ζαππείου [...] Απορείς αν αυτοί που αρπάχτηκαν και ξεσκίζονται, χτυπιούνται και δαιμονίζονται, που ο ένας χιμάει να φάει με μεγάλη λαιμαργία τον άλλον, είναι Ρωμιοί.

Και όμως είναι... Και ξεφώνιζαν ώρες στον μαέστρο του έκτου στόλου:

- Χορό! Χορό!

- Θέλουμε τρέλλα, σίφουνα, στροβίλισμα...

- Θέλουμε ροκ - εντ – ρολ... Αβάντι μαέστρο!

Κι ο δυτικός πολιτισμός ενέσκηψε με μανία καταιγίδας στο χώρο του Ζαππείου. Κι ο φακός άρπαξε και απαθανάτισε σκηνές αλλοφροσύνης και ομαδικής παράκρουσης» [...] Και ο κόσμος (ποιός κόσμος;) με κραυγές και χτυπώντας χέρια και πόδια κρατούσε το ρυθμό»²⁸.

Η συναυλία των αμερικανών ναυτών αποτέλεσε ουσιαστικά την απαρχή του μεγάλου ενδιαφέροντος του ελληνικού κοινού για τη νέα μουσική η οποία θα εξελισσόταν σε αντικείμενο εκτεταμένου σχολιασμού και κριτικής από τον εγχώριο τύπο. Επιπροσθέτως, η συναυλία έμελλε να πυροδοτήσει τη διάδοση του ροκ εν ρολ στο νεανικό ακροατήριο, είτε μέσω της πώλησης δίσκων, είτε μέσω της κινηματογραφικής του προβολής.

Την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η ΕΔΑ προσπαθεί να οδηγηθεί σε μία συνεκτική θεωρητική πρόσληψη για τη «μόδα του ροκ εν ρολ» και την επιρροή που είχε ο «αμερικανικός τρόπος ζωής» στους νέους. Οι απαρχές αυτής της πρόσληψης

²⁷ Στο ίδιο, σελ.53.

²⁸ «Ροκ εντ Ρολ. Το ημερολόγιο ενός απλού ανθρώπου», *Η Αυγή*, 24.10.1956, σελ.2. (Υπογράφει ο Ειρηνικός).

βρίσκονται στις αρχές του 1955, περίοδος κατά την οποία η *Αυγή*, το επίσημο δημοσιογραφικό έντυπο της Αριστεράς, αναδημοσιεύει περιστατικά τα οποία έλαβαν χώρα σε αρκετές μεγάλες πόλεις του εξωτερικού και αποτύπωναν μια «ανάρμοστη» –πολλές φορές και βίαιη- συμπεριφορά της νεολαίας, η οποία παρέκκλινε από τα κοινωνικά πρότυπα που επέβαλαν οι μεγαλύτεροι. Η αριστερή αρθρογραφία της εποχής συνέδεε σε μεγάλο βαθμό αυτού του είδους τη συμπεριφορά με διάφορες εκφάνσεις της «αμερικανικής διασκέδασης», όπως ο κινηματογράφος και τα κόμικς. Ήδη από τις αρχές του 1955, η αμερικανική νεανική κουλτούρα αποτελούσε ένα αντικείμενο προνομιακού ενδιαφέροντος για την ΕΔΑ, παρά το γεγονός ότι η πρώτη δεν είχε ακόμα εισέλθει στην ελληνική κοινωνία²⁹. Ωστόσο, η εμφάνιση αυτής της νέας κουλτούρας, σε συνδυασμό με ορισμένα περιστατικά παρεκκλίνουσας –από τα καθιερωμένα κοινωνικά πρότυπα- συμπεριφοράς από ένα σημαντικό τμήμα της νεολαίας, ανά την υφήλιο (και ιδίως, στις ΗΠΑ) αποτέλεσε ένα αντικείμενο συζήτησης και ανάλυσης, όπως αποτυπώθηκε μέσα από τις σελίδες της *Αυγής*. Το ενδιαφέρον αυτό εκ πρώτης όψεως φάνταζε αποκομμένο από τις πολιτικές εξελίξεις, ωστόσο αποτύπωνε σε μεγάλο βαθμό την συνολικότερη αντίληψη της Αριστεράς τόσο για τους νέους ως κοινωνικό υποκείμενο, όσο και για τον τρόπο ζωής τμήματος της αμερικανικής νεολαίας ως παράγοντα «ηθικής διαφθοράς», ο οποίος αποτελούσε μία δυνητική –τουλάχιστον εκείνη την εποχή- απειλή για τους έλληνες νέους³⁰. Οι καταβολές της προαναφερθείσας αντίληψης βρίσκονται στον διεθνή Τύπο, όπου το rock 'n' roll, ο αμερικανικός κινηματογράφος και τα κόμικς ήδη θεωρούνταν παράγοντες υπεύθυνοι για την έκρηξη της νεανικής παραβατικότητας και βίαιης συμπεριφοράς³¹. Αυτές του είδους οι αποτυπώσεις προλείαναν το έδαφος για την εμπέδωση αυτής της άποψης από ένα μεγάλο τμήμα της ελληνικής κοινωνίας.

Η αριστερή πρόσληψη της αμερικανικής νεολαιίστικης κουλτούρας, εκ πρώτης όψεως, έμοιαζε πανομοιότυπη με την αντίστοιχη συντηρητική. Το νέο μουσικό είδος στηλιτεύεται έντονα, ως παράγοντας υπεύθυνος για την απρεπή και επιθετική

²⁹ Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.280.

³⁰ Η ΕΔΑ εκτιμούσε ότι το ροκ εν ρολ, μπορούσε να αποτελέσει παράγοντα που θα αποπροσανατόλιζε τους νέους και θα δυσκόλευε την επίτευξη των στόχων που η ΕΔΑ είχε θέσει για τη νεολαία ως κοινωνικό υποκείμενο. Στο ίδιο, σελ.283.

³¹ Στο ίδιο, σελ.122.

συμπεριφορά των νέων, αντίληψη που έδειχνε να ενστερνίζεται η ελληνική Αριστερά. Οι απαρχές της κριτικής για το ροκ εν ρολ, ως μουσική καθ'αυτή τοποθετούνται στα μέσα του 1956, με το τελευταίο να γίνεται αντιληπτό (σε αρχικό, τουλάχιστον στάδιο) ως μία υποκατηγορία της τζαζ μουσικής³², η οποία δεν αναμενόταν να έχει ιδιαίτερες καλλιτεχνικές και κοινωνικές προεκτάσεις, αποτελώντας μία περιστασιακή «μόδα» στον τρόπο διασκέδασης των νέων³³. Η νέα μουσική βασίστηκε εν πολλοίς σε στοιχεία παρμένα από το ρυθμ εν μπλουζ και την αφροαμερικανική παράδοση, ξένα ως προς την κουλτούρα της αμερικανικής μεσαίας τάξης³⁴. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι εκείνη την περίοδο το ροκ εν ρολ δεν αντιμετωπίζεται ως παράγοντας απρέπειας και νεανικής επιθετικότητας:

«...το ακροατήριο των νεαρών συνεπαίρνεται, ξεφωνίζει και χειρονομεί... [...] Και, ωστόσο, κατά μίαν άποψιν, οι χοροί αυτοί δεν είναι πολύ επιλήψιμοι, γιατί δεν απαιτούν προκλητικές επαφές. Οι νέοι των 12 και 13 χρονών χορεύοντάς τους μόλις πιάνονται από τα χέρια και μοιάζουν να ξεχνιούνται στην προσπάθεια να κινούν σπασμωδικά και να λυγίζουν έξαλλα τα σώματά τους»³⁵.

Λίγους μήνες αργότερα, το φθινόπωρο της ίδιας χρονιάς, το ροκ εν ρολ έφτανε στην Ελλάδα μέσω της προαναφερθείσας συναυλίας των αμερικανών ναυτών στην «Αίγλη» του Ζαπτείου, της εισαγωγής δίσκων, της κινηματογραφικής του προβολής και της ένταξής του στα προγράμματα των αθηναϊκών νυχτερινών κέντρων. Η διάδοση του στην ελληνική κοινωνία έμελλε να πυροδοτήσει το ενδιαφέρον της Αριστεράς, καθώς και να μεταβάλλει την οπτική της. Η αλλαγή αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αντίληψη που επικρατούσε στους κόλπους της ΕΔΑ, κατά την οποία το ροκ εν ρολ μπορούσε να περιορίσει την επιρροή της στην νεολαία και να αποπροσανατολίσει την τελευταία από τους κοινωνικούς αγώνες, οδηγώντας την σε μη πολιτικές ατραπούς, σε μια περίοδο που το Κυπριακό ζήτημα έδινε τη

³² Αυτή η αρχική πρόσληψη αποτυπώνεται μέσα από την *Αυγή*, όπου το νέο μουσικό είδος αποκαλείται «η νέα τζαζ», σε τίτλο άρθρου με αντικείμενο τον ενθουσιασμό των αμερικανών εφήβων για τα τραγούδια του δωδεκάχρονου αστέρα του ροκ εν ρολ, Φράνκι Λίμον το οποίο δημοσιεύτηκε το καλοκαίρι του 1956. «Ροκ εντ ρολ. Η νέα τζαζ και ο... μικρός βασιλιάς της», *Η Αυγή*, 20.6.1956, σελ.3.

³³ Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.59.

³⁴ Le Roi Jones, *Η μαύρη μουσική στη λευκή Αμερική*, Ιωάννινα 2006 (Ελληνική έκδοση, μετάφραση Χάρη Συμβουλίδη), σελ.297.

³⁵ «Ροκ εντ ρολ. Η νέα τζαζ...», *ό.π. Η Αυγή*, 20.6.1956, σελ.3.

δυνατότητα στην ΕΔΑ να προσεγγίσει ουσιαστικά τους νέους³⁶. Σταδιακά, η νέα μουσική αντιμετωπίζεται και παρουσιάζεται ως ο κύριος υπεύθυνος για «τον υστερικό εξωφρενισμό που έχει καταλάβει μια μερίδα της νεολαίας στις ΗΠΑ, την Αγγλία και την Δυτική Γερμανία, με αποτέλεσμα να επιδίδονται σε υστερικές εκδηλώσεις και πράξεις που θυμίζουν μικρούς γκάνγκστερς και οπαδούς της Κου – Κλουξ – Κλαν»³⁷. Το εν λόγω άρθρο της *Αυγής* παραθέτει αποσπάσματα, παρμένα κυρίως από τον δυτικογερμανικό Τύπο, όπου εκτιμώνται οι «ολέθριες συνέπειες» του ροκ εν ρολ, το οποίο «κάνει τόσο κακό στην κοινωνία σχεδόν όσο και ο ναζισμός»³⁸. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα μεταγενέστερο άρθρο της ίδιας εφημερίδας, με αφορμή τον θάνατο ενός εφήβου στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο αρθρογράφος αποδίδει τον θάνατο του νεαρού στον ενθουσιασμό του για το ροκ εν ρολ, «αυτή την μάστιγα του 1956, η οποία άρχισε να σημειώνει θύματα όχι μόνο μεταξύ των αθώων και ανύποπτων διαβατών, και ιδιοκτητών κέντρων διασκεδάσεως και κινηματογράφων, αλλά και μεταξύ των φανατικών οπαδών του»³⁹. Η κυρίαρχη αντίληψη στο εσωτερικό της ΕΔΑ αναφορικά με το ροκ εν ρολ και την επιρροή του στους νέους ανθρώπους αποτυπώνεται στα προαναφερθέντα άρθρα και μέσω της χρήσης αντιπαραβολών και εννοιολογικά φορτισμένων φράσεων (όπως η σύγκριση των οπαδών του ροκ εν ρολ με τους οπαδούς της Κου – Κλουξ – Κλαν, ή η χρήση όρων όπως «εξωφρενισμός» ή «μάστιγα»). Η νέα μουσική θεωρήθηκε υπεύθυνη, ακόμα και για την καλλιέργεια «φιλοπόλεμων αισθημάτων» στην νεολαία, ενώ την ωθούν στην «απανθρωπιά και στην αγριότητα»⁴⁰

Σε ορισμένες περιπτώσεις, το ροκ εν ρολ συνδέθηκε με την αύξηση των κρουσμάτων παραβατικής συμπεριφοράς από τους νέους στις μεταπολεμικές κοινωνίες, ή ακόμα και με εγκληματικές πράξεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η δημοσίευση από την εφημερίδα *Τα Νέα*, κατά την οποία ο δεκαοκτάχρονος αμερικανός Τζώρτζ Μπράιβετ δολοφόνησε την μικρή αδερφή του και τραυμάτισε

³⁶ Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.284.

³⁷ «Ο αμερικάνικος τρόπος ζωής. Οι μικροί νταήδες του ροκ εν ρολ», *Η Αυγή*, 29.9.1956, σελ.3.

³⁸ Στο ίδιο, σελ.3.

³⁹ Επρόκειτο για τον θάνατο του δεκαπεντάχρονου Μάρτιν Ρίτσον, στο Σικάγο των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο νεαρός σκαρφάλωσε σε έναν ηλεκτρικό στύλο, προκειμένου να κρεμάσει στα ηλεκτροφόρα καλώδια το ομοίωμα του Έλβις Πρίσλεϊ, με αποτέλεσμα να υποστεί ηλεκτροπληξία. «Ο πρώτος νεκρός ροκεντρολιστής» *Η Αυγή*, 12.12.1956, σελ.3.

⁴⁰ Οι συγκεκριμένες απόψεις διατυπώθηκαν από Ανατολικογερμανούς διανοούμενους, στα πλαίσια μίας οργανωμένης κίνησης ενάντια στο ροκ εν ρολ, η οποία έλαβε χώρα στο Ανατολικό Βερολίνο. «Σταυροφορία κατά του ροκ εντ ρολ» *Η Αυγή*, 28.4.1957, σελ.2.

σοβαρά τους γονείς του, επειδή οι τελευταίοι διέκοψαν ένα τραγούδι ροκ εν ρολ που έπαιζε στο πικ-απ του. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο συγκεκριμένο άρθρο γίνεται λόγος για τα διαρκώς αυξανόμενα «θύματα εξ'αφορμής του ροκ εν ρολ στις Ηνωμένες Πολιτείες»⁴¹, γεγονός που αποτέλεσε ευθεία σύνδεση της μουσικής αυτής με κάποιο έγκλημα. Όμως και μέσα από άρθρο που δημοσιεύτηκε στην *Αυγή*, γίνεται λόγος για «μικρούς γκάνγκστερς, οπλισμένους με περίστροφα, σιδερένιες βέργες, μπαστούνια του μπέηζ – μπωλ και σουγιάδες που τρομοκρατούν τις μεγαλουπόλεις και δολοφονούν συνηθέστατα μέσα στους δρόμους»⁴². Τα περιστατικά αυτά, παρά το γεγονός ότι ήταν μεμονωμένα, ενίσχυαν την παραπάνω σύνδεση του ροκ εν ρολ με την νεανική παραβατικότητα.

Στην πραγματικότητα, το επίκεντρο αυτής της δημόσιας συζήτησης ήταν η εκδήλωση μίας συμπεριφοράς από την πλευρά μερίδας των νέων, η οποία βρισκόταν στο μεταίχμιο μεταξύ νομιμότητας και παραβατικότητας⁴³. Οι νεαροί θαυμαστές του ροκ εν ρολ επιδίδονταν σε πράξεις, οι οποίες δεν αποτελούσαν ευθεία παραβίαση του νόμου, αλλά αντ'αυτού αποτελούσαν μία πρωτοφανή, αντικοινωνική συμπεριφορά, η οποία αποδόθηκε στο ροκ εν ρολ⁴⁴. Μέσα από την *Αυγή* παρατίθενται περιστατικά τα οποία αποτύπωναν αυτό το καινοφανές είδος βίας: «...στην γερμανική πόλη Ντούισμπουργκ, η αστυνομία συνέλαβε 33 νεαρούς ηλικίας από 16 έως 18 χρονών επειδή έκαναν θόρυβο μέσα στη νύχτα και εξύβρισαν τις Αρχές. Στο Αμβούργο μία ομάδα νέων με νεκροκεφαλές και γκλομπς από καουτσούκ επετέθησαν και τραυμάτισαν στο κεφάλι δύο στρατιώτες του νέου γερμανικού στρατού»⁴⁵. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο αρθρογράφος κάνει λόγο περί «πολέμου εναντίον της κοινωνίας», αντίληψη, η οποία ήταν ευρέως διαδεδομένη εκείνη την χρονική περίοδο: «Στο Δυτικό Βερολίνο μία ομάδα νεαρών έχει ανοίξει πόλεμο εναντίον της κοινωνίας: αποκλείει δρόμους με κορμούς δέντρων και κούτσουρα, ενοχλεί τους περαστικούς, κάνει επιθέσεις εναντίον των αστυνομικών με πέτρες και μπουκάλια, απειλεί τους πολίτες. Μέσα σε ένα δεκαπενθήμερο η

⁴¹ Το εν λόγω άρθρο είχε τον τίτλο «Αυξάνουν τα θύματα του Πρίσλεϊ. Επειδή διέκοψαν το ροκ εν ρολ εσκώτωσε την μικρή αδερφή του», *Τα Νέα*, 21.8.1957.

⁴² «Ένα φαινόμενο που απασχολεί τους παιδαγωγούς. Η δράσις των τέντς – μπόυς στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης», *Η Αυγή*, 21.8.1957, σελ.4.

⁴³ Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.123.

⁴⁴ Στο ίδιο, σελ.124.

⁴⁵ «Οι μικροί νταήδες του ροκ εντ ρολ», *Η Αυγή*, 29.9.1956, σελ.3.

αστυνομία συνέλαβε 166 από τους ταραξίες αυτούς»⁴⁶. Σε άλλο άρθρο της ίδιας εφημερίδας, καταγράφεται η εισβολή και πενθήμερη παραμονή πολυπληθούς ομάδας νεαρών σε ιδιωτική κατοικία στη Μελβούρνη της Αυστραλίας, πράξη η οποία αποδίδεται από τον αρθρογράφο στο «ροκ»: «...εκατό περίπου αγόρια και κορίτσια εισέβαλαν κυριολεκτικώς στο σπίτι του ζεύγους Πάσκοε Βάλλε που έλειπε στην εξοχή και το μετέβαλλαν σε πεδίο μάχης. Επί πέντε ολόκληρες ημέρες εχόρευαν συνεχώς «ροκ», με αποτέλεσμα να καταστρέψουν, όπως ήταν επόμενο, όλα τα έπιπλα και σκεύη [...] Το κοτέτσι του σπιτιού ερημώθηκε. Οι επιδρομείς έσφαξαν όλα τα πουλερικά που υπήρχαν, τα μαγείρεψαν και τα έφαγαν»⁴⁷. Στο ίδιο άρθρο παρατίθεται μία ενδιαφέρουσα κοινωνικοπολιτική προβληματική γύρω από το ηλικιακό όριο για το δικαίωμα ψήφου στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου εκτιμάται ότι το ροκ εν ρολ αποτελεί και εκεί ανασχετικό παράγοντα για την εκλογική συμμετοχή και πολιτικοποίηση των νέων: «...υποστηρίζουν (οι αμερικανοί γερουσιαστές) ότι δεν θα επιτρέπεται να δοθεί δικαίωμα ψήφου σε ανθρώπους τόσο νέους, λάτρεις του ροκ εντ ρολ και του Έλβις Πρίσλεϊ, γιατί με τις προτιμήσεις τους αποδεικνύουν ότι δεν έχουν αρκετά ανεπτυγμένη κρίση. Φυσικά η στάσις των αμερικανών γερουσιαστών που αντιτίθενται στην παροχή ψήφου και στους νέους 18 ετών πρέπει να αποδοθεί σε άλλα «πολιτικά ελατήρια» και όχι στους λόγους που προβάλλουν. Ωστόσο, αυτό δεν εμποδίζει το ροκ να γνωρίσει και κοινοβουλευτικές δόξες»⁴⁸.

Αυτές οι προσεγγίσεις της *Αυγής*, παρότι κατέγραφαν περιστατικά που δεν αποτελούσαν επικίνδυνες παραβατικές ενέργειες, προβλήθηκαν –όπως προαναφέρθηκε– ως συμπεριφορές ανάρμοστες, βίαιες, ακόμα και εχθρικές προς την κοινωνία και τους πολίτες, οι οποίες υποκινούνταν κατά κύριο λόγο από το ροκ εν ρολ. Αυτό το στοιχείο της υπερβολής έδειχνε να διέπει την συνολικότερη πρόσληψη του νέου μουσικού είδους, όχι μόνο από την ελληνική κοινωνία, αλλά και από τις αντίστοιχες δυτικές, αντικατοπτρίζοντας τον συλλογικό φόβο γύρω από αυτή την καινοφανή νεολαιίστικη συμπεριφορά⁴⁹. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός

⁴⁶ Στο ίδιο, σελ.4.

⁴⁷ «Ο χορός των εξάλλων. Το ροκ εντ ρολ υπό απαγόρευση», *Η Αυγή*, 24.2.1957, σελ.4.

⁴⁸ Η οπτική της Αριστεράς συνέδεε συχνά την «εισβολή» του «αμερικάνικου τρόπου ζωής» και του ροκ εν ρολ με προβληματικές γύρω από την πολιτικοποίηση των νέων, αλλά και τις πολιτικές επιλογές συνολικότερα. Στο ίδιο.

⁴⁹ Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.126.

ότι στις προαναφερθείσες καταγραφές, το ροκ εν ρολ προβάλλεται ως κυρίαρχη αιτία για αυτές τις ενέργειες, χωρίς όμως να γίνονται σημαντικές προσπάθειες τεκμηρίωσης της σύνδεσης αυτών των γεγονότων με την αμερικανική νεολαιίστικη κουλτούρα⁵⁰. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα, η *Αυγή* δείχνει, μέσω των αρθρογράφων της, να ενστερνίζεται αυτή την –προερχόμενη από τον Τύπο των δυτικών κοινωνιών– αντίληψη, αναπαράγοντας αυτούσια ορισμένα κριτικά αποσπάσματα, παρμένα από δυτικοευρωπαϊκές εφημερίδες⁵¹. Η υπερβολή που χαρακτήριζε την πρόσληψη της συμπεριφοράς τμήματος της νεολαίας, καθιστούσε δυσδιάκριτα τα όρια ανάμεσα στην «απρέπεια» και την «παραβατικότητα», γεγονός που, εν πολλοίς, καθόρισε την δημόσια συζήτηση γύρω από το ζήτημα⁵². Ταυτόχρονα, αυτές οι προσεγγίσεις γύρω από φαινόμενα νεανικής «απρέπειας», συνέβαλαν στην αφομοίωση από την ελληνική κοινωνία, μίας νέας ιδεολογικής κατασκευής η οποία χρησιμοποιήθηκε για την πρόσληψη αυτής της καινοφανούς νεανικής συμπεριφοράς: του τεντυμποϊσμού, όρος ο οποίος πρωτοεμφανίστηκε στην Μεγάλη Βρετανία των αρχών της δεκαετίας του '50⁵³. Το ροκ εν ρολ έμελλε να αποτελέσει μία από τις βασικότερες συνιστώσες του, γεγονός που θα αναλυθεί και εν συνεχεία.

Το διάστημα που ακολούθησε την εμφάνιση της «ροκ εν ρολ» κουλτούρας στην Αθήνα, οι αρθρογράφοι της *Αυγής* παραθέτουν μία σειρά από περιστατικά τα οποία αντικατόπτριζαν μία αλλαγή στην συμπεριφορά τμήματος και της ελληνικής νεολαίας, αλλαγή η οποία αποδιδόταν στον «αμερικάνικο τρόπο ζωής». Αναφέρεται χαρακτηριστικά η απαίτηση μίας ομάδας νεαρών να εκτελεστεί ένα ροκ εν ρολ νούμερο, στα πλαίσια μουσικής εκδήλωσης. Μάλιστα ο αρθρογράφος περιγράφει το συγκεκριμένο συμβάν στηλιτεύοντας τόσο τη στάση των νεαρών, όσο και την επιρροή της νέας μουσικής στη συμπεριφορά τους, όπως φανερώνει και ο τίτλος

⁵⁰ Στο ίδιο, σελ.125.

⁵¹ Μία από τις χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις ήταν η σύγκριση της επιρροής του ροκ εν ρολ στην νεολαία με τον ναζισμό, απόσπασμα που η *Αυγή* αναπαρήγαγε από Δυτικογερμανικές εφημερίδες. Μάλιστα, η σύνδεση της νέας μουσικής με την ανάρμοστη συμπεριφορά μερίδας των νέων, προβάλλεται από τον αρθρογράφο ως αντίληψη των γερμανών παιδαγωγών και εκπαιδευτικών. «Ο αμερικάνικος τρόπος ζωής. Οι μικροί νταήδες του ροκ εν ρολ», *Η Αυγή*, 29.9.1956, σελ.3.

⁵² Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.127.

⁵³ Ο όρος «τεντυμποϊσμός» χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να περιγράψει την αύξηση της νεανικής παραβατικότητας στην Μεγάλη Βρετανία, σε συνδυασμό με τις ενδυματολογικές προτιμήσεις αυτών των νέων. Στο ίδιο, σελ.130.

του άρθρου⁵⁴: «Κατά το πρώτο μουσικό πρωϊνό του Γιώργου Οικονομιδη [...] δημιουργήθηκαν θλιβερά επεισόδια με ήρωες νεαρούς θαυμαστές του εξωφρενικού αμερικανικού χορού ροκ εν ρολ [...] Ο κ.Οικονομίδης μπροστά στη επιμονή των θορυβοποιών επέτρεψε να ανέβουν στη σκηνή και να χορέψουν μόνο άνδρες. Τρείς νεαροί ανέβηκαν και χόρεψαν ενώ το κοινό τους αποδοκίμαζε ζωνηρά»⁵⁵.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρόσληψη του ροκ εν ρολ, ως μουσικού είδους καθαυτού. Ο εγχώριος Τύπος, επηρεασμένος και από τον απόηχο των αντίστοιχων αντιλήψεων στις δυτικές κοινωνίες, αντιμετώπιζε τη νέα μουσική ως παράγοντα υπεύθυνο για την αλλαγή στη συμπεριφορά πολλών νέων, πρόσληψη που σε μεγάλο βαθμό περιστρεφόταν γύρω από τον «ιδεοληπτικό ρυθμό» της⁵⁶. Παρά το γεγονός ότι οι στίχοι των τραγουδιών του δεν έδειχναν να ενέχουν κάτι το επιλήψιμο, διαπίστωση στην οποία προέβη ο Τύπος, η μουσική αυτή οδηγούσε τους νέους σε κατάσταση «τρέλας» και «υστερίας». Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι σε πολλές από τις προβολές «ροκ εν ρολ» ταινιών, οι νεαροί θεατές προέβαιναν σε ενέργειες οι οποίες ήταν αποτέλεσμα «ομαδικής υστερίας» και «παροξυσμού»: χόρευαν στη μέση των διαδρόμων, τραγουδούσαν, ξήλωναν τα καθίσματα των κινηματογράφων, προκειμένου να «μπορούν να χορεύουν άνετα, ενώ αργότερα, έξαλλοι από τον χορό, επιχειρούσαν να κάψουν τους κινηματογράφους»⁵⁷. Μάλιστα μία μερίδα του Τύπου, προκειμένου να ισχυροποιήσει το επιχείρημα περί «υστερίας» των νέων, παρέθεσε απόψεις «μουσικών ειδικών και εμπειρογνομόνων, σύμφωνα με τις οποίες το ροκ εν ρολ διέθετε ιδεοληπτικούς ρυθμούς, με στοιχεία «συνεχούς, σπασμωδικής επανάληψης, μέχρι σημείου παροξυσμού», τα οποία προκαλούσαν νοητική κόπωση καθώς και «εκείνο το ιδιαίτερον αίσθημα του κενού, το οποίο» -όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά- «παρεμποδίζει την ομαλή αλληλουχία των ιδεών»⁵⁸. Επίσης, ο

⁵⁴ «Θλιβερά επεισόδια με το ροκ εν ρολ», *Η Αυγή*, 13.11.1956, σελ.2.

⁵⁵ Στο ίδιο.

⁵⁶ Αντόνιο Μιόττο, «Είναι επικίνδυνος ομαδική ψύχωση το ροκ εν ρολ ;», Εφημερίδα *Ελευθερία*, 28.12.1956. σελ.3.

⁵⁷ Ενδεικτικά αναφέρονται κάποια επεισόδια στην πόλη Σάο Πάολο της Βραζιλίας, κατά τη διάρκεια προβολών «ροκ εν ρολ» ταινιών στους κινηματογράφους της. Μάλιστα, ο αρθρογράφος τονίζει ότι τα «έκτροπα» σημειώθηκαν στους κινηματογράφους των αριστοκρατικών συνοικιών της πόλης. «Το ροκ εν ρολ προκαλεί υστερία», *Η Αυγή*, 20.4.1957, σελ.3.

⁵⁸ Αντόνιο Μιόττο, *ό.π.*, εφημ. *Ελευθερία*, 28.12.1956, σελ.3.

αρθρογράφος παρουσιάζει τους νέους ως ανυπεράσπιστα θύματα αυτών των ρυθμικών επαναλήψεων, οι οποίες τους προκαλούσαν «συναισθηματική κόπωση», παραλληλίζοντας μάλιστα αυτή την ψυχική κατάσταση με τις συνθήκες εργασίας των παλαιών καταδίκων στα κάτεργα⁵⁹.

Αυτή η προσέγγιση του αρθρογράφου της *Ελευθερίας* εισήγαγε έναν νέο τρόπο πρόσληψης του ροκ εν ρολ, θέτοντας στο προσκήνιο τους ρυθμούς του, ως φθοροποιοί στοιχείο για την εφηβική ψυχολογία, γεγονός που οδηγούσε τους νέους στην εκδήλωση παραβατικών και «αντικοινωνικών» συμπεριφορών. Ο δεύτερος ενδιαφέρων άξονας είναι η θεώρηση του ροκ εν ρολ ως «κατώτερου μουσικού προϊόντος» που έβρισκε πρόσφορο έδαφος να εξαπλωθεί, λόγω της έλλειψης μουσικής παιδείας από την πλευρά της νεολαίας. Μάλιστα, η ΕΔΑ έδειχνε να υιοθετεί αυτή την αντίληψη, ορίζοντας την έλλειψη μουσικής παιδείας των νέων ως καταλυτικό παράγοντα για την διάδοση του ροκ εν ρολ.

Τις πρώτες μέρες του 1958 δημοσιεύεται στην *Αυγή* μία κριτική απολύτως ενδεικτική της αριστερής αντίληψης σχετικά με τις μουσικές επιλογές των νέων⁶⁰. Ο αρθρογράφος, μετά από μια αρχική προσέγγιση της μουσικής ως τέχνης, αντιπαραβάλλει την μουσική παιδεία των νέων του παρελθόντος με τις επιρροές του ροκ στη νεολαία των τελών του '50: «Τα παλιά χρόνια πολλοί νέοι και νέες σπούδαζαν ερασιτεχνικά μουσική, διαθέτοντας μάλιστα αρκετά χρήματα και χρόνο για αυτή τη δουλειά. Το πιάνο, το βιολί, το τραγούδι, το μαντολίνο και η κιθάρα ήταν πολύ αγαπητά όργανα στη νεολαία [...] Πραγματικά, οι χορωδίες είχαν γίνει το εντευκτήριο της νεολαίας. Με πολλή χαρά, ενθουσιασμό και αγάπη οι νέοι και οι νέες πάσχιζαν για την πρόοδο της χορωδίας τους. Μια ευγενική άμιλλα είχε δημιουργηθεί ανάμεσα στα διάφορα χορωδιακά συγκροτήματα [...] Κοντά στα άλλα, η χορωδία καλλιεργούσε και το πνεύμα της κοινής, της ομαδικής προσπάθειας που απέβλεπε στο εκπολιτιστικό ιδεώδες»⁶¹. Απεναντίας, τα μουσικά ακούσματα της σύγχρονης εποχής και η επιρροή τους στους νέους περιγράφονται με σκωπτική διάθεση: «Σήμερα πια δεν απομένει σχεδόν τίποτα από τις ωραίες καλλιτεχνικές προσπάθειες του περασμένου καιρού. Ένα μεγάλο μέρος της

⁵⁹ Στο ίδιο.

⁶⁰ «Αντίδοτο στο ροκ. Η μουσική καλλιέργεια της ελληνικής νεολαίας», *Η Αυγή*, 8.1.1958, σελ.4.
(Υπογραφή ο Β.Αρκαδινός)

⁶¹ Στο ίδιο.

νεολαίας μας παραδέρνει ανάμεσα στο ροκ και το ρεμπέτικο. Η ταβέρνα με τα μπουζούκια και οι αίθουσες με τα έξαλλα κατασκευάσματα της αμερικανικής τζαζ έχουν διαφθείρει το κοινό μουσικό αίσθημα. Παρά την καλή πρόοδο στα μηχανικά μέσα, η καλή μουσική όσο πάει και χάνει έδαφος [...] Συμφέρει τις σκοτεινές δυνάμεις να τέρπεται η νεολαία με μπουζουκάκι και να ξεβιδώνεται χορεύοντας ροκ και μάμπο. Όσο περισσότερο οι νέοι φθείρονται πνευματικά και ηθικά με τα ηχητικά μαστιγώματα της τζαζ, τόσο πέφτει η εθνική τους συνείδηση και η ανθρωπινή υπόστασή τους»⁶².

Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η καταγραφή της ίδρυσης μίας πολυμελούς ομάδας νεαρών «αντιροκεντρολιστών» στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίοι είχαν ως έμβλημά τους τον Μπετόβεν: «Οι αμερικανοί φοιτητές, καταγανακτισμένοι από την διάδοση του εξευτελιστικού χορού, αποφάσισαν να οργανώσουν ενεργό αντεπίθεση. Για τον σκοπό αυτό ίδρυσαν λέσχη αντιροκεντρολιστών, που τα μέλη της φορούν κονκάρδα με την εικόνα του Μπετόβεν. Σήμερα ο αριθμός των μελών υπερβαίνει τα 20000 μέλη»⁶³. Άξιος αναφοράς είναι ο χαρακτηρισμός του ροκ εν ρολ ως «τελευταία λέξη του πρωτογονισμού με τους πιο ακατανόητους ηχητικούς συνδυασμούς»⁶⁴.

Σε άλλο φύλλο της *Αυγής*, παρατίθενται αποσπάσματα από ένα άρθρο του συγγραφέα Ευγένιου Ιονέσκο, σχετικά με τη νέα μουσική, άρθρο πάντως που αντιμετωπίζεται με ειρωνική διάθεση, καθώς εκλαμβάνεται ως προσπάθεια να δικαιολογηθεί αυτή η «υστερία» των νεαρών θαυμαστών του ροκ εν ρολ: «...ο Γαλλορουμάνος θεατρικός Ιονέσκο έγραψε κάποιο άρθρο με αρκετά ενδιαφέρουσες απόψεις. Ενδιαφέρουσες όχι γιατί τοποθετούν σωστά ένα τόσο σοβαρό πρόβλημα, αλλά γιατί κατά κάποιο τρόπο θέλουν να δικαιολογήσουν τους ροκεντρολιστές [...] Καλύτερα, καταλήγει ο Ιονέσκο, να διοχετεύεται στο ροκ η υστερία του κόσμου και να σπάει τα καθίσματα των θεάτρων, παρά να προωθήσει κανένα δικτάτορα που να κόβει κεφάλια. Δηλαδή ούτε λίγο, ούτε πολύ, το ροκ εντ ρολ εμφανίζεται και σαν... αντιδικτατορικό»⁶⁵.

⁶² Στο ίδιο.

⁶³ «Μπετόβεν κατά Πρίσλεϊ», *Η Αυγή*, 1.8.1957, σελ.2.

⁶⁴ Στο ίδιο.

⁶⁵ Στήλη «Λόγοι και αντίλογοι», *Η Αυγή*, 4.10.1957, σελ.2.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πρόσληψη του Έλβις Πρίσλεϊ, ως αυτόνομης συνιστώσας του «ροκ εν ρολ φαινομένου». Μάλιστα, δεν είναι λίγες οι εγχώριες αναφορές που τον ταυτίζουν με τη νέα μουσική, αγνοώντας ουσιαστικά την συμβολή πολλών –περισσότερο αντιπροσωπευτικών- καλλιτεχνών του είδους, όπως ο Τσακ Μπέρι ή ο Λιτλ Ρίτσαρντ. Αυτή η ταύτιση οφείλεται στο ότι ο Πρίσλεϊ ήταν ο καλλιτέχνης, ο οποίος διεύρυνε την απήχηση του ροκ εν ρολ, πέρα από τα όρια των Ηνωμένων Πολιτειών και συνέβαλε στην διάδοσή του στον υπόλοιπο πλανήτη. Άλλωστε, οι ευρωπαϊκές προσλήψεις του ροκ εν ρολ βρίθουν αναφορών για τον Πρίσλεϊ και, ταυτόχρονα χαρακτηρίζονται από την απουσία πολλών καλλιτεχνών από τη δημόσια συζήτηση⁶⁶.

Εντός των συνόρων, η πρώτη παρουσίαση του Πρίσλεϊ από τον Τύπο έγινε με αφορμή την εμπορική επιτυχία που γνώριζαν τραγούδια του, όπως το «Heartbreak Hotel»⁶⁷. Οι αρχικές προσεγγίσεις διέπονταν από μία ουδετερότητα ή ακόμα και μία θετική διάθεση⁶⁸, γεγονός που εν πολλοίς οφείλεται στο ότι ο ίδιος και η μουσική του δεν είχαν ακόμη συνδεθεί με περιστατικά νεανικής παραβατικότητας και «υστερικής νεανικής συμπεριφοράς»⁶⁹. Ωστόσο, λίγους μήνες αργότερα και ενώ το ροκ εν ρολ έχει ενταχθεί πλήρως στην διασκέδαση τμήματος της ελληνικής νεολαίας, η κατάσταση είχε αλλάξει άρδην. Ο Έλβις αντιμετωπιζόταν πλέον ως πηγή κινδύνου για την νεολαία, με ορισμένους χαρακτηρισμούς, οι οποίοι αντικατοπτρίζουν πλήρως αυτή την μεταστροφή: «Ο ίδιος ο δυτικός Τύπος καταγράφει ανατριχιαστικές περιπτώσεις ηθικής εξαχρείωσης της αμερικανικής νεολαίας με υπόκρουση ροκ εντ ρολ [...] Όταν καταντάει ίνδαλμα ένα κατακάθι του υποκόσμου –πνευματική ελευθερία, βλέπετε!- οποιαδήποτε προσφορά στην τέχνη και στα γράμματα πέφτει στο κενό. Η Επιτροπή Αντιαμερικανικών Ενεργειών όχι μόνο δεν σκέφτηκε να καλέσει σε απολογία τον Πρίσλεϊ, μα τον θεωρεί και γνήσιο εκφραστή των αμερικανικών ιδεωδών!»⁷⁰.

⁶⁶ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.108.

⁶⁷ Στο ίδιο, σελ.109.

⁶⁸ Χαρακτηριστικές είναι οι πρώτες απεικονίσεις του Πρίσλεϊ, ως «ενός νέου που όταν παίζει κιθάρα και τραγουδά, οι κοπελίτσες των 17 ετών λιποθυμούν καθ'ομάδας» ενώ τονίζεται ότι «δεν καπνίζει και δεν πίνει». Απεικονίσεις οι οποίες διαμορφώνουν το πρότυπο ενός σεμνού νέου. Στο ίδιο, σελ.110.

⁶⁹ Στο ίδιο, σελ.110. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια του 1956, το ροκ εν ρολ συλλήβδην αντιμετωπίζεται με μία διάθεση ουδετερότητας, ως μια «περιστασιακή μουσική μόδα», πρόσληψη που αναφέρθηκε παραπάνω.

⁷⁰ Η συγκεκριμένη κριτική συν τοις άλλοις στηλίτευε την πνευματική και πολιτιστική κατάπτωση των

Η μετατόπιση αυτή οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην θεώρηση ότι ο Έλβις προσέδιδε ένα καινοφανές σεξουαλικό υπόβαθρο στην σκηνική του παρουσία, το οποίο έμελλε να επηρεάσει τους νέους και ιδιαίτερα τις κοπέλες, ωθώντας τις στην εκδήλωση μίας σεξουαλικής έκφρασης, πρωτοφανούς για τα δεδομένα της συντηρητικής Αμερικής της δεκαετίας του '50⁷¹. Οι χορευτικές του κινήσεις, κατά τη διάρκεια των εμφανίσεών του χαρακτηρίστηκαν σε πολλές περιπτώσεις «άσεμνες» και «ηδονιστικές»⁷², ενώ οι εκδηλώσεις λατρείας των νεαρών θαυμαστριών του γίνονταν -σε μεγάλο βαθμό- αντιληπτές ως συμπτώματα ψυχικής παθογένειας⁷³. Η παρεκκλίνουσα -από τα κοινωνικά πρότυπα της εποχής- συμπεριφορά των νέων κοριτσιών, προκάλεσε την ανησυχία μεγάλου τμήματος της αμερικανικής κοινωνίας, ενώ ερμηνεύθηκε ως στοιχείο «παρακμής» για τις μεταπολεμικές κοινωνίες. Ο εγχώριος Τύπος παρακολουθούσε με μεγάλη έκπληξη τις αντιδράσεις αυτές, ερμηνεύοντάς τις ως «σεξουαλική επιθετικότητα» των νέων κοριτσιών⁷⁴. Ωστόσο, οι Έλληνες θαυμαστές και θαυμάστριές του δεν πτοήθηκαν από τις επικριτικές απεικονίσεις του Έλβις, ο οποίος αποτελούσε για αυτούς τον πιο δημοφιλή ροκ εν ρολ καλλιτέχνη. Ένα χαρακτηριστικό περιστατικό που αντικατόπτριζε την λατρεία του ελληνικού νεανικού κοινού για τον Πρίσλεϊ, ήταν ο χωρός που έλαβε χώρα στις 4 Νοεμβρίου του 1956 στο κέντρο «Chez-Nous» με αφορμή την εισαγωγή των νέων δίσκων του⁷⁵. Εκατοντάδες νέοι παρευρέθησαν στην εκδήλωση, χορεύοντας ασταμάτητα επί δύο ώρες: «Μία ομαδική υστερία κατέλαβε τους συγκεντρωθέντας οι οποίοι χόρεψαν επί δύο ολόκληρες ώρες, ενώ άκουγαν την φωνή του Πρίσλεϊ να

ΗΠΑ. Συγκεκριμένα, η περίπτωση της ευρείας αποδοχής του Έλβις, ερχόταν σε αντιπαράθεση με την περίπτωση του θεατρικού συγγραφέα Άρθουρ Μίλερ, ο οποίος «εθεωρείτο κοινός καταδότης, επειδή έδωσε στα έργα του κάποιες εικόνες από την παρακμή της αμερικανικής κοινωνίας.

Στήλη «Λόγοι και αντίλογοι», *Η Αυγή*, 25.5.1957, σελ.2. (Υπογραφή: «Ο παρατηρητής»)

⁷¹ Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.111.

⁷² Μία από τις χορευτικές φιγούρες που αποτέλεσε το σήμα κατατεθέν του Έλβις ήταν το κούνημα της λεκάνης (για αυτό το λόγο του αποδόθηκε το παρατσούκλι «Elvis - The Pelvis, δηλαδή Έλβις – Η λεκάνη»). Η κίνηση αυτή χαρακτηρίστηκε «αισχρή», ενώ εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια τηλεοπτικής εμφάνισής του, ο φακός εστίασε στο πάνω μέρος του σώματος του, προκειμένου να μην επιδεικνύονται αυτές οι κινήσεις. Στο ίδιο, σελ.112.

⁷³ Στο ίδιο, σελ.113.

⁷⁴ Στο ίδιο, σελ.115.

⁷⁵ Στο ίδιο, σελ.65.

τραγουδά στίχους όπως⁷⁶: “Μετάγγις, μετάγγις! Ελαττώθηκαν τα ερυθρά αιμοσφαίριά μου και χάνομαι! Μετάγγις!”⁷⁷.

Επιπροσθέτως, μέσα από τις σελίδες της *Αυγής* δίδεται έμφαση στην τεράστια εμπορική επιτυχία που σημείωσε ο Έλβις Πρίσλεϊ, στοιχείο που χρησιμοποιήθηκε για να αποτυπώσει την επιρροή τόσο του ίδιου, όσο και της νέας μουσικής συλλήβδην στους νέους. Στις αρχές του 1957, η *Αυγή* πραγματοποιεί μία αποτίμηση της εμπορικής επιτυχίας του Πρίσλεϊ: «...μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα αυτή η τρέλλα έχει απλωθή στην Ευρώπη και στην Ασία. Και θα πρέπει να θαυμάζη κανείς με πόση ταχύτητα αφομοιώνονται από πολλούς αυτοί οι πιθηκισμοί. Ωστόσο, θα απορήσετε λιγώτερο όταν πληροφορηθήτε ότι αυτό το ροκ εντ ρολ είναι πηγή σημαντικού κέρδους για κάποιους Αμερικανούς μύστας, ανάμεσα στους οποίους ο ένας –κάποιος Έλβις Πρίσλεϊ- απασχολεί καθημερινά σχεδόν τον Τύπο. Ο Πρίσλεϊ είναι ο βασιλεύς του ροκ εντ ρολ. Τα καθαρά κέρδη του μέσα στο 1956 ήταν ένα εκατομμύριο δολάρια και με τους πιο μέτριους υπολογισμούς μέσα στο 1957 θα ξεπεράσουν τα δύο εκατομμύρια [...] Τα κέρδη του υπολείπονται ελάχιστα μόνο από τα τεράστια κέρδη των βασιλέων του χάλυβος και των πετρελαίων [...] Έτσι, γίναμε μάρτυρες της εμφανίσεως –μέσα στον δυτικό κόσμο- μίας νέας μορφής εκμεταλλεύσεως. Της ελλείψεως γούστου της νεολαίας»⁷⁸.

⁷⁶ «Έξαλλοι νεαροί Αθηναίοι χωρίς... ερυθρά αιμοσφαίρια... «πέθαναν» εις τον ρυθμόν του ροκ εντ ρολλ, εφημερίδα *Ακρόπολις*, 6.11.1956.

⁷⁷ Πρόκειται για το τραγούδι *Transfusion*, το οποίο ερμήνευσε πρώτος ο Nervous Norvus, ή κατά κόσμον Jimmy Drake, τον Ιούνιο του 1956.

⁷⁸ «Οι επιχειρήσεις του “μάγου” Έλβις Πρίσλεϊ. Ροκ εντ Μπίζνες», *Η Αυγή*, 11.1.1957, σελ.3.

Ο κινηματογράφος ως παράγοντας «διαφθοράς» των νέων

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο κινηματογράφος είχε καθοριστική συμβολή στην έλευση και διάδοση του ροκ εν ρολ στην Ελλάδα. Η κυκλοφορία και προβολή πληθώρας ταινιών, με θεματολογία σχετική με τη ροκ εν ρολ μουσική, από το 1956 και μετά, οδήγησε στην εξάπλωσή της και την αποδοχή της από μεγάλο τμήμα της ελληνικής νεολαίας. Για το λόγο αυτό, η έλευση των «ροκ εν ρολ» ταινιών συγκέντρωνε το έντονο ενδιαφέρον της ΕΔΑ. Άλλωστε, η επιρροή του Χολιγουντιανού κινηματογράφου στους νέους αποτελούσε μία από τις πλέον σημαίνουσες πτυχές του λεγόμενου «αμερικάνικου τρόπου ζωής και διασκέδασης».

Ήδη από τις αρχές του 1955, η κινηματογραφική παραγωγή των ΗΠΑ αποτελούσε σημείο προνομιακού ενδιαφέροντος για την *Αυγή*. Μέσα από τις προσεγγίσεις του αμερικανικού κινηματογράφου προκύπτει μια σειρά από προβληματικές που είχαν να κάνουν με γενικότερα κοινωνικά ζητήματα των Ηνωμένων Πολιτειών των μέσων του '50. Μία από αυτές τις προβληματικές ήταν ο ρόλος της γυναίκας και οι αναπαραστάσεις της μέσα από τις ταινίες. Στις πρώτες μέρες του 1955, δημοσιεύεται στις σελίδες της *Αυγής* μία ενδιαφέρουσα ανάγνωση γύρω από τη θέση της γυναίκας στην αμερικανική κοινωνία και τα γυναικεία πρότυπα που, κατά τον αρθρογράφο, επιβάλλει το Χόλυγουντ: «...οι αμερικανοί βιομήχανοι κερδίζουν κάθε χρόνο πέντε δισεκατομμύρια δολλάρια από τη διαφορά ανάμεσα στα γυναικεία και τα ανδρικά ημερομίσθια, πράγμα αρκετά εύγλωττο από μόνο του για να εξηγήσει γιατί η κοινωνία των καπιταλιστών θέλει να κρατά τη γυναίκα σε κατώτερη θέση από τον άνδρα. Αλλά το Χόλυγουντ δεν ενδιαφέρεται για τα προβλήματα των εργαζομένων γυναικών. Κάνει τα στραβά μάτια μπροστά σε όλα αυτά και θεωρεί την “ακτινοβολία” και το “σεξ – απήλ” σαν τα άπαντα της γυναικείας προσωπικότητας»⁷⁹. Μέσα από την εν λόγω πρόσληψη, η βιομηχανία του Χόλυγουντ παρουσιάζεται ως ένας παράγοντας με συμβολή στην

⁷⁹ «Το Χόλυγουντ όπως είναι. Η μεταχείριση των γυναικών από το Χόλυγουντ...», *Η Αυγή*, 8.1.1955, σελ.2.

περιθωριοποίηση των γυναικών και τον αποπροσανατολισμό τους από τα προβλήματα τους και τις δυνατότητες διεκδίκησης της ισότητας με το ανδρικό φύλο. Απεναντίας, το πρότυπο που δείχνει να επιβάλλεται μέσα από τον κινηματογράφο είναι αυτό της «γυναίκας – γόησσας»⁸⁰. «Οι γυναίκες, λένε, είναι επικίνδυνα συναισθηματικές και βίαιες όταν εξαπολύουν τα πάθη τους. Έχουν βέβαια “γοητεία”, αλλά η “γοητεία” αυτή είναι καλύτερη όταν εκφράζεται με δουλοφροσύνη. Στις αμερικανικές ταινίες, η γυναίκα βρίσκεται στο παρασκήνιο. Πως όμως; Κατά το Χόλυγουντ οι γυναίκες ανήκουν κυρίως σε τρεις κατηγορίες: Η γυναίκα – εγκληματίας, η υποκινητής εγκλήματος, η γυναίκα – εχθρός του άνδρα που μάχεται και νικιέται (γιατί πάντα πρέπει να νικιέται) στη μάχη των φύλων και η γυναίκα – όργανο της φυσιολογικής ηδονής του άνδρα [...] Όταν το Χόλυγουντ αποφασίσει να μην στηριχθεί σε αυτήν την εξευτελιστική αντίληψη για την γυναίκα, όταν θελήσει να της αποδώσει κάποια αξιοπρέπεια, θα την παρουσιάσει σαν αρνητή της ζωής [...] Δεν υπάρχει χώρος για καμία αξιοπρεπή ευτυχία της γυναίκας μέσα στις ταινίες του Χόλυγουντ. Το έργο του πολιτισμού είναι δουλειά των ανδρών. Γιατί ο πολιτισμός αναθέτει βαρειά καθήκοντα»⁸¹. Ο αρθρογράφος στηλιτεύει τις πρακτικές αυτές, εκφράζοντας την άποψη ότι η γυναίκα τίθεται στο περιθώριο, χωρίς ουσιαστικό ρόλο στα πολιτιστικά δρώμενα.

Ταυτόχρονα, στις σελίδες της *Αυγής* δημοσιεύονται άρθρα γύρω από τον αμερικανικό κινηματογράφο, οι οποίες επιχειρούν να πραγματοποιήσουν μια «ταξική» και κοινωνικοπολιτική προσέγγιση της Χολιγουντιανής παραγωγής. Σε ένα από αυτά, καταδεικνύεται η «υπεροπτική» αντίληψη για τους λαούς των αποικιοκρατούμενων χωρών η οποία, κατά τον αρθρογράφο προβάλλεται μέσα από τα έργα των αμερικανών κινηματογραφιστών: «Οι ταινίες που αναφέρονται στους λαούς της Αφρικής ή της Ασίας ή ακόμα και στους έγχρωμους της Αμερικής, δείχνουν αυτούς τους λαούς σαν ατίθασες αγέλες που κατέχονται από την μανία της καταστροφής. Δεν πρόκειται να αποδώσουμε στο Χόλυγουντ την “εφεύρεσιν” αυτών των θεωριών. Υπάρχει ένα ολόκληρο πλέγμα από “φιλοσοφικές” θεωρίες και “επιστημονικές” διατριβές Αμερικανών και Ευρωπαίων “διανοούμενων” που

⁸⁰ Άποψη που εξέφρασε ο παραγωγός μουσικών ταινιών Άρθουρ Φρήντ για την ηθοποιό Έστερ Γουίλιαμς και που, κατά τον αρθρογράφο αποτελεί συνολική αντίληψη που επικρατούσε στον χώρο του θεάματος για τη γυναίκα. Στο ίδιο.

⁸¹ Στο ίδιο.

προσπαθούν να “εξηγήσουν” το φαινόμενο του “ανθρώπου - μάζα”. Οι μεγάλοι “προντιούσερ” του Χόλυγουντ στηρίζονται κυρίως σε αυτές τις ψευτοεπιστημονικές θεωρίες και πρώτα απ’όλα στις θεωρίες του Φρόυντ. Τι λένε αυτές ; Ότι το άτομο που είναι μέλος μίας ομάδας δεν μπορεί να συγκρατή τα ένστικτά του και χάνει τον αυτοέλεγχο. Η προσωπικότητά του εξαφανίζεται. [...] Αυτές οι δήθεν επιστημονικές θεωρίες εξυπηρετούν θαυμάσια τους ατομικιστάς που εμφανίζονται σαν ειρηνοποιές δυνάμεις, ικανές να χειραγωγήσουν τα “ταπεινά ένστικτα” των “αγρίων” και να επιβάλλουν στους “πρωτόγονους” τον πολιτισμό»⁸².

Εδώ, ο κινηματογράφος προσλαμβάνεται ως μία πτυχή του αμερικανικού ιμπεριαλισμού. Ο αρθρογράφος υιοθετεί την εκτίμηση ότι η οπτική των χολιγουντιανών ταινιών για τους λαούς είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την προσπάθεια «πνευματικής επιβολής και υποδούλωσης» εκ μέρους των ΗΠΑ⁸³. Η εξαγωγή των αμερικανικών «φιλμς» στις χώρες της Ευρώπης, (μέσω συμφωνιών της αμερικανικής κυβέρνησης με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές) αλλά και γενικότερα στις χώρες που βρίσκονταν υπό καθεστώς πολιτικής και οικονομικής εξάρτησης από τις ΗΠΑ έλαβε μεγάλες διαστάσεις στα μέσα του ’50. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αμερικανικές ταινίες απάρτιζαν - σε ποσοστό μεγαλύτερο του 70% - το πρόγραμμα των κινηματογράφων της Δυτικής Ευρώπης⁸⁴: «Μετα τον πόλεμο, η εξαγωγή χολιγουντιανών φιλμς αποτέλεσε μέρος της “αμερικανικής βοήθειας”... Αυτό εξυπηρετούσε εξίσου καλά και τα χρηματοκιβώτια των μεγιστάνων του Χόλυγουντ και την αμερικανική πολιτική γενικότερα, αφού τα φιλμ του Χόλυγουντ διαφήμιζαν τον αμερικάνικο τρόπο ζωής»⁸⁵. Μάλιστα, η αμερικανική παραγωγή έδειχνε ουσιαστικά να εκτοπίζει την αντίστοιχη ευρωπαϊκή, προκαλώντας αντιδράσεις στους κύκλους των ευρωπαϊών κινηματογραφιστών, αντιδράσεις τις οποίες η ΕΔΑ συνέδεε με την πολιτική: «Οι ευρωπαίοι καλλιτέχνες, μουσικοί, εργάτες και τεχνικοί των στούντιοσ παράδερναν μέσα στην ανεργία και στην φτώχεια. Οι διαμαρτυρίες αυτές ανάγκασαν τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να αναθεωρήσουν τις παλιές

⁸² «Το Χόλυγουντ όπως είναι. Κατώτερες τάξεις και κατώτεροι λαοί και πάνω από όλους οι εκλεκτοί με την σιδερένια πυγμή», *Η Αυγή*, 7.1.1955, σελ.2.

⁸³ Κατά την εκτίμηση αυτή (η οποία θα αναλυθεί και εν συνεχεία) ο κινηματογράφος ήταν μια από τις βασικότερες εκφάνσεις της διείσδυσης των Ηνωμένων Πολιτειών στον υπόλοιπο κόσμο, με σκοπό τη χειραγωγή του.

⁸⁴ «Το Χόλυγουντ όπως είναι. Η επιδρομή του Χόλυγουντ...», *Η Αυγή*, 9.1.1995, σελ.4.

⁸⁵ Στο ίδιο.

συμφωνίες και να πάρουν και ορισμένα άλλα μέτρα για την προστασία της εθνικής οικονομίας τους... Ένα από τα προστατευτικά αυτά μέτρα ήταν η απαγόρευση της εξαγωγής των εισπράξεων από τις αμερικανικές ταινίες [...] Αλλά οι μεγιστάνες του Χόλυγουντ δεν σταύρωσαν τα χέρια. Φόρεσαν τη μάσκα της “φιλάνθρωπίας” για να “βοηθήσουν” τους Ευρωπαίους παραγωγούς με τα τελευταία τεχνικά μέσα [...] «εγκαταστάθηκαν στα ευρωπαϊκά στούντιο και αξιοποιώντας τα κεφάλαια από τις εισπράξεις των αμερικανικών ταινιών που θα έμεναν νεκρά, άρχισαν να παράγουν χολιγουντιανά φιλμς μέσα στα στούντιο της Ευρώπης!»⁸⁶.

Ωστόσο, πέρα από τις πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις που είχαν αυτές οι πρακτικές από την πλευρά της αμερικανικής βιομηχανίας, πρέπει να ληφθεί υπόψη η σοβαρή οικονομική κρίση που αντιμετώπισε ο κινηματογράφος των Ηνωμένων Πολιτειών στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Η εμφάνιση της τηλεόρασης σε συνδυασμό με την δημιουργία αρκετών μικρών εταιρειών παραγωγής, ήταν ορισμένοι από τους βασικότερους παράγοντες που οδήγησαν σε αυτή την κρίση την χολιγουντιανή παραγωγή⁸⁷. Κατά συνέπεια οι ιδιοκτήτες των κινηματογράφων στις ΗΠΑ αναγκάστηκαν να στραφούν στις μικρότερες εταιρείες, η παραγωγή των οποίων είχε θεματολογία που περιελάμβανε θέματα προσφιλή στους νέους, όπως το ροκ εν ρολ και η νεανική παραβατικότητα⁸⁸. Ταινίες, όπως ο «Επαναστάτης Χωρίς Αιτία» ή η «Ζούγκλα του Μαυροπίνακα» προξένησαν το πρωτοφανές ενδιαφέρον του νεανικού κοινού, τόσο στις ΗΠΑ, όσο και στο εξωτερικό.

Στην Ελλάδα, η «Ζούγκλα» προβλήθηκε στις 19 Φεβρουαρίου του 1956, στους αθηναϊκούς κινηματογράφους «Μαξίμ» και «Τιτάνια», γεγονός που προκάλεσε το μεγάλο ενδιαφέρον του νεανικού κοινού. Κατ' επέκταση, η προβολή της, αποτέλεσε ένα ζήτημα προνομιακού ενδιαφέροντος για την ΕΔΑ. Οι πρώτες προσπάθειες ερμηνείας εντοπίζονται τόσο στην *Αυγή*, όσο και στην *Επιθεώρηση Τέχνης*. Η κριτική αποτίμηση που πραγματοποιεί ο Αντώνης Μοσχοβάκης στην *Επιθεώρηση Τέχνης* είναι ιδιαίτερα θετική, καθώς η «Ζούγκλα» προβάλλεται ως έργο ενός σκηνοθέτη με «βαθιά πίστη στον άνθρωπο», ενώ ο κεντρικός ήρωας, «παρά τις απογοητεύσεις

⁸⁶ Μάλιστα, σύμφωνα με τον αρθρογράφο, αυτού του είδους ο «εξαμερικανισμός» εισήλθε σε τέτοιο βαθμό στη Γαλλία, ώστε ορισμένες «αμερικανόπνευστες, αντιλαϊκές οργανώσεις δημιούργησαν επεισόδια σε χώρους όπου προβάλλονταν εγχώριες ταινίες με κοινωνικό περιεχόμενο, απειλώντας Γάλλους σκηνοθέτες και ηθοποιούς. Στο ίδιο.

⁸⁷ Κώστας Κατσάπης, «*Ηχοι και απόηχοι*», ό.π., σελ.66.

⁸⁸ Στο ίδιο, σελ.67.

του, διαπνέεται από τα ωραιότερα ανθρώπινα συναισθήματα, την αυτοθυσία, την αφοσίωση σε έναν μεγάλο στόχο που είναι το πλάσιμο των ανθρώπων»⁸⁹. Γράφει χαρακτηριστικά: «Και βλέπουμε, μέσα από τη θαυμαστά λιτή αφήγηση του Μπρούκς ένα-ένα τα αποτελέσματα της προσπάθειάς του, τις ψυχικές εξελίξεις των παιδιών ώσπου να φτάσουν να αποκτήσουν συνείδηση της ανθρωπιάς τους και να αρνηθούν τη ζούγκλα που τους κληρονόμησε ο πόλεμος και η αθλιότητα»⁹⁰, καταλήγει ο αρθρογράφος⁹¹. Μάλιστα ο τελευταίος προβαίνει σε μία ενδιαφέρουσα συγκριτική προσέγγιση της «Ζούγκλας» με τον «Επαναστάτη χωρίς αιτία», ταινία με τον Τζέιμς Ντην στον πρωταγωνιστικό ρόλο, η οποία επίσης πραγματευόταν θέματα σχετικά με την νεανική απείθεια και παραβατικότητα. Σε αντίθεση με την ταινία του Ρίτσαρντ Μπρούκς, ο «Επαναστάτης» δέχεται αρνητική κριτική στις σελίδες της *Επιθεώρησης Τέχνης*, ως μία προσέγγιση του ζητήματος του μαθητικής παραβατικότητας, δίχως εμβάθυνση στα πραγματικά αίτια που το δημιουργούν: «Αγγίζει το ίδιο θέμα της εγκληματικότητας των ανηλίκων, όμως το χρησιμοποιεί για να φτιάξει ένα σπαραξικάρδιο δράμα με κάμποσες εντυπωσιακές σκηνές. Βλέποντας κανείς αυτή την ταινία, μπορεί να μάθει μερικά πράγματα για τις συνήθειες της αμερικανικής νεολαίας και τις αιτίες που τις γεννούν», αναφέρει χαρακτηριστικά ο Α. Μοσχοβάκης, για να καταλήξει επικρίνοντας το γεγονός ότι ο «Επαναστάτης» έχει ως βασικό μοτίβο την ευθύνη των γονέων για την «διαφθορά» των παιδιών τους, αποδίδοντας την εν πολλοίς στον «μακαρθισμό, τον πόλεμο και την ψύχωση που δημιουργούν τα αντιατομικά γυμνάσια»⁹².

Ταυτόχρονα, η «Ζούγκλα» αποσπά ιδιαίτερα θετική κριτική και μέσα από τις σελίδες της *Αυγής*. Σύμφωνα με τον αρθρογράφο, η προβολή της ταινίας «αφήνει στον ξένο την ελπίδα πως δεν χάθηκαν όλα στη Αμερική, πως εκεί υπάρχουν ακόμα άνθρωποι που βλέπουν, σκέφτονται και τολμούν να πουν την αλήθεια πάνω στην

⁸⁹ Αντώνης Μοσχοβάκης, «Η ζούγκλα του μαυροπίνακος / Επαναστάτης χωρίς αιτία». *Επιθεώρηση Τέχνης*, Τεύχος 16 (Απρίλιος 1956), σελ.356.

⁹⁰ Στο ίδιο, σελ.356.

⁹¹ Στο τέλος του αποσπάσματος ο Αντώνης Μοσχοβάκης στηλιτεύει τις πρακτικές της αμερικανικής πολιτικής ηγεσίας σχετικά με τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών και των νέων, με αφορμή την απαγόρευση της προβολής της «Ζούγκλας» στο Φεστιβάλ της Βενετίας, από την πρέσβειρα των ΗΠΑ στην Ιταλία, Κλαίρη Μπούθ Λιούις. «Φαίνεται όμως πως τα αμερικανόπαιδα έχουν αρκετή πνευματική τροφή με τα γκανγκστερικά κόμικς», καταλήγει με σκωπτική διάθεση ο αρθρογράφος.

Στο ίδιο, σελ.357.

⁹² Στο ίδιο, σελ.357.

κοινωνική κατάσταση της χώρας τους»⁹³. «Γιατί, λοιπόν την απαγόρευσε στην Βενετία η κ.Κλάιρη Μπουθ Λιούις; Γιατί απλούστατα δείχνει την Αμερική γυμνή, όπως είναι στ' αλήθεια, δίχως τα μασκαρέματα της μυθολογίας του Χόλυγουντ»⁹⁴, καταλήγει το άρθρο.

Εν αντιθέσει με τη «Ζούγκλα του μαυροπίνακα» και τις διθυραμβικές κριτικές που απέσπασε από τους αριστερούς αρθρογράφους, το μεγαλύτερο μέρος της αμερικανικής κινηματογραφικής παραγωγής δεν έτυχε ανάλογης αποδοχής. Όπως προαναφέρθηκε, η διάδοση των «γκανγκστερικών φιλμς» ερμηνεύθηκε από την Αριστερά ως προσπάθεια χειραγώγησης των λαών –και ιδίως των νέων ανθρώπων– από τις ΗΠΑ, αποτελώντας την πολιτιστική συνιστώσα του αμερικανικού ιμπεριαλισμού. Συγχρόνως, όπως και με το ροκ εν ρολ, οι ταινίες αυτές θεωρήθηκαν μια από τις σημαίνουσες εκφάνσεις του «αμερικανικού τρόπου ζωής», και ένας από τους βασικότερους παράγοντες για την ροπή τμήματος της ελληνικής νεολαίας στην «γκανγκστερισμό» και την παραβατικότητα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνδεση της επιρροής του αμερικανικού κινηματογράφου στους νέους με μια σειρά κλοπών από ανήλικους δράστες στην πόλη των Γρεβενών, από αρθρογράφο της *Αυγής*: «Τους τελευταίους μήνες έκανε την εμφάνισίν του και στην πόλη μας το αμερικανικό “φρούτο” του γκανγκστερισμού [...] Τα δύο αυτά κρούσματα κλοπής δεν έγιναν τυχαία ή από μεμονωμένα άτομα, γνωστά στο αστυνομικό πάνθεο, αλλά από συμμορίες που αποτελούνταν από ανήλικα παιδιά [...] είναι η πρώτη φορά που το μικρόβιο τούτο της παιδικής εγκληματικότητας και του γκανγκστερισμού εμφανίζεται στην περιοχή μας με τη νέα αυτή “αμερικάνικη” μορφή [...] Όσο για τα αίτια, αυτά είναι πια φανερά, όσο και γνωστά γιατί είναι κοινά σε όλη τη χώρα [...] Ο κινηματογράφος πρώτα, με τα αστυνομικά και γκανγκστερικά έργα, που ούτε οι αρμόδιες αρχές, ούτε οι γονείς πήραν τη φροντίδα να τα απαγορεύσουν τουλάχιστον για τους νέους και τις νέες και δηλητηριάζουν ανενόχλητα την ψυχή της νεολαίας»⁹⁵. Ο αρθρογράφος καταλήγοντας, ζητά από το λαό και την «δημοκρατική αντιπολίτευση» να ασκήσει πίεση, ώστε να ληφθούν τα κατάλληλα

⁹³ Στήλη: «Ο Κινηματογράφος - Ζούγκλα του μαυροπίνακα - αμερικανική αυτοκριτική», *Η Αυγή*, 22.2.1956, σελ.2.

⁹⁴ Στο ίδιο.

⁹⁵ «Ο γκανγκστερισμός επεκτείνεται στην επαρχία. Κρούσματα κλοπών στα Γρεβενά από παιδιά εντίμων οικογενειών», *Η Αυγή*, 19.4.1956, σελ.4. (Υπογράφει ο Κ. Μπίρκας).

μέτρα για την εξάλειψη των κρουσμάτων νεανικής παραβατικότητας καθώς και του «γκανγκστερισμού»⁹⁶.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η καταγραφή ενός ακόμα περιστατικού απόπειρας ληστείας υπό την απειλή μαχαιριού, με δράστη τον δεκαεπτάχρονο Αλ. Μπούτσικα, ο οποίος στην απολογία του υποστήριξε ότι προέβη σε αυτή την πράξη, θέλοντας να μιμηθεί τον «ήρωα» ενός γκανγκστερικού φιλμ, το οποίο είχε παρακολουθήσει λίγο νωρίτερα με τρεις φίλους του: «Όταν οι τέσσερις νεαροί βγήκαν από τον κινηματογράφο αγόρασαν το μαχαίρι αντί 20 δραχμών και ο Μπούτσικας ανέλαβε να εκτελέσει το γκανγκστερικό σχέδιο»⁹⁷.

Πέρα από τη σύνδεση του αμερικανικού κινηματογράφου με την νεανική παραβατικότητα, η αριστερή αρθρογραφία εξετάζει μια σειρά από προβληματικές γύρω από την επιρροή αυτών των ταινιών στην γενικότερη συμπεριφορά των νέων, καθώς και τα πρότυπα που αυτές καλλιεργούσαν. Ορισμένες από τις προσεγγίσεις αυτές είναι απολύτως ενδεικτικές της αριστερής αντίληψης, θέτοντας τον κινηματογράφο στο στόχαστρο ως τον βασικό υπεύθυνο για την «διαφθορά» των νέων: «Αφήνουμε κατά μέρος τα αστυνομικά, γκανγκστερικά, καουμπόϊκα, διεστραμμένα φιλμς που απευθύνονται και σε μικρούς και σε μεγάλους και που τις συνέπειές τους στη χώρα μας τις παρακολουθήσαμε τα τελευταία χρόνια με την αύξησιν της παιδικής εγκληματικότητας [...] Θα ιδούμε μάλλον τα ειδικά για την νεολαία φιλμς, αυτά που προβάλλονται σε ειδικές παιδικές αίθουσες και που τα παρακολουθούν χιλιάδες ελληνόπουλα κάθε εβδομάδα [...] Δεν αξίζει να μιλήσουμε για την κωμωδία γιατί κατά κανόνα πρόκειται για χοντροκομμένο κατασκευάσμα χωρίς κανένα περιεχόμενο. Δεν λείπουν ωστόσο και από αυτές τα εγκλήματα, οι γκανγκστερς οι κλέφτες και οι απατεώνες που λανσάρονται σαν πρότυπα ηρώων άξιων για μίμησιν»⁹⁸. Η *Αυγή*, μέσα από τη συγκεκριμένη κριτική αποτίμηση του αμερικανικού σινεμά, καταπιάνεται για πρώτη φορά με την επιρροή των ταινιών κινουμένων σχεδίων στα μικρά παιδιά: «Επί δύο ολόκληρα χρόνια παρακολουθήσαμε σε μία παιδική αίθουσα αυτά τα μίκυ – μάους. Αν εξαιρέσει

⁹⁶ Στο ίδιο.

⁹⁷ «Ηθελε να μιμηθή τον “ήρωα” ενός γκανγκστερικού κινηματογραφικού έργου», *Η Αυγή*, 25.1.1957, σελ.5.

⁹⁸ «Οι Αμερικανοί στην Ελλάδα. Η πνευματική “βοήθεια”, μια άλλη πλευρά υποδουλώσεως του λαού μας», *Η Αυγή*, 22.3.1956, σελ.3.

κανείς 3 – 4 από αυτά τα μίκυ – μάους που προβλήθηκαν σε διάστημα δύο χρόνων , τα υπόλοιπα ήταν γεμάτα με πιστόλια και μαχαίρια και τανκς και αεροπλάνα και ήταν καθαρή η προσπάθεια δημιουργίας πολεμικής ψυχώσεως στους μικρούς θεατές⁹⁹. Σε 2 – 3 από αυτά, ο υπαινιγμός της εικόνας ήταν καθαρός: κόκκινοι μουστακαλήδες –Ρώσοι- πήγαιναν να καταλάβουν τα φρούρια των «μίκυ», μα η αντεπίθεσις των τελευταίων με όλα τα πολεμικά μέσα, έσωζε την “χώρα της Ελευθερίας”»¹⁰⁰.

Παράλληλα, ο αμερικανικός κινηματογράφος θεωρήθηκε υπεύθυνος για τη δημιουργία «στρεβλών» προτύπων για τους έφηβους. Τον Μάιο του 1956, η *Αυγή* αναδημοσιεύει την έρευνα εβδομαδιαίας εφημερίδας του Παρισιού, η οποία μεταξύ άλλων πραγματεύεται την επιρροή που ασκούν στους Γάλλους εφήβους τα χολιγουντιανά είδωλα: «Αυτά και πολλά άλλα πρέπει να ξέρει κανείς σήμερα στο Παρίσι, προσθέτει ο Γάλλος αρθρογράφος για να καταλάβει τους νέους και τις νέες των 15 χρονών του 1956. Για τα κορίτσια: Ότι βάζουν τα μάτια τους, βγάζουν τα φρύδια τους, κάνουν ψεύτικες ελιές στο μάγουλο, μπαινοβγαίνουν σε καταστήματα γυναικείων ειδών και κοιτάζονται διαρκώς στους καθρέφτες. Μιμούνται εξάλλου στο ντύσιμο και στους τρόπους τις ηθοποιούς του κινηματογράφου Λέσλι Κάρον και Ώντρεϋ Χέμπορν. Γράφουν ερωτικά γράμματα και ενδιαφέρονται πολύ για τα σκούτερ.

Για τα αγόρια: Ξέρουν τα καλά κέντρα και τους δρόμους του Παρισιού, χορεύουν καλά, είναι άσσοι στο σκούτερ, μιμούνται τον σκληρό Μάρλον Μπράντο, υπερηφανεύονται για τις πολλές κατακτήσεις τους...»¹⁰¹.

Συν τοις άλλοις, η αριστερή αρθρογραφία, προκειμένου να ισχυροποιήσει την θέση περί επικινδυνότητας των χολιγουντιανών ταινιών για τους νέους, έθεσε στο προσκήνιο τα «αηδιαστικά σκάνδαλα» και την «ηθική διαφθορά» των ηθοποιών του αμερικανικού κινηματογράφου. Αυτά τα περιστατικά, παρά το γεγονός ότι δεν

⁹⁹ Στο ίδιο. Η αναφορά αυτή στα «μίκυ – μάους» ήταν η πρώτη αποτίμηση της επιρροής του «αμερικάνικου τρόπου ζωής» στα παιδιά μικρότερης ηλικίας. Στο επόμενο διάστημα, η *Αυγή* επρόκειτο να εντάξει στις σελίδες της προβληματικές γύρω από τη διαπαιδαγώγηση των μικρών παιδιών, σε συνδυασμό με την επιρροή των «νέων ηθών».

¹⁰⁰ Η ερμηνεία του συγκεκριμένου συμβολισμού από τον αρθρογράφο παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, καθώς εντοπίζει σε μεγάλο τμήμα αυτών των παιδικών ταινιών, ένα υπαινικτικό μεν, αλλά ξεκάθαρο ψυχροπολεμικό και αντικομμουνιστικό υπόβαθρο, με αφορμή τις περιγραφές των «κακών». Στο ίδιο.

¹⁰¹ «Γνωρίζετε το αληθινό πρόσωπο των παιδιών σας ;», *Η Αυγή*, 19.5.1956, σελ.4.

έδειχναν να σχετίζονται με την ελληνική νεολαία, αξιοποιήθηκαν τόσο από την *Αυγή*, όσο και από την *Επιθεώρηση Τέχνης* προκειμένου να καταδείξουν την «ηθική κατάπτωση» του Χόλυγουντ, η οποία επηρέαζε τους αμερικανούς νέους και που συνεπώς συνιστούσε μια δυνητική απειλή για τη χώρα μας. Χαρακτηριστικότερη περίπτωση ήταν η δολοφονία του Τζόνι Στομπανάτο από την ανήλικη κόρη της Λάνα Τάρνερ, πασίγνωστης ηθοποιού του αμερικανικού κινηματογράφου¹⁰². «Η αηδιαστική υπόθεση των διεφθαρμένων τύπων του Χόλυγουντ που ώθησαν στο έγκλημα ένα μικρό κορίτσι, θα μεταδοθή από την αμερικανική τηλεόραση και μάλιστα η σχετική ταινία θα ληφθή από την ήδη διεξαγόμενη ανάκριση. Έτσι, εκατομμύρια αμερικάνοι θα διαπαιδαγωγηθούν από την αηδιαστική ιστορία», αναφέρει ενδεικτικά η *Αυγή*, αποτυπώνοντας την αριστερή αντίληψη για την διαπαιδαγώγηση της αμερικανικής νεολαίας¹⁰³. «Ο όμορφος, ηθικός κόσμος του Χόλυγουντ αλλάλαξε από... χαρά! Ένα πρώτης γραμμής *accident* για να τροφοδοτηθεί το ενδιαφέρον του αδιάφορου κοινού! Οι εφημερίδες μας πληροφόρησαν κιόλας πως θα γυριστεί ταινία με πρωταγωνίστρια την Λάνα, δολοφονούσα τον σύζυγό της. Τι καλά!», αναφέρει με αφορμή το περιστατικό η *Επιθεώρηση Τέχνης*¹⁰⁴.

Η Αριστερά, με αφορμή τα παραπάνω περιστατικά εξέφρασε σε πολλές περιπτώσεις την άποψη ότι η προβολή των «γκανγκστερικών φιλμς» θα έπρεπε να απαγορευθεί, με δεδομένη την «καταστροφική» επιρροή που ασκούσε στην ελληνική νεολαία. Ωστόσο, εκτιμά ότι η λειτουργία της επιτροπής λογοκρισίας κινηματογραφικών ταινιών βρίσκεται στη λάθος κατεύθυνση με αποτέλεσμα να μην περιορίζει την επιρροή των «γκανγκστερικών» ταινιών: «Η επιτροπή λογοκρισίας κινηματογραφικών ταινιών αποτελείται αποκλειστικά σχεδόν από αστυνομικούς. Ο κ. Κορνούτος, ο οποίος αποτελεί μέλος της σαν εκπρόσωπος του Υπουργείου Παιδείας και των πνευματικών ανθρώπων είναι τόσο πολύ απασχολημένος με άλλες δουλειές που δεν παίρνει ποτέ σχεδόν μέρος στις εργασίες της», αναφέρει

¹⁰² Η Λάνα Τάρνερ ήταν μία από τις πλέον επιτυχημένες ηθοποιούς στις Ηνωμένες Πολιτείες. Την εποχή εκείνη, η αμερικανική κοινή γνώμη συγκλονίστηκε από την δολοφονία του τότε συζύγου της Τάρνερ, Τζόνι Στομπανάτο από την δεκατετράχρονη κόρη της, Σέριλ με μαχαίρι. Το δικαστήριο αθώωσε την Σέριλ λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός πως βρισκόταν σε αυτοάμυνα και ήταν ανήλικη.

¹⁰³ «Αμερικάνικη ζωή», *Η Αυγή*, 11.4.1958, σελ.5.

¹⁰⁴ «Τα πρόσωπα της τραγωδίας», *Επιθεώρηση Τέχνης*, Τεύχος 40 (Απρίλιος 1958), σελ.257.

χαρακτηριστικά ο αρθρογράφος της *Επιθεώρηση Τέχνης*¹⁰⁵, και καταλήγει λέγοντας ότι «οι γκανγκστερικές και χυδαίες ταινίες που μας έρχονται κατά σωρούς, είναι εξαιρετικά επικίνδυνες. Ο έλεγχος όμως αυτός πρέπει να γίνεται μόνο από καλλιτέχνες, κριτικούς, εκπαιδευτικούς και επιστήμονες. Γιατί με τον τρόπο που διενεργείται σήμερα έχει χαρακτήρα πολιτικής λογοκρισίας με αστυνομικά κριτήρια. Έτσι όχι μόνο δεν περιορίζει τη διαβρωτική επίδραση των κακών ταινιών, αλλά αντίθετα γίνεται ένα παραπάνω μέσο παραβίασης της πνευματικής και καλλιτεχνικής ελευθερίας, και σαν τέτοιος ο έλεγχος αυτός είναι απαράδεκτος»¹⁰⁶. Μέσα από το συγκεκριμένο άρθρο, η ΕΔΑ φέρεται να επικροτεί την ύπαρξη λογοκρισίας και να επιζητά την συστηματική επιτήρηση των «νεανικών ηθών», καθώς εκτιμούσε ότι οι νέοι ήταν ευεπίφοροι στην επιρροή των «γκανγκστερικών» ταινιών.

¹⁰⁵ «Η επιτροπή λογοκρισίας κινηματογραφικών ταινιών», *Επιθεώρηση Τέχνης*, Τεύχος 19 (Ιούλιος 1956), σελ.63.

¹⁰⁶ Στο ίδιο.

Η πρόσληψη επιμέρους «ψυχοφθόρων» πτυχών του «αμερικανικού τρόπου ζωής»

Ταυτόχρονα με την εμφάνιση του ροκ εν ρολ και την διάδοση του χολιγουντιανού κινηματογράφου στην ελληνική κοινωνία, η ΕΔΑ καταπιάνεται με επιμέρους ζητήματα που συγκροτούσαν τον λεγόμενο «αμερικάνικο τρόπο ζωής». Η πλέον σημαίνουσα από αυτές τις πτυχές είναι τα «γκανγκστερικά» κόμικς και αναγνώσματα, καθώς και η διάδοση τους σε τμήματα της νεολαίας. Τα αμερικανικά κόμικς κατέχουν εξέχουσα θέση στην πρόσληψη της αμερικανικής πολιτιστικής «εισβολής» από την αριστερή αρθρογραφία.

Τα κόμικς θεωρούνται ως ένας από τους βασικότερους παράγοντες «ηθικής διαφθοράς» τόσο της νεολαίας, όσο και των μικρών παιδιών. Ήδη από τις αρχές του 1955, η *Αυγή* εντάσσει στις σελίδες της έρευνες και άρθρα που αφορούν τους «έντυπους δυναμίτες». Μία από αυτές τις έρευνες, η οποία έλαβε χώρα σε περίπτερα του Παγκρατίου και του κέντρου της Αθήνας, είναι ενδεικτική της αριστερής αντίληψης για τα «εγχειρίδια του νέου τρόπου ζωής»¹⁰⁷: «Η μόστρα του περιπτέρου ήταν στολισμένη από έγχρωμες αιματηρές συγκρούσεις. Πιστόλια, πτώματα, γκάνγκστερς που τρώγονται σαν τα σκυλιά [...] νιώθουμε την απειλή, τον κίνδυνο, τη διαστροφή για τις παιδικές ψυχές που κλείνουν στις σελίδες τους αυτά τα έντυπα, ανατριχιάζουμε», γράφει ο υπογράφων ως «Ειρηνικός», εκφράζοντας την έντονη ανησυχία του για την διαπαιδαγώγηση των μικρών παιδιών και την επίδραση των αναγνωσμάτων αυτών στην παιδική ψυχολογία¹⁰⁸. Στην ίδια έρευνα παρατίθεται και η μαρτυρία μίας δασκάλας, η οποία επιχειρεί να καταδείξει την επιθετικότητα που τα κόμικς δημιουργούσαν σε μεγάλο τμήμα μαθητών του δημοτικού. Τα παιδιά ζωγραφίζουν πιστόλια και νεκροκεφαλές στα τετράδιά τους, εμπνεόμενα από αυτές τις «φυλλάδες». «Έγιναν φανατικοί αναγνώστες αυτού του βούρκου. Και ό,τι διαβάζουν θέλουν να το κάνουν πράξη. Τα παιχνίδια τους είναι οι

¹⁰⁷ «Οι έντυποι δυναμίτες στην αγωγή των παιδιών μας. Οι γκανγκστερικές φυλλάδες και οι τυχοδιωκτικές τους περιπέτειες», *Η Αυγή*, 22.3.1955, σελ.3. (Υπογράφει ο Ειρηνικός).

¹⁰⁸ Στο ίδιο, σελ.3.

συμμορίες, οι τρόποι τους τραχαίνουν, η σκέψη τους πονηρεύει», διαπιστώνει η εν λόγω δασκάλα, ενώ συγχρόνως επισημαίνεται το γεγονός ότι η ανάγνωση των κόμικς καλλιεργεί την αντιδραστικότητα και την απείθεια στα παιδιά¹⁰⁹.

Αρκετοί αριστεροί αρθρογράφοι έδειξαν να ενστερνίζονται την αντίληψη ότι τα κόμικς ήταν υπεύθυνα για την εκδήλωση μίας πρωτοφανούς επιθετικότητας από τα μικρά παιδιά και τους εφήβους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει έρευνα η οποία έλαβε χώρα σε σχολεία της Μεγάλης Βρετανίας με αντικείμενο την επίδραση των αναγνωσμάτων αυτών. Τα μέλη της Επιτροπής, η οποία ανέλαβε την έρευνα, διαπίστωσαν ότι πολλά παιδιά ηλικίας μόλις δέκα ετών επιδίδονταν σε καυγάδες για ασήμαντη αφορμή, έχοντας στην κατοχή τους σουγιάδες, μικρά μαχαίρια ή ακόμα και φαλτσέτες. Επίσης, αναφέρεται ενδεικτικά ότι το 13% των παιδιών που είχαν ξύστρα φρόντιζαν να είναι σε σχήμα πιστολιού¹¹⁰. «Οι δάσκαλοι», συνεχίζει το άρθρο, «είπαν στην επιτροπή ότι το διάλειμμα αποτελεί για αυτούς σωστό μαρτύριο, γιατί οι μαθηταί τους δεν κάθονται να παίξουν ήσυχα, αλλά προσπαθούν να μιμηθούν τους “ήρωες” της αμερικανικής “πιστολογολογοτεχνίας” και δεν περνά διάλειμμα χωρίς κάποιος να τραυματισθή πολύ σοβαρά»¹¹¹. Όλες αυτές οι περιγραφές χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να καταδείξουν την επικινδυνότητα που ενείχε η διάδοση των κόμικς στους νέους, η οποία φαίνεται ότι την εποχή εκείνη ήταν ιδιαίτερα μεγάλη¹¹². Μάλιστα, η Αριστερά εξέφραζε τον έντονο προβληματισμό της για την μεγάλη κυκλοφορία τους, σε συνδυασμό με τους «αποκαρδιωτικούς» αριθμούς κυκλοφορίας των σοβαρών λογοτεχνικών βιβλίων, γεγονός που κατά την αριστερή αντίληψη αντανακλούσε ευρύτερες πολιτικές επιδιώξεις, καθώς, η «γκανγκστερική μόρφωση του λαού και το χαντάκωμα της αληθινής μόρφωσης» αποτελούσαν τον προγραμματισμό του κράτους για την παιδεία¹¹³. Όπως και οι υπόλοιπες εκφάνσεις του «αμερικάνικου τρόπου ζωής» (ροκ εν ρολ, κινηματογράφος, νεανικά πάρτι), έτσι και τα κόμικς θεωρήθηκαν

¹⁰⁹ Στο ίδιο.

¹¹⁰ «Τα “κόμικς” διαφθείρουν την βρετανική νεολαία», *Η Αυγή*, 26.6.1956, σελ.3-4.

¹¹¹ Στο ίδιο.

¹¹² Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η Επιτροπή απευθύνθηκε σε εκδότες εφημερίδων οι οποίοι διένειμαν τα κόμικς. Οι εκδότες απάντησαν στα μέλη της Επιτροπής ότι «είναι προτιμότερο να διακόπτουν την αγορά του φύλλου όσοι διαφωνούν με τα κόμικς, παρά να μην δημοσιεύονται καθόλου. Διότι τότε θα χάσουν πολύ περισσότερους αναγνώστες». Αυτή η πρακτική από την πλευρά των εκδοτών είναι ενδεικτική της πολύ μεγάλης εμπορικής επιτυχίας και της ευρείας αποδοχής των κόμικς από την νεολαία. Στο ίδιο.

¹¹³ Στήλη «Λόγοι και αντίλογοι», *Επιθεώρηση Τέχνης*, Τεύχος 39, (Μάρτιος 1958) σελ.147.

παράγοντας που μπορούσε να αποπροσανατολίσει τους νέους από τα κοινωνικά ζητήματα και να τους οδηγήσει στην αδράνεια.

Σε πολλές περιπτώσεις, τα «γκανγκστερικά αναγνώσματα» συνδέθηκαν με την αύξηση των κρουσμάτων νεανικής παραβατικότητας. Η σύνδεση αυτή αφορούσε σε μεγάλο βαθμό την νεολαία των Ηνωμένων Πολιτειών, λόγω μίας σειράς αδικημάτων όπως κλοπές, επιθέσεις, ακόμα και δολοφονίες με ανήλικους -πολλές φορές- δράστες, γεγονός που προξένησε μεγάλη ανησυχία στην αμερικανική κοινωνία. Αμερικανοί ψυχολόγοι και κοινωνιολόγοι προσπαθούν να οδηγηθούν σε μία θεωρητική σύλληψη του φαινομένου, εκφράζοντας την άποψη ότι τα κόμικς καλλιεργούν τον «κυνισμό» στην νεολαία¹¹⁴. Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση του δεκαπεντάχρονου Έντουαρντ Μπάνκροφτ, ο οποίος δολοφόνησε την θεία του, επειδή ήθελε «να μιμηθεί έναν από τους ήρωες των “χόρορ - κόμικς” που διάβαζε συνεχώς από την ηλικία των 8 ετών»¹¹⁵. Μάλιστα, ένα απόσπασμα από τον αμερικανικό Τύπο, το οποίο επαναδημοσιεύτηκε από την *Αυγή*, κάνει λόγο για δύο ή και τρία αντίστοιχα εγκλήματα κάθε μέρα:

«Στην πολιτεία της Μινεσότα ένα δεκαπεντάχρονο αγόρι δολοφόνησε με ένα περίστροφο τον πατέρα, την μητέρα και την γιαγιά του. Αληθινές μάχες ανάμεσα σε συμμορίες παιδιών, οπλισμένων με μαχαίρια, με κάσκες και με όπλα έχουν γίνει καθημερινό φαινόμενο στη Νέα Υόρκη, στο Λος Άντζελες, το Σικάγο, το Σαν Φρανσίσκο και άλλες μεγάλες πόλεις»¹¹⁶. Το άρθρο, αποδίδει την έξαρση της παιδικής εγκληματικότητας στην «καταστροφική» επιρροή των κόμικς, παραθέτοντας αποσπάσματα από ένα βιβλίο του αμερικανού ψυχιάτρου Φρέντρικ Βέρθαμ¹¹⁷: «Αυτό που τα χαρακτηρίζει [ενν. τα κόμικς] είναι ότι καλλιεργούν τη βία, την αγριότητα, τον σαδισμό, την δίψα του αίματος, την περιφρόνηση της ανθρωπίνης ζωής»¹¹⁸.

¹¹⁴ «Σώστε τα παιδιά. Κύμα παιδικής διαφθοράς κατακλύζει τις Ηνωμένες Πολιτείες», *Η Αυγή*, 29.3.1955, σελ.3-4.

¹¹⁵ Στο ίδιο.

¹¹⁶ Στο ίδιο.

¹¹⁷ Ο Fredric Wertham ήταν αμερικανός ψυχίατρος, το έργο του οποίου πραγματεύθηκε την επιρροή των κόμικς στα παιδιά και στους νέους ανθρώπους. Σύμφωνα με τη θεωρία του, τα κόμικς είχαν καταστροφική επιρροή στην ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών, άποψη που ο ίδιος εξέφρασε πολλάκις στα Μέσα Ενημέρωσης των ΗΠΑ, *New York Times*, 1.12.1981.

¹¹⁸ «Σώστε τα παιδιά», *Η Αυγή*, 29.3.1955, σελ.3-4.

Ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μία αποστροφή του αρθρογράφου της *Αυγής*, ο οποίος αναφέρει ότι «ο συγγραφέας δεν είπε τίποτα για το γεγονός πως η προπαγάνδα της βίας αποτελεί μέρος του προγράμματος του Ψυχρού Πολέμου, Τουλάχιστον είχε το κουράγιο να ονομάσει αυτά τα κόμικς που είναι γεμάτα από έγκλημα και απανθρωπιά»¹¹⁹. Αυτή η αποστροφή, αποτύπωνε με σαφήνεια την γενικότερη πρόσληψη της ΕΔΑ για τον «αμερικάνικο τρόπο ζωής», ως πολιτιστική πτυχή του «αμερικανικού ιμπεριαλισμού».

Η καταγραφή περιστατικών παιδικής παραβατικότητας ως συνέπεια των «γκανγκστερικών αναγνώσμάτων» συνεχίζεται και στο επόμενο διάστημα από την *Αυγή*. Η κοινή γνώμη στις ΗΠΑ συγκλονίζεται από την ειδεχθή δολοφονία τριών παιδιών ηλικίας έντεκα, δεκατριών και δεκατεσσάρων ετών από συμμορία συνομηλίκων τους σε συνοικία του Σικάγου τον Οκτώβριο του 1955, υπόθεση η οποία ενέτεινε τη δημόσια συζήτηση γύρω από τα αίτια της παιδικής εγκληματικότητας: «Στο μεταξύ, απολαμβάνοντας όλων των προνομίων της “ελευθεροτυπίας”, κυκλοφορούν κάθε μήνα πάνω από 80 εκατομμύρια αντίτυπα από τα διαβόητα χόρορ – κόμικς, τα οποία αποτελούν αληθινά ευαγγέλια του εγκλήματος»¹²⁰, αναφέρει σε άρθρο της η *Αυγή*, παραθέτοντας εκ νέου τις απόψεις του Βέρθαμ για τα αστυνομικά αναγνώσματα. Σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε ο Αμερικανός ψυχίατρος, ορισμένα από τα προσφιλή θέματα των κόμικς είναι οι σεξουαλικές διαστροφές και ο σαδισμός: «Πολλές φορές μάλιστα δίνονται αληθινά μαθήματα εγκλήματος, που όπως απέδειξαν και τελευταία τα πτώματα των τριών παιδιών στο Σικάγο, δεν πάνε χαμένα», αναφέρει χαρακτηριστικά¹²¹. Μάλιστα, ο ψυχίατρος διέβλεπε την ύπαρξη ρατσιστικού υποβάθρου σε πολλά από τα κόμικς με εικόνες υπεροχής των λευκών, οι οποίες προκαλούν εντύπωση στους μικρούς αναγνώστες. Οι λευκοί παρουσιάζονται ως «υπεράνθρωποι», ψηλοί, σωματώδεις και δυνατοί, σε πλήρη αντίθεση με τους μαύρους, οι οποίοι «βρίσκονται κάπου ανάμεσα σε ανθρώπους και πιθήκους», αναφέρει ο Βέρθαμ¹²².

Περίπου δύο χρόνια αργότερα, η εφημερίδα εκφράζει έντονο προβληματισμό για την αύξηση των φαινόμενων νεανικής και παιδικής παραβατικότητας που

¹¹⁹ Στο ίδιο.

¹²⁰ «Οι “υπεράνθρωποι” μικροί εγκληματίαι της Αμερικής», *Η Αυγή*, 28.10.1955, σελ.3.

¹²¹ Στο ίδιο.

¹²² Στο ίδιο.

λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα, φαινόμενα για τα οποία βασικός υπεύθυνος θεωρείται η ανάγνωση των κόμικς από τα μικρά παιδιά. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι περιγραφές των ηρώων και των θεμάτων τους σε άρθρο της *Αυγής*, περιγραφές που χρησιμοποιούνται με σκοπό να καταδείξουν την επικινδυνότητα των αναγνωσμάτων αυτών για τα παιδιά: «Τα θέματα είναι πάντα τα ίδια. Κεντρικός ήρωας είναι ένα μικρό παιδί που κάνει τα πιο απίθανα και εξωφρενικά πράγματα. Παλεύει με δεκάδες κακοποιούς, χειρίζεται άριστα το μαχαίρι, το πιστόλι και το λάσο, εξουδετερώνει με γροθιές και κεφαλοκλειδώματα τους αντιπάλους του, ξέρει να μεταμφιέζεται, να οδηγεί αυτοκίνητα και αεροπλάνα. Φυσικά όλες αυτές οι φοβερές και τρομερές ιστορίες συμπληρώνονται με εικόνες, για να μπορέσει το παιδί να πλουτίσει ευκολότερα τις παραστάσεις του [...] Χρειάζεται μήπως να τονίσουμε ότι αυτού του είδους τα βιβλία προκαλούν στο παιδί μία ζωηρή τάση για περιπέτειες και τυχοδιωκτισμούς, ότι του καλλιεργούν ένα κακούργο φιλοπόλεμο πνέυμα;» αναφέρει χαρακτηριστικά ο αρθρογράφος¹²³. Αξίζει, επίσης να σημειωθεί, ότι το ζήτημα της επιρροής των κόμικς στα παιδιά συζητήθηκε σε σύσκεψη μελών της Ουνέσκο, όπου οι αντιπρόσωποι εικοσιτεσσάρων κρατών επισήμαναν την ανάγκη απαγόρευσης των «αιματηρών και σεξουαλικών αναγνωσμάτων που καθιστούν τους εφήβους και τους νέους σεξουαλικά διεστραμμένους και πιθανούς εγκληματίες»¹²⁴.

Μία ακόμη από τις πτυχές της νεολαιίστικου τρόπου ζωής, η οποία προξένησε το ενδιαφέρον της Αριστεράς ήταν οι ασχολίες των νέων που σύχναζαν στα σφαιριστήρια, με τα τελευταία να θεωρούνται, σε πολλές περιπτώσεις «χώροι διαφθοράς» της νεολαίας από τα στελέχη της ΕΔΑ. Ενδεικτικές αυτής της άποψης αποτέλεσαν οι ουκ ολίγες έρευνες γύρω από τα σφαιριστήρια, οι οποίες εμπεριέχονται στις σελίδες της *Αυγής* και σχηματίζουν μία εικόνα «ψυχολογικής προετοιμασίας» των συμμοριών σε αυτούς τους χώρους:

«...Οι σχετικές έρευνες που έγιναν, αποκάλυψαν ότι τα διάφορα κέντρα του “ροκ”, καθώς και τα λεγόμενα “σφαιριστήρια” είναι παγίδες διαφθοράς για τη νεολαία. Σε αυτά συχνάζουν μαθητές και φοιτητές ηλικίας 16 έως 20 ετών, μπλέκονται στα

¹²³ «Που οφείλεται η τεράστια αύξησης της παιδικής εγκληματικότητας ;», *Η Αυγή*, 9.3.1958, σελ.3.

¹²⁴ Η είδηση της συγκεκριμένης σύσκεψης παρατίθεται στο άρθρο, για να αποτυπώσει την σοβαρότητα που είχε αποκτήσει διεθνώς το ζήτημα της «επιβλαβούς» επίδρασης των κόμικς στην ανατροφή και την ανάπτυξη των παιδιών. Στο ίδιο.

νύχια των ύποπτων τύπων, το χαρτζιλίκι που έχουν δεν φτάνει για να είναι καθημερινοί πελάτες και έτσι, ο δρόμος της απώλειάς τους έχει ανοιχτεί διάπλατος»¹²⁵.

Ένα από τα σχετικά άρθρα, το οποίο δημοσιεύτηκε στην *Αυγή* στις αρχές του 1958, αποτελεί μία από τις αναλυτικότερες προσεγγίσεις αναφορικά με τους χώρους των σφαιριστηρίων και τις δραστηριότητες των νέων, όπως η σκοποβολή, τα ποδοσφαιράκια και το ηλεκτρόφωνο. Ο αρθρογράφος στηλιτεύει τον νεοσύστατο τρόπο διασκέδασης, ενώ συγχρόνως επιχειρεί να συνδέσει τις δραστηριότητες αυτές με τον λεγόμενο «αμερικάνικο τρόπο ζωής», σύνδεση που εν πολλοίς βασίζεται στη ροκ εν ρολ μουσική, η οποία ακουγόταν κατά κύριο λόγο στους χώρους των σφαιριστηρίων από το ηλεκτρόφωνο. Το ηλεκτρόφωνο (jukebox) ήταν ένα είδος αυτόματου ραδιοφώνου – πικάπ, με το οποίο μπορούσε κανείς, τοποθετώντας του μία δραχμή να ακούσει τραγούδια της αρεσκείας του:

«Θέλετε να μάθετε και τι τραγούδια παίζει; Κατά αποκλειστικότητα έξαλλα μοντέρνα και ρεμπέτικα. Όλα τα άλλα οι θαμώνες των σφαιριστηρίων τα περιφρονούν»¹²⁶

«...Δεν είναι η πρώτη φορά που η λέξη “σφαιριστήρια” αναφέρεται σε τέτοιες υποθέσεις που καθρεφτίζουν την διαφθορά και την εγκληματικότητα των νέων. Πολλές παρόμοιες “επιχειρήσεις” ξεκινούν μέσα από τα κέντρα αυτά με βασικό κίνητρο να εξοικονομήσουν οι νεαροί δράστες τα έξοδα διασκεδάσεώς τους»¹²⁷ [...] «Εκατό ή και διακόσιες δραχμές ακόμη μπορεί να “φύγουν” μέσα σε λίγες μόνο ώρες! Αυτό εξαρτάται άλλωστε από το βάρος του πορτοφολιού του πελάτη και από την μανία του για τα διάφορα “τυχερά παιχνίδια” που βρίσκει εκεί»¹²⁸.

Σε άλλο σχετικό άρθρο, εκφράζεται προβληματισμός λόγω της επαφής πολλών μικρών παιδιών με την νέα ψυχαγωγία, παρά την ύπαρξη ηλικιακών περιορισμών (το κατώτερο ηλικιακό όριο για την είσοδο στα σφαιριστήρια ήταν τα 17 έτη, ενώ απαραίτητη ήταν και η επίδειξη ταυτότητας). Επιπροσθέτως, ο αρθρογράφος

¹²⁵ Στήλη «Λόγοι και αντίλογοι», *Η Αυγή*, 28.4.1957, σελ.2.

¹²⁶ «Ο αμερικάνικος τρόπος ψυχαγωγίας. Τα σφαιριστήρια», *Η Αυγή*, 12.2.1958, σελ.4.

¹²⁷ Το συγκεκριμένο άρθρο ερευνά τον νέο τρόπο ψυχαγωγίας, με αφορμή την σύλληψη πέντε νεαρών, οι οποίοι διέπραξαν συνολικά 26 ληστείες καταστημάτων, προκειμένου να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα «έξοδα διασκεδάσεως στα διάφορα σφαιριστήρια όπου σύχναζαν». Στο ίδιο.

¹²⁸ Στο ίδιο.

εκφράζει την ανησυχία του για την ποιότητα της ψυχαγωγίας που είχαν οι έφηβοι και οι νέοι:

«Από την ηλικία των 17 ετών οι νεαροί είναι ελεύθεροι να επιλέξουν το είδος της ψυχαγωγίας τους. Ελεύθεροι δηλαδή, χωρίς ελευθερία, γιατί η επιλογή είναι περιορισμένη: καφενείο, σφαιριστήριο, χοροδιδασκαλείο ή λαϊκό σινεμά. Κάθε νέος της εποχής που σέβεται τον εαυτό οφείλει για λόγους κύρους στην παρέα να είναι θαμώνας αυτών των κέντρων. Άλλωστε δεν θα μπορούσε να κάνει και διαφορετικά, γιατί άλλου είδους κέντρα για τους νέους, λέσχες σοβαρές, γυμναστήρια, όμιλοι δεν υπάρχουν παρά ελάχιστα και κάποτε θεωρούνται... επικίνδυνα¹²⁹ [...] Αλλά ας μπούμε σε ένα οποιοδήποτε σφαιριστήριο. Όλα είναι τόσο όμοια μεταξύ τους. Η ψυχαγωγία και το... πνεύμα είναι πράγματα κονσερβαρισμένα μέσα σε αυτόματες συσκευές αμερικανικής κατασκευής [...] Οι δίσκοι είναι ταξινομημένοι κατά κατηγορίες: Από μοντέρνους σκοπούς μέχρι “κλάσσικαλ μιούζικ”. Αλλά στην πραγματικότητα δεν υπάρχει τίποτα άλλο από ροκ εν ρολ, μάμπο και ρεμπέτικα... Κυριαρχεί φυσικά ο Έλβις Πρίσλεϊ, ο Χάρυ Μπελαφόντε και άλλοι θεοί της μοντέρνας ζούγκλας»¹³⁰.

Από τις αρχές του 1959, ένα ακόμη θέμα προνομιακού ενδιαφέροντος για την Αριστερά, σχετικό με την ελληνική νεολαία, ήταν το νεοσυσταθέν παιχνίδι «ΠΡΟ – ΠΟ». Το ΠΡΟ – ΠΟ, ήταν ένα νέο παιχνίδι στοιχημάτων για ποδοσφαιρικούς αγώνες, το οποίο εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα την 1η Μαρτίου του 1959¹³¹. Το παιχνίδι αυτό, σύμφωνα με τον αριστερό Τύπο φέρεται να είχε διαδοθεί σε μεγάλο τμήμα των νέων ανθρώπων, γεγονός που προξένησε την έντονη ανησυχία των μελών της ΕΔΑ, καθώς θεωρήθηκε «φθοροποιός» ενασχόληση η οποία ενίσχυε την ροπή των νέων προς τον τζόγο. Παρά το γεγονός ότι τα έσοδα του ΠΡΟ – ΠΟ προορίζονταν για την ενίσχυση των αθλητικών αναγκών του κράτους, η ΕΔΑ ζητούσε την άμεση κατάργησή του, λόγω «του τεράστιου κακού που κάνει στους νέους με το να τους μπάζει τόσο ευχάριστα και με τέτοιο πάθος στα τυχερά

¹²⁹ «Που οδηγεί ο αμερικάνικος τρόπος ζωής. Παραστρατημένη εφηβεία», *Η Αυγή*, 10.9.1957, σελ.3. (Υπογράφει ο Δ. Ραυτόπουλος).

¹³⁰ Στο ίδιο.

¹³¹ Η εμφάνιση του ΠΡΟ – ΠΟ συντελέστηκε με πρωτοβουλία του τότε πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή, ο οποίος θέλησε να αυξήσει τα κρατικά έσοδα και να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη του αθλητισμού, λίγους μήνες πριν την καθιέρωση του πρωταθλήματος ποδοσφαίρου της Α' Εθνικής.

παιχνίδια»¹³². Παρά την παραδοχή ότι η αύξηση των δαπανών της πολιτείας για τον αθλητισμό ήταν ένα σημαντικό ζήτημα, η Αριστερά εκτιμούσε ότι αυτή η αύξηση θα έπρεπε να επιτευχθεί είτε μέσω του κρατικού προϋπολογισμού, είτε μέσω των «ανεξέλεγκτων» εσόδων των αθλητικών σωματείων, και όχι μέσω «αυτού του νέου, δελεαστικού χαρατσώματος των φιλάθλων και των νέων, του προπό»¹³³.

Η αρνητική επίδραση του νέου στοιχηματικού παιχνιδιού στην νεολαία αποτέλεσε -σε αρκετές περιπτώσεις με παρεμβάσεις της ΕΔΑ- θέμα δημόσιας συζήτησης και διαμάχης με την κυβέρνηση. Μέσα από το θεσμικό ρόλο της αξιωματικής αντιπολίτευσης, η ΕΔΑ προέβαλλε τον κίνδυνο που ελλόχευε στα «τυχερά παιχνίδια», όπως το ΠΡΟ – ΠΟ, ζητώντας με επερώτηση έξι βουλευτών της (μεταξύ αυτών και του Ηλία Ηλιού) την άμεση κατάργησή του, ως μέσο «διαφθοράς των νέων»¹³⁴. Η επερώτηση, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής:

«Συνιστώμεν την άμεσον δια της νομοθετικής οδού κατάργησιν των στοιχημάτων ποδοσφαίρου (προπό), αποδειχθέντος εν τη πράξει ότι συντελούν εις στον εκφauλισμόν και την διαφθοράν της νεότητος, εις παραμέλησιν του μαθημάτων, εις ροπάς επικινδύνους ηθικώς και κοινωνικώς...»¹³⁵.

Η κυβερνητική επιχειρηματολογία, αναφορικά με τα οφέλη του παιχνιδιού, προξένησε έντονες αντιδράσεις από την μεριά της Αριστεράς. Με δηλώσεις του, ο Υφυπουργός Τύπου της κυβέρνησης σχολίασε χαρακτηριστικά ότι είναι «απείρως προτιμότερο οι νέοι και οι νεανίδες να ασχολούνται με τα προγνωστικά του ποδοσφαίρου, παρά με τα σκάνδαλα των κινηματογραφικών αστέρων του Χόλυγουντ και με την δημιουργία συλλογών φωτογραφιών των εις ποικίλας στάσεις και εκφράσεις»¹³⁶. Αυτή η αποστροφή του Υφυπουργού στηλιτεύθηκε σε υψηλούς τόνους από την *Αυγή*, ως «αντάξια των ιδεωδών της ΕΡΕ», καθώς θεωρήθηκε ότι αντικατόπτριζε τις γενικότερες πολιτικές επιδιώξεις της κυβέρνησης, αναφορικά με τη νεολαία: «Τα ιδεώδη αυτά θέλουν την ελληνική νεολαία να πορεύεται ανάμεσα από την Σκύλλα του αμερικανικού τρόπου ζωής που διδάσκει ο κινηματογράφος και

¹³² Στήλη: «Από μήνα σε μήνα», *Επιθεώρηση Τέχνης*, Τεύχος 52 (Απρίλιος 1959), σελ.220-221.

¹³³ Στο ίδιο.

¹³⁴ Αξίζει να σημειωθεί, ότι η Ανώτατη Συνομοσπονδία Γονέων Μαθητών Ελλάδος ζήτησε με υπόμνημά της προς την κυβέρνηση την απαγόρευση του «φθοροποιού» παιχνιδιού σε νέους κάτω των 18 ετών. «Η ΕΔΑ εζήτησε την κατάργησιν του ΠΡΟ – ΠΟ», *Η Αυγή*, 21.4.1959, σελ.1.

¹³⁵ Στο ίδιο.

¹³⁶ «Το κράτος του τζόγου», *Η Αυγή*, 22.4.1959, σελ.1.

την Χάρυβδη του τυχοδιωκτισμού. Τίποτε άλλο δεν υπάρχει για την νεολαία»¹³⁷, αναφέρει μεταξύ άλλων ο αρθρογράφος, καταγγέλλοντας την κυβερνητική πολιτική γύρω από τα ζητήματα που αφορούσαν την διαπαιδαγώγηση και την ψυχαγωγία των νέων. Με αφορμή την ίδια κυβερνητική δήλωση, η *Επιθεώρηση Τέχνης* εκτιμά ότι με την πρόθεση των κυβερνώντων να «ωθήσουν τους νέους στο κυνήγι του εύκολου κέρδους και του τζόγου», ο ελληνικός λαός διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να μετατραπεί σε «έναν εσμό επαιτών και μισθοφόρων, όπως επιθυμούν και οι ατλαντικοί μας Σύμμαχοι»¹³⁸.

¹³⁷ Στο ίδιο.

¹³⁸ Στήλη: «Από μήνα σε μήνα», *Επιθεώρηση Τέχνης*, Τεύχος 52 (Απρίλιος 1959), σελ.220-221.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΑΝΤΙΑΜΕΡΙΚΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΗΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ

Η αριστερή πρόσληψη του «αμερικανικού τρόπου ζωής ως πολιτιστική έκφανση του αντιαμερικανισμού

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η εμφάνιση και διάδοση του ροκ εν ρολ, των αμερικανικού «νεανικού» κινηματογράφου, των «κόμικς» και των υπολοίπων πτυχών του «αμερικανικού τρόπου ζωής», αποτελούσε για την ΕΔΑ την πνευματική διάσταση της γενικότερης διείσδυσης των Ηνωμένων Πολιτειών στη χώρα¹³⁹. Μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις η κριτική του αμερικανικού τρόπου ζωής από την ελληνική Αριστερά δεν έδειχνε, με μία πρώτη ανάγνωση, να διαφέρει από την αντίστοιχη συντηρητική κριτική, όπως αυτή αποτυπώθηκε, κατά κύριο λόγο, μέσα από τον Τύπο. Το ροκ εν ρολ, καθώς και η κουλτούρα που το συνόδευε, αποτελούσε, κατά την αριστερή οπτική, μέσο «ηθικού εκτραχηλισμού» της νεολαίας¹⁴⁰. Ωστόσο, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η κριτική της ΕΔΑ, έχει σημασία να τονιστούν και να διερευνηθούν οι θεωρητικές και ιδεολογικές της προσλαμβάνουσες.

Ο «αντιαμερικανισμός» αποτελούσε μία από τις βασικότερες ιδεολογικές συνιστώσες της ελληνικής Αριστεράς, διέποντας συνολικά τις αντιλήψεις της για την κοινωνία και την πολιτική, άρρηκτα συνδεδεμένος με αντιιμπεριαλιστικά προτάγματα. Ιδεολογική συνιστώσα, η οποία ήταν εν πολλοίς εδραιωμένη από την εμπειρία της εμφυλιοπολεμικής περιόδου, καθώς και των πρώτων μετεμφυλιακών χρόνων. Από την περίοδο του Εμφυλίου Πολέμου και καθ'όλη τη διάρκεια των πρώτων μεταπολεμικών και μετεμφυλιακών χρόνων, οι Ηνωμένες Πολιτείες άσκησαν μία πολιτική παρεμβατισμού στην Ελλάδα, με σταθερό προσανατολισμό και στόχο τον περιορισμό της επιρροής και της δύναμης της ελληνικής Αριστεράς¹⁴¹. Ήδη από την περίοδο της ίδρυσής της, η ΕΔΑ κλήθηκε να αντιμετωπίσει την

¹³⁹ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι, ό.π.*, σελ.285.

¹⁴⁰ Ζηνοβία Λιαλιούτη, *Ο αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα 1947-1989*, Αθήνα 2016, σελ.294.

¹⁴¹ Lawrence S. Wittner. «Η αμερικανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα, 1944-1949», *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 – 1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα 2006, σελ.411.

μετεμφυλιακή αντικομμουνιστική προπαγάνδα, η οποία υποκινήθηκε από τις αντίπαλες πολιτικές δυνάμεις, αλλά και από την αντεπαναστατική στάση των ΗΠΑ¹⁴². Ο αμερικανικός παράγοντας καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την πολιτική ζωή της χώρας, τόσο στη διάρκεια του Εμφυλίου, με την οικονομική και στρατιωτική ενίσχυση του στρατοπέδου των εθνικοφρόνων, όσο και στο αμέσως επόμενο διάστημα, με τον περιορισμό των πολιτικών ελευθεριών και την συμβολή στην εδραίωση του συντηρητισμού στην ελληνική πολιτική σκηνή¹⁴³.

Στα μέσα της δεκαετίας του '50, τα ζητήματα που αφορούσαν την «ηθική κατάπτωση» της αμερικανικής νεολαίας, αποτελούσαν ένα θέμα προνομιακού ενδιαφέροντος για την αριστερή αρθρογραφία. Η αύξηση των κρουσμάτων νεανικής παραβατικότητας στις ΗΠΑ, σε συνδυασμό με την επιθετική συμπεριφορά τμήματος των αμερικανών νέων έγινε ως επί το πλείστον αντιληπτή ως μία πτυχή της γενικότερης ηθικής, πνευματικής και πολιτιστικής κατάπτωσης των Ηνωμένων Πολιτειών. Απολύτως ενδεικτική είναι η καταγραφή ενός συνεδρίου, με αντικείμενο το πολιτιστικό και εκπαιδευτικό επίπεδο των ΗΠΑ, η οποία δημοσιεύτηκε στην *Επιθεώρηση Τέχνης*, στα τέλη του 1955:

«... Όλοι ανεξαιρέτα οι ομιλητές καταδίκασαν την παραγωγή γκανγκστερικών και πορνογραφικών έργων και την χρησιμοποίηση του ραδιοφώνου για τη μετάδοση ελαφράς μόνο μουσικής και θεατρικών έργων δίχως καμία εκπολιτιστική αξία [...] Ο Γάλλος καθηγητής Κουαντρώ, μιλώντας για τους φοιτητές των αμερικανικών πανεπιστημίων, είπε ότι η πείρα του του δείχνει ότι έχουν πάθει μία “πραγματική σκλήρυνση του εγκεφάλου”, αποτέλεσμα του εξαιρετικά χαμηλού εκπολιτιστικού και εκπαιδευτικού επιπέδου των ΗΠΑ»¹⁴⁴.

Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκονται και οι αναφορές των αρθρογράφων της *Αυγής*: «Αυτό το τρομακτικό κύμα ανηθικότητας αποτελεί σήμερα ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της νεολαίας στις Ηνωμένες Πολιτείες. Από παντού υψώνονται φωνές απογνώσεως και διαμαρτυρίας, οι γονείς, οι παιδαγωγοί, οι γιατροί, οι ίδιοι οι νέοι αγωνίζονται να βρουν λύσεις σε αυτό το τεράστιο κοινωνικό πρόβλημα. Μόνο οι κρατικές αρχές δεν φαίνεται να ανησυχούν. Γιατί ο εκφυλισμός

¹⁴² Στο ίδιο, σελ.411.

¹⁴³ Στο ίδιο, σελ.411.

¹⁴⁴ «Οι διεθνείς πνευματικές συναντήσεις της Γενεύης», *Επιθεώρηση Τέχνης*, Τεύχος 10 (Οκτώβριος 1955), σελ.347-348.

και η παιδική εγκληματικότητα αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία του περιβάλλοντος «αμερικανικού τρόπου ζωής»¹⁴⁵.

Η αριστερή παράταξη διέβλεπε ότι η εξάπλωση του νέου τρόπου διασκέδασης αποτελούσε έναν μηχανισμό «υποδούλωσης» της ελληνικής νεολαίας¹⁴⁶. «Η Αμερική δεν εξάγει στη χώρα μας μόνο κεφάλαια και δεν μας σκλαβώνει μονάχα πολιτικά. Εξάγει και... πνεύμα και πάει να μας σκλαβώσει και πνευματικά»¹⁴⁷, υποστήριζε μέσα από τις σελίδες της η *Αυγή*, στις αρχές του 1956. Το εν λόγω άρθρο, αποτελούσε μία από τις πρώτες, χρονικά, απόπειρες της αριστερής αρθρογραφίας να πραγματευτεί τον «αμερικανικό τρόπο ζωής», ως αντανάκλαση συγκεκριμένων πολιτικών επιδιώξεων από την πλευρά των ΗΠΑ.

«Αυτή η αμερικανική “πνευματική βοήθεια” που είναι το φυσικό επακόλουθο της άλλης “βοήθειας” δύο σκοπούς επιδιώκει: ο ένας είναι η προπαγάνδα του περιλάλητου “αμερικανικού τρόπου ζωής” [...] ο δεύτερος σκοπός που επιδιώκεται είναι να διαφθείρει συνειδήσεις, να πλάσει τους Έλληνες καθ' εικόνα και καθ' ομοίωση των δούλων, έτσι που να μην μπορούν να σκέφτονται ελεύθερα... Φυσικά ο πρώτος στόχος αυτής της πνευματικής επιθέσεως είναι τα Ελληνόπουλα»¹⁴⁸.

Ο «αμερικανικός τρόπος ζωής», αντιμετωπίστηκε σε μεγάλο βαθμό ως ανάχωμα στις επιδιώξεις και τους στόχους που η ΕΔΑ είχε θέσει για τους νέους. Το ροκ εν ρολ, ο κινηματογράφος και τα κόμικς αντιμετωπίστηκαν από τα στελέχη του κόμματος ως «εν δυνάμει» ανταγωνιστές, οι οποίοι μπορούσαν δυνητικά να οδηγήσουν στην αποπολιτικοποίηση της νεολαίας. Αυτή η «πνευματική διείσδυση» των Ηνωμένων Πολιτειών στην χώρα προσλαμβάνεται σε συνάρτηση με την αντικομμουνιστική προπαγάνδα, την ύπαρξη αστυνομικών μέτρων και τις κατασταλτικές πρακτικές των αρχών ασφαλείας, στοιχεία που απέτρεπαν μεγάλο τμήμα των νέων να παραταχθεί με την ΕΔΑ. Τόσο οι αντικομμουνιστικές πρακτικές, όσο και η διάδοση του «αμερικανικού τρόπου ζωής» θεωρήθηκαν άρρηκτα συνδεδεμένοι παράγοντες, σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνοι για τον περιορισμό της επιρροής του κόμματος στους νέους¹⁴⁹. Η αντίληψη αυτή αναπτύσσεται σε μία

¹⁴⁵ «Κύμα διαφθοράς και ανηθικότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες», *Η Αυγή*, 30.10.1955, σελ.4.

¹⁴⁶ Ζηνοβία Λιαλιούτη, *Ο αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα, ό.π.*, σελ.287.

¹⁴⁷ «Οι Αμερικανοί στην Ελλάδα. Η πνευματική “βοήθεια”, μια άλλη πλευρά υποδουλώσεως του λαού μας.», *Η Αυγή*, 22.3.1956, σελ.3.

¹⁴⁸ Στο ίδιο.

¹⁴⁹ Σε αντίθεση με τις αντικομμουνιστικές πρακτικές, οι οποίες ήταν αναμενόμενες και εμφανείς, ο

χρονική περίοδο κατά την οποία λαμβάνουν χώρα μαζικές κινητοποιήσεις για το Κυπριακό, με τη συμμετοχή χιλιάδων νέων, κινητοποιήσεις οι οποίες αποτελούσαν ευκαιρία για τη ΕΔΑ να διευρύνει την επιρροή της στα νεολαιίστικα κοινωνικά στρώματα¹⁵⁰.

Η «αμερικανική πνευματική βοήθεια», όπως ειρωνικά χαρακτηριζόταν από τους αριστερούς αρθρογράφους η διείσδυση της αμερικανικής νεολαιίστικης κουλτούρας στην Ελλάδα, παρουσιάστηκε σε πολλές περιπτώσεις ως «θανάσιμος» κίνδυνος για τον λαό και την νεολαία της χώρας¹⁵¹. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μία σχετική επιφυλλίδα της *Αυγής*, η οποία δημοσιεύεται στις αρχές του 1957, με αφορμή τα δέκα χρόνια της οικονομικής βοήθειας των Ηνωμένων Πολιτειών και αντικατοπτρίζει την αντίληψη περί σύνδεσης της οικονομικής με την λεγόμενη «πνευματική βοήθεια».

«Έχει εξαπλωθεί στην Αμερική ένα τεράστιο κύμα σκοταδισμού που προϋπήρχε από τον ΜακΚάρθου. Και αν αυτό ισχύει μία φορά για την Αμερική, ισχύει χίλιες φορές για τις άλλες χώρες που στραγγαλίζει με το αγκάλιασμά του ο αμερικανικός ιμπεριαλισμός [...] Η “αμερικανική ιδεολογική βοήθεια” το πρόβλεψε και αυτό. Το οπλοστάσιο της είναι γεμάτο: γκανγκστερισμός, καουμποϋσμός, ρατσισμός, αφροδισιασμός (οι γάμπες της Μονρόε), εφμπιαϊσμός (ηρωοποίηση των πρακτόρων του εφ μπι αϊ), μισαλλοδοξισμός, πολεμοκαπηλισμός, θεοκαπηλισμός, ιδεοκαπηλισμός και κάθε άλλος καπηλισμός. Όλα αυτά τα φρούτα αφθονούν στην Αμερική και εξάγονται στις αγορές που δέχονται την αμερικανική βοήθεια. Η “ιδεολογική βοήθεια” είναι το συμπλήρωμα της οικονομικής. Η βοήθεια αυτή, “η ιδεολογική βοήθεια” αποτελεί θανάσιμο κίνδυνο για την πατρίδα μας, για τη νεολαία και το λαό μας. Σε άλλες χώρες το έχουν ήδη συνειδητοποιήσει αυτό το πράγμα και οι πνευματικοί άνθρωποι έχουν σηκώσει τη σημαία μίας αληθινής σταυροφορίας εναντίον της. Ο αγώνας εναντίον του σκοταδισμού, εναντίον του κατατρεγμού της σκέψης είναι στην ουσία του αγώνας εναντίον αυτής της

«αμερικανικός τρόπος ζωής» αποτελούσε μία απροσδιόριστη και μη ορατή απειλή για την ΕΔΑ και τον προσεταιρισμό των νέων, στον οποίο απέβλεπε. Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π. σελ.283

¹⁵⁰ Στο ίδιο. σελ.283.

¹⁵¹ «Η αμερικανική ιδεολογική βοήθεια», *Η Αυγή*, 26.2.1957, σελ.1. (Υπογράφει ο Κ. Πορφύρης)

αμερικανικής ιδεολογικής βοήθειας. Και ο αγώνας εναντίον αυτής της βοήθειας είναι αγώνας για την Ελλάδα»¹⁵².

Η άρρηκτη σύνδεση μεταξύ «ιδεολογικής» και οικονομικής βοήθειας, ήταν ένας από τους βασικότερους πυλώνες της ΕΔΑϊκής αντίληψης για την εξάρτηση της χώρας από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Πέρα από το ροκ εν ρολ, τον κινηματογράφο και τις υπόλοιπες πτυχές του «αμερικανικού τρόπου ζωής», η ΕΔΑ εκτιμούσε ότι η «προπαγανδιστική» δράση διαφόρων φορέων, όπως οι χρηματοδοτούμενες από τις ΗΠΑ σχολές, η «Φωνή της Αμερικής» (ο ραδιοφωνικός σταθμός της αμερικανικής βάσης στην Αθήνα), τα ινστιτούτα με τους χιλιάδες φοιτητές (σύμφωνα με τα στοιχεία της Επιτροπής Διαφώτισης της Νεολαίας ΕΔΑ), αποτελούσε μία ακόμη αναπόσπαστη συνιστώσα της «ιδεολογικής βοήθειας»¹⁵³. Η αντίληψη αυτή αναλύεται εκτενώς σε ένα κείμενο – «πλάνο διαφώτισης» που συνέταξε το Κεντρικό Συμβούλιο της Νεολαίας ΕΔΑ. Ο συντάκτης του κειμένου αναφέρεται στις προαναφερθείσες πρακτικές, επισημαίνοντας το ενδιαφέρον το οποίο έδειξαν οι «δυνάμεις της υποτέλειας», προκειμένου να χειραγωγήσουν τους νέους και να τους αποπροσανατολίσουν από τους κοινωνικούς αγώνες και την πατριωτική τους δράση, η οποία είχε λάβει μεγάλες διαστάσεις με αφορμή τις κινητοποιήσεις για το Κυπριακό:

«Η εκστρατεία αυτή εκδηλώνεται με ιδιαίτερη βαρύτητα προς την κατεύθυνση της νεολαίας. Οι προπαγανδιστές της υποτέλειας ξέρουν πολύ καλά ότι η νεολαία είναι εύπλαστο υλικό [...] Για αυτό και καταβάλουν την πιο έντονη και συστηματική προσπάθεια για τη διαπαιδαγώγησή της, σύμφωνα με τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις τους. Και εδώ δεν περιορίζονται μόνο στις καθιερωμένες μεθόδους προπαγάνδας. Μεταχειρίζονται κάθε τι που μπορεί να επηρεάσει τη διάπλαση της νοοτροπίας και της ψυχολογίας της νεολαίας, κάθε τι που μπορεί να στάξει το δηλητήριο στην σκέψη και την ψυχή των νέων μας, για να γίνουν πιστοί υπηρέτες του καθεστώτος της υποτέλειας, ή τουλάχιστον ουδέτεροι και αδιάφοροι, μία ανερμάτιστη και άβουλη μάζα που θα αφήνει ανενόχλητη την εφαρμογή της αντεθνικής και αντιλαϊκής τους πολιτικής.

¹⁵² Στο ίδιο.

¹⁵³ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι, ό.π.*, σελ.286.

Σχολεία, πνευματικά ιδρύματα, κατηχητικά, κομματικές νεολαίες και ξένα ινστιτούτα δουλεύουν ακούραστα σε αυτή την κατεύθυνση, ενώ τα αστυνομικά αναγνώσματα, τα γκανγκστερικά φιλμς, τα πορνογραφικά περιοδικά και φυλλάδια, τα καταγώγια, τα σφαιριστήρια, ο υπόδρομος, και τα εμετικά ραδιοφωνικά προγράμματα αποτελούν τα μόνα μέσα ψυχαγωγίας και εκπολιτισμού που προσφέρονται στην νεολαία μας και τα οποία βάζουν έντονη την σφραγίδα τους στην διάπλαση και διαπαιδαγώγησή της»¹⁵⁴.

Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκεται και ένα άρθρο – αποτίμηση για τα δέκα χρόνια της αμερικανικής βοήθειας, το οποίο δημοσιεύτηκε στην *Αυγή* και περιγράφει με ειρωνικό τρόπο την παρουσία του αμερικανικού παράγοντα, καθώς και την επιρροή του «αμερικανικού τρόπου ζωής» στην νεολαία:

«Αχ! Θείε Τρούμαν! Και τι να σου πρωτοθυμηθούμε πατερούλη! [...] Τι να σου πρωτοθυμηθούμε θείε μας! Που έμπασες με τη σέσουλα τη δυτική σου αρετή στα απολίτιστα κατσάβραχά μας... Εσύ θείε μάντρωσες τη νεολαία μας στα Δρομοκαϊτεια του ροκ εντ ρολ, δίδαξες τα πιτσιρίκια μας να παριστάνουν τα σκληρά αντράκια αλά Μάρλον Μπράντο, με πιστόλι, με λάσο, με σιδερένια γροθιά και εξαπόλυσες τον έκτο στόλο... δύναμη ειρήνης. Και γεμίζει η Αθήνα αστερόεσσα κολαρίνα. Και τρικλίζουν τα ναυτόπουλά σου. Και πέφτουν σύμμαχοι ιπποτικοί, πάνω στην πρώτη γυναίκα που λαχάινει μπρος τους. Και ρίχνουν μπουνιά αμερικάνικη στον ταξιτζή, στον περιπτερούχο, στον καταστηματούχο, στον αστυφύλακα, ώσπου χορταίνουμε συμμαχική θωπεία και τους χαϊδεύουμε με τη σειρά μας για να ξεμεθύσουν από το τζιν που περιδρόμιασαν...»¹⁵⁵

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αριστερή αρθρογραφία αντιμετώπισε σε ορισμένες περιπτώσεις την διάδοση του «αμερικανικού τρόπου ζωής» ως πτυχή του ιμπεριαλισμού των Ηνωμένων Πολιτειών, με βασικό προσανατολισμό την υποδούλωση των λαών στο αμερικανικό κοινωνικό και πολιτισμικό μοντέλο¹⁵⁶. Τον Ιούνιο του 1957, με αφορμή την απόφαση της κυβέρνησης της Ινδονησίας να απαγορεύσει το ροκ εν ρολ, η *Αυγή* αναπαράγει αποσπάσματα από μετάδοση του

¹⁵⁴ ΑΣΚΙ, Αρχείο Νεολαίας ΕΔΑ, Κουτί 270, *Σχέδιο απόφασης του Κ.Σ της ΕΔΑ για το ζήτημα της ιδεολογικής – διαφωτιστικής δουλειάς – Η ιδεολογική και προπαγανδιστική επίθεση των δυνάμεων της υποτέλειας*, αρχές 1959.

¹⁵⁵ «Ο θείος. Το ημερολόγιο ενός απλού ανθρώπου», *Η Αυγή*, 14.3.1957, σελ.2. (Υπογράφει ο Ειρηνικός)

¹⁵⁶ Ζηνοβία Λιαλιούτη, *Ο αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα, ό.π.*, σελ.285.

ραδιοσταθμού του Πεκίνου με αντικείμενο την διείσδυση και εξάπλωση της νέας μουσικής, ως προσπάθεια χειραγώγησης των νέων στις Ασιατικές χώρες, προσπάθεια με σαφή (κατά τον Κινέζο εκφωνητή) αποικιοκρατικά χαρακτηριστικά: «Άλλοτε οι Ηνωμένες Πολιτείες χρησιμοποιούσαν διάφορα άλλα μέσα για να κατακτήσουν τις χώρες που έχουν εθνική συνείδηση. Σήμερα χρησιμοποιούν το ροκ εν ρολ για να δηλητηριάσουν την νεολαία αυτών των χωρών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες προσπαθούν να διαβρώσουν ιδεολογικά την νεολαία αυτή και να την σύρουν έτσι στην παγίδα των αποικιστών γιάγκηδων. Το ροκ εντ ρολ είναι χειρότερο ακόμη και από το όπιο, που είχαν διαδώσει άλλοτε οι Άγγλοι. Το ραδιόφωνο του Πεκίνου επήνεσε την ινδονησιακή κυβέρνηση για την διαταγή που έχει δώσει στην αστυνομία να επεμβαίνει αμέσως όπου χορεύεται αυτός ο χορός και να τον απαγορεύει. Η νίκη της νεαρής δημοκρατίας της Ινδονησίας είναι ένα γερό κτύπημα που κατεφέρθη στους αποικιστές των Ηνωμένων Πολιτειών»¹⁵⁷.

Η κριτική της Αριστεράς στον «αμερικανικό τρόπο ζωής» και στον «εξαμερικανισμό» της ελληνικής νεολαίας, εντάθηκε εν πολλοίς μέσα από την ενασχόληση με την διασκέδαση των ναυτών του έκτου στόλου. Η *Αυγή*, καταγράφει σειρά από περιστατικά στα οποία φέρονται να πρωταγωνιστούν Αμερικανοί ναύτες, και τα οποία αξιοποιήθηκαν προκειμένου να ισχυροποιηθεί το επιχείρημα περί «ανηθικότητας», η οποία -σύμφωνα με την ΕΔΑ- χαρακτήριζε την παρουσία του αμερικανικού παράγοντα στη χώρα. Σε πολλά από αυτά τα επεισόδια, η αριστερή αρθρογραφία προβάλλει την διασκέδαση των ναυτών ως συνώνυμη της «ηθικής διαφθοράς και κατάπτωσης». Η σεξουαλική ασυδοσία, οι παρενοχλήσεις γυναικών, οι επιθέσεις σε πολίτες υπό την επήρεια αλκοόλ, είναι μερικές μόνο από τις πτυχές της «κοινωνικής ζωής» των ναυτών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα ολοσέλιδο αφιέρωμα της *Αυγής*, το οποίο δημοσιεύτηκε τον Μάιο του 1957 και βρίθει σχετικών αναφορών. Ενδεικτική είναι η καταγραφή περιστατικού όπου Αμερικανοί ναύτες φέρονταν να «ενοχλούσαν φορτικώς» τις γυναίκες του χωριού Καλύβες, λίγο έξω από τα Χανιά της Κρήτης, με αποτέλεσμα να υποστούν βίαιους ξυλοδαρμούς από εξαγριωμένους πολίτες:

¹⁵⁷ «Προσπάθεια ιδεολογικής διαβρώσεως των λαών. Το ροκ εντ ρολ χειρότερο ακόμη και από το όπιο», *Η Αυγή*, 6.6.1957, σελ.4.

«Οι “μεθυσμένοι σύμμαχοι” εισέβαλαν κυριολεκτικώς κατά ομάδες στα μαγαζιά της κωμοπόλεως και άρχισαν να πίνουν ενώ συγχρόνως, βωμολοχώντας επιτίθεντο εναντίον των γυναικών οι οποίες έσπευσαν να κλεισθούν στα σπίτια τους [...] Διερχόμενοι κάτοικοι επετέθησαν εναντίον των μεθυσμένων Αμερικανών, τους εξυλοκόπησαν αγρίως και τους ηνάγκασαν να παραδοθούν και να ζητήσουν έλεος [...] Η συμπλοκή μεταξύ κατοίκων και Αμερικανών εγενικεύθη όταν οι Αμερικανοί εκτύπησαν με ένα τραπέζι τον Εμ. Παντελάκη, ο οποίος περνούσε τυχαίως [...] Στο μεταξύ άλλοι Αμερικάνοι είχαν εισβάλει σε σπίτια και ζητούσαν... γυναίκες! Συνάντησαν, όμως, ανάλογη υποδοχή»¹⁵⁸.

Σε άλλα άρθρα του ίδιου αφιερώματος οι ναύτες φέρονται να παρενοχλούν γυναίκες, σε διάφορες πόλεις όπως στην Πάτρα, στο χωριό Στέρνες Χανίων, καθώς και στο κέντρο της Αθήνας¹⁵⁹. Ως αποκορύφωμα της «αποχαλίνωσης» του Έκτου στόλου, η *Αυγή* καταγράφει ένα περιστατικό, όπου ένας ναύτης της βάσης του Ελληνικού εισέβαλε σε κοιτώνα του Ασκληπιείου νοσοκομείου Βούλας.

«Ένας έξαλλος αμερικανός στρατιωτικός της βάσεως του αεροδρομίου Ελληνικού εισέβαλε την νύχτα στον οίκο Αδελφών του “Ασκληπιείου” Βούλας [...] Μία αδελφή εξύπνησε και έβαλε έντρομη τις φωνές, οπότε εδημιουργήθη γενική αναστάτωση. Ο αμερικανός όμως κάθε άλλο, παρά είχε την διάθεσιν να απομακρυνθεί. Αφού πήγε στο ξενοδοχείο Παλλίρροια, όπου εζήτησε “γυναίκες”, επανήλθε στο “Ασκληπιείο” και τελικώς παρελείφθη από άνδρες της μονάδος του»¹⁶⁰.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι ναύτες κατηγορήθηκαν για ασέβεια, καταστροφή ξένων περιουσιών, άσκηση σωματικής βίας σε βάρος πολιτών¹⁶¹. Αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένα από αυτά τα περιστατικά αξιοποιήθηκαν από τους αρθρογράφους της *Αυγής*, προκειμένου να ισχυροποιηθεί η σύνδεση μεταξύ του ροκ εν ρολ και της «ηθικής διάβρωσης». Σε ένα από αυτά, η νέα μουσική τίθεται στο στόχαστρο της αριστερής αρθρογραφίας ως υπεύθυνη για την «αποχαλίνωση» ενός ναύτη, ο οποίος διασκεδάζε σε νυχτερινό κέντρο της Ρόδου:

¹⁵⁸ «Οι Κρητικοί ξυλοκοπούν ναύτας του έκτου στόλου», *Η Αυγή*, 5.5.1957, σελ.4.

¹⁵⁹ Βλ. ενδεικτικά: «Στο χωριό Στέρνες Χανίων τους έδειραν.. οι γυναίκες», «Ενοχλούν γυναίκες... Και στο κέντρο των Αθηνών», «Στας Πάτρας», *Η Αυγή*, 5.5.1957, σελ.4.

¹⁶⁰ «Νυχτερινή εισβολή σε κοιτώνα νοσοκόμων», *Η Αυγή*, 5.5.1957, σελ.4.

¹⁶¹ Βλ. ενδεικτικά: «Θύματα και οι ταξιτζήδες. Ναύται που δεν πληρώνουν τις διαδρομές», «Καταστροφείς ξένων περιουσιών», *Η Αυγή*, 5.5.1957, σελ.4.

«Ενώ οι δαιμονισμένοι ήχοι της τζαζ, ανάμιχτοι με τα γέλια των γλεντζέδων, τα χάχανα, τις φωνές δημιουργούσαν την εντύπωση... τρελοκομείου, ένας πανύψηλος, γιγαντόσωμος αμερικανός ναύτης πλησίασε την ορχήστρα και κόβοντας το βαλς διέταξε με μία φωνάρα... θηρίου:

-Ροκ εντ ρολ!

Το «σύνθημα» ενθουσίασε τους πάντες και άρχισαν ομαδικά και ρυθμικά να φωνάζουν :

-Ροκ εντ ρολ! Ροκ εντ ρολ!

Η ορχήστρα υπάκουσε και ο ναύτης αρπάζοντας μία “καμπαρετζού” άρχισε να χορεύει σαν μανιακός [...] ... όμως δεν σταμάτησε μέχρις εκεί, γιατί ο οίστρος... ο χορευτικός τον είχε κάνει έρμαιό του. Και έβγαλε και τα υπόλοιπα και εξακολούθησε να χορεύει (φαντασθήτε τι χορό!)¹⁶².

¹⁶² «Αμερικανός ναύτης χορεύει ροκ εντ ρολ... ολόγυμνος», *Η Αυγή*, 5.5.1957, σελ.4. (Υπογράφει ο Ν. Χαρ.).

Αντιαμερικανισμός, νεολαία και αριστερός εθνικός λόγος

Η αντιαμερικανική ρητορική και κριτική από την ΕΔΑ ήταν στενά συνδεδεμένη με τη συγκρότηση ενός είδους «εθνικού λόγου» από την μεριά της Αριστεράς, πρακτική η οποία συνδεόταν άμεσα με την μαχητική προώθηση του Κυπριακού ζητήματος και τις μαζικές κινητοποιήσεις της νεολαίας. Η προώθηση αυτού του σημαίνοντος «εθνικού» αιτήματος από την ΕΔΑ, ισχυροποίησε τον εθνικό της λόγο, σε μία εποχή, κατά την οποία η αντικομμουνιστική προπαγάνδα προσπαθούσε να διαμορφώσει και να διαδώσει στην κοινωνία την αντίληψη περί «αντεθνικού και προδοτικού» χαρακτήρα της Αριστεράς¹⁶³.

Επιπροσθέτως, δεδομένου ότι η «ηθική διάβρωση και παρακμή» της ελληνικής νεολαίας αποτελούσε, σύμφωνα με την οπτική της ΕΔΑ, συνέπεια της εισαγωγής του «αμερικανικού τρόπου ζωής» στην Ελλάδα, η αριστερή παράταξη έδωσε μεγάλη βαρύτητα στην προστασία των «εθνικού πολιτισμού» και των παραδόσεων ως αντίβαρο στον ιμπεριαλισμό των Ηνωμένων Πολιτειών¹⁶⁴. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το Κεντρικό Συμβούλιο της Νεολαίας ΕΔΑ εκτιμούσε ότι η εισαγωγή δυτικότροπων στοιχείων στην διασκέδαση των ελλήνων νέων αντικατόπτριζε την επιδίωξη του αμερικανικού παράγοντα να απομακρύνει την νεολαία από τα πατριωτικά ιδανικά¹⁶⁵:

«Ακριβώς εδώ βρίσκεται ο μεγαλύτερος κίνδυνος για την νεολαία της χώρας μας. Γιατί έτσι επιδιώκουν να σβήσουν από τους νέους μας τις γνήσιες εθνικές μας παραδόσεις, την εθνική μας υπερηφάνεια και την αγάπη για την πατρίδα και να τους μεταβάλουν σε τυφλούς θαυμαστές του αμερικανικού τρόπου ζωής και οπαδούς της ξενοδοουλείας. Θέλουν μία νεολαία που να έχει για ιδανικά της την τεμπελιά, την δίψα του εύκολου κέρδους, την απέχθεια για την μόρφωση και τον πολιτισμό, ακαλλιέργητη και βάρβαρη, με χαρακτηριστικά της τον κυνισμό και την

¹⁶³ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.279.

¹⁶⁴ Στο ίδιο, σελ.289.

¹⁶⁵ Ζηνοβία Λιαλιούτη, *Ο αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα*, ό.π., σελ.304.

ωμή αδιαφορία για τους συνανθρώπους, επιτόλαιη και ατομικιστική, που να μην έχει καθόλου “ενδιαφέροντα” και “ανησυχίες” για τα πραγματικά προβλήματά της, για το μέλλον, για τα προβλήματα του λαού και της πατρίδας»¹⁶⁶.

Μέσα από το συγκεκριμένο κείμενο αναδεικνύεται μία σύγκρουση ανάμεσα στην αμερικανική νεολαιίστικη κουλτούρα και τα «ξενόφερτα» στοιχεία και στις ελληνικές εθνικές παραδόσεις. Ο συντάκτης του κειμένου υπογραμμίζει τη σημασία της ανάδειξης των «εθνικών παραδόσεων» ως αντίβαρο στις πολιτικές επιδιώξεις των Ηνωμένων Πολιτειών, ενώ παράλληλα, επισημαίνει την αναγκαιότητα της αποφασιστικής συμβολής της κομματικής δράσης προς αυτή την κατεύθυνση:

«Στην πολιτική της ξενοδοουλείας και των εθνικών εξευτελισμών, πρέπει να αντιτάξουμε τα υψηλά ιδανικά της εθνικής ανεξαρτησίας, της εθνικής αξιοπρέπειας και της διαφύλαξης των εθνικών συμφερόντων [...] Στην καλλιέργεια της ξενομανίας και της περιφρόνησης προς τα ήθη και τον πολιτισμό του λαού μας, να απαντήσουμε με την εκστρατεία για την διαφύλαξη των εθνικών μας παραδόσεων, και για την καλλιέργεια και ολόπλευρη ανάπτυξη του εθνικού μας πολιτισμού»¹⁶⁷.

Η προστασία και ανάδειξη των «εθνικών παραδόσεων» ήταν ένα ζήτημα που απέκτησε ιδιαίτερη σημασία για την ΕΔΑ και την γενικότερη δράση της στο πεδίο της νεολαίας. Με δεδομένη την σύνδεση μεταξύ της «ηθικής διάβρωσης» των νέων και του «πολιτισμικού παρεμβατισμού» των Ηνωμένων Πολιτειών, η έλλειψη ιδανικών και η πολιτιστική αγωγή των νέων αποτέλεσε ένα πρόβλημα το οποίο, σύμφωνα με την Επιτροπή Διαφώτισης της Νεολαίας ΕΔΑ αποκτά διαστάσεις «εθνικού θέματος»¹⁶⁸. Η καλλιέργεια των «πατριωτικών ιδανικών» της νεολαίας ήταν ένας από τους πλέον σημαίνοντες άξονες της κομματικής δράσης, όπως αντικατοπτρίζεται και από έγγραφο – απόφαση της ΕΔΑ για τα ζητήματα της νεολαίας:

«Οι εθνικές παραδόσεις, οι εθνικοί αγώνες και οι εθνικές επιτεύξεις απηχούν βαθύτατα στην νεανική ψυχολογία και διαμορφώνουν από πολύ νωρίς στους νέους ένα αίσθημα εθνικής ευαισθησίας και υπερηφάνειας. Η πατρίδα γίνεται γρήγορα

¹⁶⁶ ΑΣΚΙ, Αρχείο Νεολαίας ΕΔΑ, Κουτί 270: Σχέδιο απόφασης του Κ.Σ της ΕΔΑ για το ζήτημα της ιδεολογικής – διαφωτιστικής δουλειάς – Η ιδεολογική και προπαγανδιστική επίθεση των δυνάμεων της υποτέλειας, αρχές 1959.

¹⁶⁷ Στο ίδιο.

¹⁶⁸ Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.288.

στα μάτια των νέων ένα μεγαλειώδες ιδανικό, στο οποίο ενσαρκώνονται οι πόθοι των νέων για μεγάλες επιτεύξεις στη ζωή, για ευρύτερη κοινωνική δράση και για ένα καλύτερο μέλλον. Άλλωστε η δράση για τα γενικότερα προβλήματα της νεανικής ηλικίας αναπτύσσει στους νέους την εθνική συνείδηση, την πίστη στα πατριωτικά ιδανικά και τους οδηγεί φυσιολογικά στο συμπέρασμα ότι μόνο μέσα σε μία πατρίδα ελεύθερη, ανεξάρτητη, αξιοπρεπή θα είναι δυνατή και η ευτυχία της νεολαίας»¹⁶⁹.

Την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η ανάδειξη της «εθνικού και λαϊκού πολιτισμού» αποτελούσε μία από τις βασικότερες προτεραιότητες της ΕΔΑϊκής κομματικής δράσης. Η σημασία που είχε η προώθηση της λαϊκής τέχνης αποτυπώνεται μέσα από ένα πρόγραμμα εκδηλώσεων της Νεολαίας ΕΔΑ, όπου η ελληνική μουσική αποτελεί έναν από τους κυρίαρχους άξονες των εκδηλώσεων αυτών. Το εν λόγω πρόγραμμα περιελάμβανε, μεταξύ άλλων ομιλίες και «επιδείξεις» λαϊκής και έντεχνης μουσικής, λαϊκούς και παραδοσιακούς χορούς, εκδηλώσεις σχετικές με το δημοτικό τραγούδι, αναπαραστάσεις «ελληνικών ηθών», καθώς και μία εκδήλωση – ομιλία για την συμπλήρωση πενήντα ετών από την δημοσίευση των απομνημονευμάτων του στρατηγού Μακρυγιάννη¹⁷⁰. Σε αρκετές περιπτώσεις, τα κομματικά όργανα ταύτιζαν τις εθνικές παραδόσεις και τον «λαϊκό τρόπο ζωής» με το «προοδευτικό πνεύμα», ενώ τα αμερικανικά πολιτιστικά στοιχεία και τα ιδανικά που καλλιεργούσε στους νέους η κυβέρνηση αποτελούσαν συνώνυμο του τυχοδιωκτισμού, του αριβισμού και του «καριερισμού»¹⁷¹.

Η ενδυνάμωση του «πατριωτικού λόγου» από την πλευρά της Αριστεράς κατεδείκνυε την γενικότερη προσπάθεια της ΕΔΑ να επανενταχθεί στο πολιτικό σκηνικό, λίγα μόλις χρόνια μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου. Επίσης, η προσπάθεια ανάδειξης της σημασίας των εθνικών παραδόσεων, σε συνδυασμό με την προώθηση του Κυπριακού, απέβλεπε στην σταδιακή κατάργηση του κυρίαρχου ιδεολογικού σχήματος, το οποίο επέβαλε η αντικομμουνιστική προπαγάνδα, όπου οι αριστεροί εθεωρούντο πολίτες «αντεθνικώς σκεπτόμενοι», ενώ οι

¹⁶⁹ ΑΣΚΙ, Αρχείο Νεολαίας ΕΔΑ, Κουτί 270: *Απόφαση της ΕΔΑ για ζητήματα νεολαίας*, 1956 – 1958.

¹⁷⁰ ΑΣΚΙ, Αρχείο Νεολαίας ΕΔΑ, Κουτί 270: *Πρόγραμμα εκδηλώσεων και διαλέξεων της Νεολαίας ΕΔΑ*, 1958- 1963.

¹⁷¹ Βλ. ενδεικτικά : ΑΣΚΙ, Αρχείο Νεολαίας ΕΔΑ, Κουτί 270: *Πρακτικές κατευθύνσεις της δουλειάς για ένα μαζικό προοδευτικό κίνημα στη νεολαία*, 1960-1961, και: *Διάγραμμα για το σχέδιο προγράμματος του κόμματος για τη νεολαία*, 1959-1960.

αντικομμουνιστές εκπροσωπούσαν τις πατριωτικές δυνάμεις της χώρας¹⁷². Το σχήμα αυτό έδωσε την δυνατότητα στην πλευρά των «εθνικοφρόνων» να θέσει στο στόχαστρο την Αριστερά και την δράση της, καθόλη τη διάρκεια της πρώιμης μετεμφυλιακής περιόδου.

Ο ΕΔΑϊκός «εθνικός λόγος» αντικατοπτρίζεται σε μεγάλο βαθμό, μέσα από τις κριτικές και την πρόσληψη του «αμερικανικού τρόπου ζωής» από την αριστερή αρθρογραφία. Οι αρθρογράφοι της *Αυγής* συνέδεσαν άμεσα την απόκλιση των νέων από τις «εθνικές παραδόσεις» με την αύξηση της νεανικής παραβατικότητας ή τον τρόπο ζωής τμήματος της νεολαίας, ο οποίος παρέκκλινε από τα καθιερωμένα κοινωνικά πρότυπα. Οι απαρχές αυτής της σύνδεσης εντοπίζονται ήδη από το φθινόπωρο του 1956, με αφορμή την παρουσίαση της ροκ εν ρολ μουσικής από τη μπάντα του έκτου στόλου στο Ζάππειο. Η καταγραφή της συναυλίας από τον αρθρογράφο της *Αυγής* είναι απολύτως ενδεικτική της αριστερής οπτικής:

«Και ο δυτικός πολιτισμός ενέσκηψε με μανία καταιγίδας στο χώρο του Ζαππείου. Και ο φακός άρπαξε και απαθανάτισε σκηνές αλλοφροσύνης και ομαδικής παράκρουσης [...] Έστω και αν αυτά τα μοντέρνα βλαστάρια μας που τσαλακώθηκαν εκεί πέρα είναι λιγοστά, μετρημένα. Γιατί κανείς δεν μπορεί να πιστέψει πως αυτός εκεί ο «κόσμος», ήταν ο Ρωμιός που, πριν απ' όλα, έχει τη συναίσθηση της ντροπής. Εμείς δεν κάνουμε για τέτοιες μόδες. Εμείς έχουμε παραδόσεις. Έχουμε τη συναίσθηση του μέτρου και του λογικού. Έχουμε το αίσθημα του ωραίου σαν λαός μέσα στην ψυχή μας. Ούτε ο ουρανός μας, ούτε το κλίμα μας, ούτε η οικογενειακή αγωγή μας μας επιτρέπουν να κολλήσουμε τέτοια ψώρα [...] Δεν είμαστε πλασμένοι για τέτοιο... προχωρημένο πολιτισμό του Ροκ εντ ρολ εμείς. Ας μας αφήσουν στην καθυστέρησή μας και οι ναύτες του έκτου στόλου με τις ευγενικές και πολιτισμένες γροθιές τους και οι υπερατλαντικοί χορευτικοί ρυθμοί της σωματικής και ψυχικής εξάρθρωσης»¹⁷³.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η κριτική της *Αυγής* άπτεται ζητημάτων σχετικών με την «αποχαλίνωση» και την «διάβρωση» της αμερικανικής νεολαίας, παράγοντες οι οποίοι προβλήθηκαν ως δυνητική απειλή για τους έλληνες νέους. Μέσα από τις

¹⁷² Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.290.

¹⁷³ «Ροκ εντ Ρολ. Το ημερολόγιο ενός απλού ανθρώπου», *Η Αυγή*, 24.10.1956, σελ.2. (Υπογράφει ο Ειρηνικός).

σελίδες της *Αυγής*, η παιδαγωγός Ρόζα Ιμβριώτη παραθέτει, με εμφανή δόση ειρωνείας, την πολιτισμική διαφορά των Ηνωμένων Πολιτειών με τον υπόλοιπο κόσμο, με αφορμή την διεξαγωγή ενός εαρινού αμερικανικού εθίμου, του «Panty Red»¹⁷⁴: «Η ξέφρενη αυτή μανία προς τις ηδονές τις εφήμερες που απλώνεται με δύναμη σίφουνα στον δυτικό κόσμο, τον λεγόμενο ελεύθερο, και που έρχεται σαν υπόδειγμα ζωής από την Αμερική, έχει ένα σκοπό. Πιστεύουμε ακράδαντα ότι είναι ένας τρόπος κατολίσθησης της νεανικής τίμιας συνείδησης. Είναι ένα μέσο για να αποσκεπαστεί και να ξεχαστεί το έγκλημα που ετοιμάζεται εις βάρος της σημερινής και των επερχόμενων γενεών», αναφέρει χαρακτηριστικά η αρθρογράφος, καταλήγοντας : «Εμείς, οι υπανάπτυκτοι λαοί, όπως μας λένε, της Ευρώπης και της Ασίας έχουμε τα ανθεστήρια, τα ανθεοφόρια, την είσοδο της άνοιξης...»¹⁷⁵.

Η αντίληψη περί πολιτιστικής διαφοράς μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και του υπόλοιπου κόσμου, καταδεικνύεται σε μία ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα περιγραφή ενός αποκριάτικου πάρτι, στις αρχές του 1957:

«Το πικάπ αγκομαχούσε... Τότε έγινε ο μεγάλος σαματάς. Τα μάτια γούρλωσαν. Τα ρουθούνια φούσκωναν και ξεφούσκωναν σαν αλογίσια. Στην πίστα ξεχύνονταν καινούρια ζευγάρια και άρχισαν το μάδημα, η κλωτσοπατινάδα, οι ξάπλες στο παρκέ, ο τριγμός των οδόντων. Ένα κύμα από χέρια, πόδια και τρεμουλιαστούς άγριους σπασμούς ήρθε και σάρωσε το τραπέζι μας... Αυτοί δεν χόρευαν. Έσφαζαν. Κλωτσούσαν και σκορπούσαν τον τρόπο και όποιον πάρει ο Χάρος [...] Ύστερα, ναυάγια πια, τσαλακωμένοι, αξιολύπητοι, με κομμένη την ανάσα από τον τρόπο του ροκ που τους σάρωσε από την πίστα, κοιτούσαν με δέος εκείνον τον ορεσίβιο κυρίαρχο, Βελούχι της πίστας, ανεμόδαρτο, που έμπηξε μίαν αγριοφωνάρα:

-Καλαματιανό, παιδιά!

-Μπράβοοο!!!

Το πικάπ σώπασε. Τα μαντήλια ανέμισαν. Ένας ρωμέϊκος αγέρας δρόσισε τη σάλα. Και από το Ροντ – Άϊλαντ βρεθήκαμε στην Αθήνα.

¹⁷⁴ Επρόκειτο για ένα νεανικό αμερικανικό έθιμο, με αφορμή το οποίο πολυάριθμοι φοιτητές του πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης εισέβαλαν στους κοιτώνες των φοιτητριών προκειμένου να αρπάξουν κάποια από τα εσώρουχά τους. Η εισβολή αυτή προξένησε αναταραχή στο χώρο του πανεπιστημίου, με αποτέλεσμα να επέμβει η αστυνομία. «Πάντο Ρέντ και Ροκ Εντ Ρολ», *Η Αυγή*, 8.6.1957, σελ.1 (Υπογράφει η Ρόζα Ιμβριώτη).

¹⁷⁵ Στο ίδιο.

Εγκάρδιος φίλος της νεολαίας ο υποφαινόμενος. Αλλά ας λείψει το βύσσινο. Πήραμε λαχτάρα από αυτό το πάρτι»¹⁷⁶.

Συγχρόνως, η ΕΔΑ εκτιμούσε ότι η εγχώρια πολιτική ηγεσία είχε σημαντικό μερίδιο ευθύνης στην «ηθική παρακμή» των νέων, επιδεικνύοντας αδιαφορία για τα προβλήματα της νεολαίας και την παρέκκλιση της τελευταίας από τον «εθνικό πολιτισμό». Η εξάλειψη του «πατριωτικού αισθήματος», η αδρανοποίηση και η καλλιέργεια του τυχοδιωκτισμού, του κυνισμού και της αδιαφορίας στους νέους αποτελούσαν, σύμφωνα με την αριστερή αντίληψη, επιδιώξεις των εν Ελλάδι υποστηρικτών της αμερικανικής πολιτικής (ανάμεσα στους οποίους η Αριστερά συμπεριελάμβανε και την κυβέρνηση του Συναγερμού)¹⁷⁷. Το ζήτημα των πνευματικών ιδανικών αποκτούσε ιδιαίτερη σημασία για την ΕΔΑ και την πολιτική της δράση. Η στάση των αρμοδίων για τα ζητήματα νεολαίας και διαπαιδαγώγησης χαρακτηρίζεται «υποκριτική», ενώ τονίζεται η αναγκαιότητα να μεταλαμπαδευτούν «οι αξίες της ειρήνης, της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας, αξίες οι οποίες είναι και θα είναι ζωντανές, όσο υπάρχουν σκοτεινές δυνάμεις που επιθυμούν και ετοιμάζουν τον πόλεμο»¹⁷⁸.

Μία από τις χαρακτηριστικές αποτυπώσεις της αντίληψης περί κυβερνητικής αδιαφορίας για τους νέους, αποτελεί ένα άρθρο – αφιέρωμα της *Αυγής* για την οικονομική δυσχέρεια που αντιμετώπιζε η Εταιρεία Θρακικών Σπουδών, λόγω της έλλειψης κρατικών πόρων:

«Η Εταιρεία Θρακικών Σπουδών ξεκίνησε να πραγματοποιήσει ένα εθνικό έργο. Να συγκεντρώσει και να καταγράψει υπεύθυνα τις θρακικές λαϊκές μελωδίες. Πραγματικά μάζεψε τετρακόσια τραγούδια και με την επιστημονική βοήθεια μουσικών έβγαλε τον πρώτο τόμο. Ετοιμαζόταν να βγάλει και τον δεύτερο, αλλά... εδώ μπαίνει στην μέση το Υπουργείο Οικονομικών: Έκοψε την επιχορήγηση των 50000 δραχμών προς την Εταιρεία. Έγιναν γραπτές διαμαρτυρίες και διαβήματα προς τον Υπουργό και τον Πρωθυπουργό, τίποτα [...] Το κράτος πρέπει να ενισχύσει την υπεύθυνη καταγραφή των δημοτικών τραγουδιών όλων των περιοχών της χώρας, πριν να είναι αργά [...] Ο Μουσικός Σύλλογος χρόνια φωνάζει και δεν

¹⁷⁶ «Ροκ και αντιρόκ», *Η Αυγή*, 3.3.1957 (Υπογράφει ο Νίκος Παπαπερικλής).

¹⁷⁷ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.289.

¹⁷⁸ Στήλη: «Από μήνα σε μήνα», *Επιθεώρηση Τέχνης*, Τεύχος 46-48, (Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1958), σελ.65.

ακούγεται¹⁷⁹. Τι λένε οι ροκεντρολικοί κύκλοι του Φεστιβάλ Αθηνών; Θα αφήσουμε να χαθούν τόσοι ανεκτίμητοι ακόμα εθνικοί θησαυροί, όπως είναι τα δημοτικά μας τραγούδια;»¹⁸⁰.

Η κριτική του «αμερικανικού τρόπου ζωής», σε συνδυασμό με την συγκρότηση του «πατριωτικού λόγου» από την πλευρά της Αριστεράς, δεν έδειχνε, εκ πρώτης όψεως, να διαφέρει από την αντίστοιχη κριτική άλλων εκπροσώπων της αντιαμερικανικής και αντιδυτικής αντίληψης, όπως η ελλαδική Εκκλησία. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δύο αυτοί ετερόκλητοι μεταξύ τους χώροι ενστερνίστηκαν την αντίληψη ότι τα κόμικς, το ροκ εν ρολ και ο «χολιγουντιανός» κινηματογράφος, καθώς και η παρέκκλιση από τις εθνικές παραδόσεις αποτελούσαν παράγοντες «ηθικής διαφθοράς» της ελληνικής νεολαίας. Η οπτική της Εκκλησίας, η οποία αποτυπώνεται στο επίσημο περιοδικό της, χαρακτηρίζεται από απέχθεια προς τα πολιτισμικά νεολαιίστικα προτάγματα εκείνης της εποχής, καθώς τα τελευταία «διοχετεύουν εις τας ψυχάς των νέων το δηλητήριο της αμαρτίας και της διαφθοράς»¹⁸¹. Σε μία θέση, η οποία προσιδιάζει στην αντίστοιχη κριτική της αριστερής αρθρογραφίας, η Ιερά Σύνοδος εκφράζει φόβους για τους «προερχόμενους από τη Δύση κινδύνους», επισημαίνοντας την ανάγκη πραγματοποίησης αυστηρότερων ελέγχων από τους έλληνες αρμοδίους τόσο σε σχέση με την κυκλοφορία ταινιών, όσο και περιοδικών με «άσεμνες φωτογραφίες, οι οποίες δεν συνάδουν με τις αυστηρές αρχές της ελληνικής μας οικογένειας»¹⁸². Όπως προαναφέρθηκε, η πραγματοποίηση αυστηρών ελέγχων σχετικά με τις νέες μορφές διασκέδασης, όπως τα περιοδικά, τα «γκανγκστερικά αναγνώσματα και οι αμερικανικές ταινίες, αποτελούσε αίτημα της ΕΔΑ.

Ωστόσο, παρά τις ομοιότητες των προσλήψεων αυτών, οι οποίες εν πολλοίς εντοπίζονται στην επίκληση του «εθνικού πολιτισμού», είναι αναγκαίο να τονιστούν οι εκ διαμέτρου αντίθετες προσλαμβάνουσες των δύο χώρων. Η Εκκλησία

¹⁷⁹ Στήλη «Λόγοι και αντίλογοι», *Η Αυγή*, 27.9.1957, σελ.2.

¹⁸⁰ Η συγκεκριμένη αναφορά στην Εταιρεία Θρακικών Σπουδών, αποτελεί μία μόνο από τις προσπάθειες της αριστερής αρθρογραφίας να προωθήσει ζητήματα σχετικά με την κυβερνητική αδιαφορία για την ανάδειξη των «εθνικών παραδόσεων» Ενδεικτικά παρατίθεται η προώθηση του «Αρματολοί και κλέφτες» του Τάσου Βουρνά, ενός έργου που «ενθουσιάζει, εξυψώνει και καλλιεργεί φιλοπατρία και υψηλές αρετές», τη στιγμή που τα περίπτερα «είναι κατάφορτα με γκανγκστερικά αίσχη, ενώ ταυτόχρονα καταβάλλεται τόση επίσημη προσπάθεια να αμβλυνθούν τα ελληνικά μας αισθήματα» «Το ημερολόγιο ενός απλού ανθρώπου. Τι διαβάσαμε», *Η Αυγή*, 24.6.1958, σελ.2.

¹⁸¹ «Ανάγκη ουσιαστικότερου ελέγχου», *Περιοδικό Εκκλησία*, Αριθμός 15, 1.8.1956, σελ.284.

¹⁸² «Ανάγκη αυστηρότερου ελέγχου», *Περιοδικό Εκκλησία*, Αριθμός 8, 15.4.1958, σελ.178 – 179.

επικαλείται τα «ελληνοχριστιανικά» ήθη και παραδόσεις, υπαγόμενη σε μεγάλο βαθμό στο ιδεολογικό πλαίσιο της «εθνικοφροσύνης» από το οποίο διέπεται η ελληνική μετεμφυλιακή πολιτική σκηνή. Στον αντίποδα, η Αριστερά εναντιώνεται στον «αμερικανικό τρόπο ζωής» και τις δυτικότροπες μορφές διασκέδασης των νέων, (ροκ εν ρολ, αμερικανικό σινεμά, κόμικς κ.α.) εκτιμώντας ότι η διάδοσή τους αποτελεί προσπάθεια «υποδούλωσης» και χειραγώγησης της νεολαίας από τον αμερικανικό ιμπεριαλιστικό παράγοντα.

Νεανική παραβατικότητα και απείθεια. Η ιδεολογική κατασκευή του τεντιμποϊσμού

Πέρα από την διερεύνηση του «αμερικανικού τρόπου ζωής» και την επιρροή του στην διασκέδαση και την κοινωνική συμπεριφορά ενός σημαντικού τμήματος της ελλήνων νέων, η ΕΔΑ ασχολήθηκε με επιμέρους ζητήματα τα οποία αφορούν την νεολαία, όπως η ροπή προς την παραβατικότητα, η απείθεια και η έλλειψη σεβασμού προς τους μεγαλύτερους. Αναφορικά με την πρώτη παράμετρο, οι αρθρογράφοι του αριστερού Τύπου εκφράζουν την έντονη ανησυχία τους για την αύξηση κρουσμάτων παιδικής και νεανικής εγκληματικότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες, στοιχείο που, λόγω της διείσδυσης του νέου τρόπου διασκέδασης στην Ελλάδα, ερμηνεύθηκε ως δυνητική απειλή για την ελληνική νεολαία¹⁸³. Στα μέσα του 1956, η *Αυγή* καταγράφει μία σειρά σοβαρών αδικημάτων, με δράστες νέους, ή ακόμα και εφήβους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι επιθέσεις μαθητών, σε μία από τις οποίες ένας δεκαεξάχρονος μαθητής του Γυμνασίου του Κολωνού χτύπησε με μικρό μαχαίρι τον σαραντατετράχρονο οικονομικό έφορο Αρ. Φασιλάκη, κατά τη διάρκεια των επιδείξεων που λάμβαναν χώρα στο εν λόγω σχολείο¹⁸⁴. Σε άλλη περίπτωση, ένας μαθητής «εμαχαίρωσε με σουγιά έναν συνομήλικό του, επειδή επείραζε τις συμμαθήτριάς του»¹⁸⁵. Ακόμη, η εφημερίδα καταγράφει και άλλα περιστατικά παραβατικότητας, όπως κλοπές από συμμορίες νεαρών¹⁸⁶.

Περισσότερο όμως από την αύξηση των κρουσμάτων νεανικής παραβατικότητας, τα στελέχη της ΕΔΑ έδειχναν να προβληματίζονται για την επίδειξη μίας συμπεριφοράς καινοφανούς και εκ διαμέτρου αντίθετης με τα παραδοσιακά κοινωνικά πρότυπα. Παρά το γεγονός ότι πολλές από τις πράξεις αυτές δεν αποτελούσαν σοβαρές –από νομική άποψη– παραβάσεις, εντούτοις ο

¹⁸³ Βλ. ενδεικτικά: «Η εγκληματικότητα των ανηλίκων», *Η Αυγή*, 7.3.1956, σελ.3-4, και: «Επικίνδυνη η αύξηση της εγκληματικότητας μεταξύ των ανηλίκων», στο ίδιο, 2.10.1956, σελ.3.

¹⁸⁴ «Ο μαθητικός σουγιάς», *Η Αυγή*, 2.6.1956, σελ.5.

¹⁸⁵ Στο ίδιο.

¹⁸⁶ Βλ. ενδεικτικά: «Ο γκανγκστερισμός επεκτείνεται στην επαρχία», *Η Αυγή*, 19.4.1956, σελ.4.

απόηχος τους ήταν αρκετός προκειμένου να κινητοποιήσει τα αντανakλαστικά (και) του αριστερού Τύπου. Η σύνδεση των συμπεριφορών αυτών με αντίστοιχες πράξεις των Βρετανών teddy boys, αποτέλεσε μία από τις βασικότερες συνιστώσες της πρόσληψης αυτής του φαινομένου. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '50, η *Αυγή* κατέγραφε περιστατικά που σχετίζονταν με την συμπεριφορά των Βρετανών νέων, περιστατικά τα οποία δεν αποτελούσαν μόνο παραβατικές πράξεις, αλλά και ενέργειες οι οποίες με δυσκολία μπορούσαν να γίνουν κατανοητές¹⁸⁷. Σε μία χαρακτηριστική περίπτωση, η εφημερίδα περιγράφει έναν νέο τρόπο διασκέδασης των teddy boys στο Λίβερπουλ: Οι τελευταίοι, υπό την επήρεια αλκοόλ έπιαναν γάτες, τους έδεναν σκοινιά στο λαιμό και τις εκσφενδόνιζαν μακριά. Όποιος κατάφερνε να πετάξει πιο μακριά την γάτα που κρατούσε, ήταν ο νικητής αυτού του «παιχνιδιού» και κέρδιζε όλα τα χρήματα που είχαν συγκεντρωθεί¹⁸⁸.

Σε άλλα αποσπάσματα, η *Αυγή* πραγματοποιεί μία γενικότερη αποτίμηση της δράσης και των ενεργειών των teddy boys στην Μεγάλη Βρετανία. Οι τελευταίοι επιδίδονται σε πράξεις όπως «το κουδούνισμα σε σπίτια του Λονδίνου», κάνοντας παράλληλα «ένα σωρό ασχήμιες, ενοχλούν τους διαβάτες, νιαουρίζουν σαν γάτες»¹⁸⁹. Μάλιστα ο αρθρογράφος με αφορμή την καταδίκη του νεαρού Άντωνα Ρώντερ σε πενταετή φυλάκιση, περιγράφει ορισμένες από τις πράξεις των βρετανών νέων ως πιο σοβαρές: «...ο Ρώντερ έκανε βόλτες σε ένα κεντρικό δρόμο του Λονδίνου... πειράζοντας συστηματικά όσες κοπέλες περνούσαν, όχι μόνο με λόγια, αλλά και με χειρονομίες. Όταν ένας αστυφύλακας του συνέστησε να καθίσει ήσυχος, ο Ρώντερ άρπαξε μία πέτρα και την πέταξε στο όργανο της τάξεως, ενώ ταυτόχρονα το έβαλε στα πόδια. Λίγα τετράγωνα, όμως, παρακάτω αντιλήφθηκε δύο νεαρές κοπέλες [...] Άρχισε λοιπόν, αμέσως να τις ενοχλεί και να τους κάνει άσεμνες χειρονομίες. Και όταν αυτές διαμαρτυρήθηκαν, επετέθη εναντίον τους, τις κτύπησε στο πρόσωπο και ανέτρεψε την μία πάνω στο πεζοδρόμιο»¹⁹⁰. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η περιγραφή αυτών των νέων, οι οποίοι εικονογραφούνται ως άτομα που «δεν δίνουν σημασία στους πιο στοιχειώδεις

¹⁸⁷ Κώστας Κατσάπης, *Ηχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.132.

¹⁸⁸ «Η εκσφενδόνισις της γάτας, η νέα μόδα των τέντυ μπόϋς», *Η Αυγή*, 2.8.1956, σελ.3.

¹⁸⁹ «Η Αγγλική αριστοκρατία υπερήφανη για τις συμμορίες των τέντυ μπόϋς», *Η Αυγή*, 31.1.1956, σελ.3.

¹⁹⁰ Στο ίδιο.

κανόνες συμπεριφοράς, κυκλοφορούν βρώμικοι, αξύριστοι και ελεεινοί. Στους δρόμους, στις πλατείες, στα κέντρα όπου εισβάλλουν, κάνουν ένα σωρό απρεπείς χειρονομίες, ιδιαίτερα στο άλλο φύλο»¹⁹¹.

Σε εγχώριο επίπεδο, η ανάδυση αυτού του φαινομένου και η είσοδός του στον ελληνικό Τύπο συντελείται σταδιακά στα μέσα του 1957, με πρώτη χρονικά ενέργεια την επίθεση μίας τετραμελούς ομάδας νεαρών εναντίον ενός συνταξιούχου με ρίψη γιαουρτιού στο πρόσωπο, επειδή ο τελευταίος τους απαγόρευσε να παίξουν ποδόσφαιρο κοντά στο σπίτι του¹⁹². Το εν λόγω συμβάν αποτέλεσε την απαρχή μίας σειράς αντίστοιχων νεολαιίστικων ενεργειών, πολλές από τις οποίες κατείχαν προνομιακή θέση στις σελίδες της *Αυγής*. Στα περισσότερα από αυτά, η ηλικία των δραστών ήταν μικρότερη των είκοσι ετών, γεγονός το οποίο προκαλούσε ιδιαίτερη ανησυχία στα στελέχη της ΕΔΑ. Το φθινόπωρο του 1958, η επίτιμη πρόεδρος της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων κατέθετε την αντίληψή της, σχετικά με αυτές τις νεολαιίστικες πράξεις και την «έλλειψη λογικής» που έδειχνε να τις χαρακτηρίζει:

«Τα μάτια μου έχουν δει πολλά. Από τα χέρια μου έχουν περάσει χιλιάδες Ελληνόπουλα. Μα το παραστράτημα με τη σημερινή του μορφή, ποτέ δεν το αντιμετώπισα. Δεν ισχυρίζομαι πως τα παιδιά ήταν άλλοτε “αγγελούδια”. Αδικοπραγούσαν και εμφανίζονταν στα δικαστήρια για πράξεις όμως που οι αιτίες τους ήταν κατανοητές και πολλές φορές τραγικές. Οι κακές συνθήκες διαβίωσης, η πείνα, η ανεργία, το ανώμαλο οικογενειακό περιβάλλον τα ‘ριχναν στη δίνη της ζωής και μπορεί να γίνονταν π.χ κλέφτες ή να έφθειραν ξένη περιουσία. Ποτέ όμως δεν συναντήσαμε τέτοιες ασεβείς, σαν τις σημερινές, πράξεις νέων που γίνονται “για γούστο”. Το φαινόμενο αυτό είναι φρούτο του μεταπολεμικής εποχής και κυρίως απομίμησις ξένων τρόπων ζωής που μας ήρθαν με τον κινηματογράφο και τα βιβλία»¹⁹³.

Η συγκεκριμένη προσέγγιση αποτύπωνε το γεγονός ότι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, τα κίνητρα των νεαρών και ανηλίκων δραστών εντοπίζονταν στην

¹⁹¹ Στο ίδιο.

¹⁹² Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.133.

¹⁹³ «Τεντυμπούσμός. Ο κίνδυνος που απειλεί την νεολαία μας», *Η Αυγή*, 27.9.1958, σελ.4. (Υπογράφει η Ελένη Νίκα).

πρόθεσή τους να διασκεδάσουν¹⁹⁴. Σε μία από αυτές τις περιπτώσεις, στα τέλη του 1958, τέσσερις έφηβοι επετέθησαν σε μία γυναίκα, «της εσήκωσαν τα ενδύματα και άρχισαν να την θωπεύουν ομαδικώς»¹⁹⁵. Σε ορισμένα άλλα περιστατικά, ομάδες νεαρών εισέβαλαν σε χώρους σχολείων και εκπαιδευτηρίων, επιτιθέμενοι σε μαθητές και μαθήτριες, χωρίς κάποιον προφανή σκοπό¹⁹⁶.

Με δεδομένη την επιθυμία για διασκέδαση, στοιχείο που χαρακτήριζε πολλές από αυτές τις πράξεις, η κλοπή αυτοκινήτων ήταν μία από τις παραβάσεις οι οποίες κατείχαν εξέχουσα θέση στην γενικότερη συζήτηση για τα φαινόμενα «τεντυμποϊσμού»: οι δράστες δεν έκλεβαν τα αυτοκίνητα προκειμένου να αποκομίσουν χρηματικά κέρδη, αλλά μόνο για να τα χρησιμοποιήσουν προσωρινά και με κύρια επιδίωξη την ευχαρίστηση¹⁹⁷. Σε μία από αυτές τις περιπτώσεις, η αστυνομία συνέλαβε μία ομάδα εφήβων. Οι νεαροί αυτοί έβρισκαν κατά τη διάρκεια της ημέρας το αυτοκίνητο της αρεσκείας τους, και το βράδυ παραβίαζαν τις πόρτες τους, με τη βοήθεια των κοριτσιών της παρέας. Οι δράστες ομολόγησαν την πράξη τους, υποστηρίζοντας ότι «έκλεβαν αυτοκίνητα και διέπρατταν τις άλλες αξιόποινες πράξεις των για να διασκεδάσουν»¹⁹⁸. Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετά ήταν τα αντίστοιχα περιστατικά και σε χώρες της δυτικής Ευρώπης¹⁹⁹.

Μία ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα πτυχή της ΕΔΑϊκής πρόσληψης των φαινομένων «τεντυμποϊσμού» ήταν η προσπάθεια να διερευνηθούν τα ταξικά χαρακτηριστικά των δραστών αυτών των πράξεων. Αναφορικά με τις διεθνείς διαστάσεις του ζητήματος, οι «τεντυ μπόϋς» αναφέρονται σε πολλές περιπτώσεις ως παιδιά εύπορων και «καλών» οικογενειών. «Ας σημειωθεί πως η επίσημη Αγγλία κάνει τα στραβά μάτια, γιατί οι περισσότεροι «τεντυ – μπόϋς» είναι παιδιά γνωστών οικογενειών», αναφέρει ενδεικτικά ένα άρθρο της *Αυγής*, στο οποίο εξετάζεται η κοινωνική υφή του φαινομένου του «τεντυμποϊσμού» στην Μεγάλη Βρετανία. Ορισμένες από τις αναφορές του άρθρου αφορούν την εμπλοκή προσώπων όπως ο

¹⁹⁴ Κώστας Κατσάπης, *Ηχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.134.

¹⁹⁵ «Ομαδική επίθεση νεαρών εναντίον εγγάμου γυναικός», *Η Αυγή*, 24.12.1958, σελ.1.

¹⁹⁶ Βλ. ενδεικτικά: «Οι νέοι άθλοι τριών νεαρών τέντυ μπόϋς», *Η Αυγή*, 11.10.1958, σελ.6, και: «Τέντυ μπόϋς επέδραμαν κατά νυχτερινού σχολείου», στο ίδιο, 6.12.1958, σελ.1.

¹⁹⁷ Κώστας Κατσάπης, ό.π., σελ.135.

¹⁹⁸ «Σπείρα νεαρών κλεπτών συνελήφθη στη Γλυφάδα», *Η Αυγή*, 8.10.1958, σελ.2.

¹⁹⁹ Κώστας Κατσάπης, ό.π., σελ.135.

ανιψιός του πρώην πρωθυπουργού Τσώρτσιλ, ο «γιός κάποιου υποκόμη στην Σκωτία» και η «Λαίδη Ντάβενκραφτ»²⁰⁰.

Στον αντίποδα, οι ελληνικές αποτυπώσεις του φαινομένου (με ορισμένες εξαιρέσεις, όπως τα περιστατικά κλοπών αυτοκινήτων) υποδεικνύουν την ανέχεια και την ανεργία ως παράγοντες που ωθούν τους νέους στην επίδειξη αυτής της συμπεριφοράς. Αρκετά από τα συμβάντα που έλαβαν χώρα σε εγχώριο επίπεδο, υποκινήθηκαν από την ανάγκη για χρήματα και όχι από την επιθυμία για διασκεδάσεις. Την επιτομή αυτής της αντίληψης αποτελεί η στήλη του υπογράφοντα ως «Ειρηνικού», η οποία καταπιανόταν με τις κοινωνικές αντιθέσεις που είχαν μεταξύ τους η ελληνική περίπτωση από τα φαινόμενα του «Δυτικού Κόσμου»: «Στη Μεγάλη Βρετανία έχει ένα εκατομμύριο σεξουαλικά ανώμαλους. Οι τέντυ μπόϋς -όπως λεν- είναι αρχοντόπουλα με κάτι τέτοια χούγια. Δοκίμασαν τα πάντα. Αγαθά, ανέσεις, κοκτέιλ, ηδονές, ξεφαντώματα, περιπλανήσεις σε παραδείσους εκφυλισμού και, τέλος δεν έμεινε άλλο. Ρίχτηκαν λοιπόν στον ανύποπτο διαβάτη. Το ίδιο και στην Αμερική [...] Το καλό είναι πως δεν το σηκώνει τέτοιο φως η υποανάπτυκτη στα τοιαύτα χώρα μας. Δεν είχαμε ως τώρα τέντυ μπόϋς. Δεν ακούσαμε παιδιά να ρίχνονται στους διαβάτες μόνο για την απόλαυση της κακουργίας... Η ανάγκη κινούσε τα ένστιχτα και τον επίκτητο εμπλουτισμό της πείρας τους από τον βροντώδη και αιματηρό κινηματογράφο, απ' την εγκληματική αδιαφορία του κράτους για τα φτωχά νιάτα»²⁰¹. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι ο αρθρογράφος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το στοιχείο της «κακουργίας για την κακουργία», αρχίζει να κάνει την εμφάνισή του σε περιστατικά νεανικών επιθέσεων, με αφορμή τις επιθέσεις εφήβων εναντίον γυναικών στην Αμφιάλη Κερατσινίου²⁰².

Μία από τις σημαίνουσες συνιστώσες αυτού του φαινομένου αποτελούσε η διάσταση ανάμεσα στους νέους και τους γονείς τους, σε μία χρονική περίοδο κατά την οποία ο όρος «χάσμα γενεών» δεν έχει ακόμη εισέλθει στη δημόσια

²⁰⁰ «Η Αγγλική αριστοκρατία υπερήφανη για τις συμμορίες των τέντυ μπόϋς», *Η Αυγή*, 31.1.1956, σελ.3.

²⁰¹ «Το ημερολόγιο ενός απλού ανθρώπου. Τέντυ», *Η Αυγή*, 31.5.1958, σελ.2. (Υπογράφει ο Ειρηνικός).

²⁰² Βλ. ενδεικτικά: «Συμμορία τέντυ μπόϋς στην Αμφιάλη», *Η Αυγή*, 29.5.1958, σελ.1 και: «Νεαρός συνελήφθη και κρατείται ως ύποπτος για τις επιθέσεις κατά γυναικών στην Αμφιάλη», στο ίδιο, 5.6.1958, σελ.6.

συζήτηση²⁰³. Η αριστερή αρθρογραφία παρουσιάζει τους νέους ως άτομα που «δεν δείχνουν καμία διάθεση να σεβαστούν την νοοτροπία και τα δικαιώματα της γενιάς των γονιών τους»²⁰⁴, με αποτέλεσμα να αμβλύνονται οι διαφορές ανάμεσα σε νέους και γονείς: «Οι σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά περνούν μία αναμφισβήτητη κρίση που έχει βαθιά κοινωνικά αίτια. Άλλοι την βλέπουν σαν ξεπεσμό, άλλοι την βλέπουν “επανάσταση”. Μα οι περισσότεροι βλέπουν στην κρίση αυτή ένα παροδικό πνεύμα άρνησης μέσα στο χάος μίας μεταβατικής περιόδου, μία κακή μίμηση υπερατλαντικών εθίμων, μία φοβερή αντιγραφή του αμερικανικού τρόπου ζωής, και συνοψίζουν το δράμα της νεολαίας μας στις συμβολικές λέξεις: πάρτι, ροκ εντ ρολ, Χόλυγουντ, κόμικς, κάου μπόϋς, γκάνγκστερς»²⁰⁵.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο η *Αυγή* απεικόνιζε αυτή την πρώιμη μορφή του «χάσματος γενεών». Οι νέοι παρουσιάζονται ως οι κύριοι υπαίτιοι για την άμβλυνση αυτού του φαινομένου, λόγω της ασέβειας την οποία επιδείκνυαν σε βάρος των γονιών τους. Οι γονείς θεωρούσαν σε μεγάλο βαθμό αυτή την απομάκρυνση των παιδιών, ως απόρροια του νέου τρόπου διασκέδασης. Η παράθεση μαρτυριών από γονείς προβληματισμένους, ακόμα και απεγνωσμένους εξαιτίας αυτής της αλλαγής στη συμπεριφορά των παιδιών τους, αποτέλεσε μία προσφιλή πρακτική των αρθρογράφων της *Αυγής*: «Κατάντησε να μην μας βρίσκει καθόλου στο “ύψος” του περιβάλλοντος της. Η στοργή και το ενδιαφέρον μας της φαινόταν τροχοπέδη, περιορισμός της ελευθερίας και της προσωπικότητάς της. Είναι δεκαπέντε χρονών και μιλάει σαν ξεβγαλμένη πολύπειρη γυναίκα. Θεωρεί ντροπή να την συνοδεύει την νύχτα ο πατέρας της ή εγώ. Δεν δέχεται να έχουμε γνώμη στα φιλms που θα δει, στις σχέσεις που θα δημιουργήσει», αναφέρει χαρακτηριστικά μία μητέρα, μπροστά στον κίνδυνο «ηθικής διάβρωσης» της έφηβης κόρης της: «...της μίλησα καθαρά, της απηγόρευσα όλες αυτές τις σχέσεις. Το αποτέλεσμα ήταν να κινήσει έναν ολόκληρο συνωμοτικό μηχανισμό, να εμφανισθεί στα νεαρούδια αυτά σαν θύμα απάνθρωπων, σκληρών, τυραννικών γονιών, κι εκείνοι να την βοηθούν με τεχνάσματα κλεμμένα από ταινίες,

²⁰³ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.312.

²⁰⁴ «Μπόϋφρεντς», *Η Αυγή*, 11.7.1957, σελ.4 (Υπογράφει η Αλίκη).

²⁰⁵ Στο ίδιο.

με επινοήσεις και κόλπα μικρών γκάνγκστερς, έτσι που αρχίσαμε έναν πόλεμο, έχασαμε την οικογενειακή μας γαλήνη, έχασαμε με μία λέξη το παιδί μας. Μας μισούσε. Μας φερόταν με μία στεγνή, ψυχρή ευγένεια. Προσποιόταν την άψογη για να μας αποκοιμίσει»²⁰⁶. Ακόμη, η αρθρογράφος εκτιμά ότι η χρήση λέξεων όπως «boyfriends» και «girlfriends», ήταν ένα στοιχείο της νεανικής συμπεριφοράς, το οποίο ενέτεινε το χάσμα ανάμεσα σε γονείς και νέους²⁰⁷.

Αντίστοιχα, οι γονείς εικονογραφούνται ως τα «θύματα επιθέσεων, ασέβειας και μίας περιφρονητικής συμπεριφοράς από τους νέους» ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξης²⁰⁸. Με αφορμή την περιγραφή ενός νεανικού πάρτι και της «αποχαλίνωσης» που επικρατούσε στα πλαίσια της διεξαγωγής του, η υπογράφουσα ως «Αλίκη» παραθέτει ορισμένες χαρακτηριστικές περιπτώσεις νεανικής ασέβειας, με θύματα έναν «σεβάσμιο πατέρα, από τους ευπορότερους Έλληνες, και μία λαϊκή, εξυπνότατη μητέρα»²⁰⁹. Η περιγραφή της εν λόγω μητέρας είναι ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσα και ενδεικτική της γενικότερης ανησυχίας των γονιών: «Το βράδυ γύρισε η κόρη μου στεναχωρημένη. Την πήραν τα κλάματα. Κανείς δεν την χόρεψε... Κανείς δεν ήθελε να την κάνει παρέα. Μόνο και μόνο γιατί δέχτηκε να την συνοδεύσω εγώ, της έκαναν μπούκοτάζ... Τότε ξέσπασε το παιδί και μου είπε τα αίσχη που γίνονται σήμερα. Την τρέλλα που έχουν πάθει οι μαθητές και οι μαθήτριες με τους κινηματογράφους. Κλέβουν τους γονείς, το σκάζουν από το σχολείο μόνο και μόνο για να τρέξουν να ρουφήξουν της δηλητηριασμένες ταινίες των κινηματογράφων και να μιμηθούν ύστερα τις ξετσιπωσιές και τις αθλιότητες που βλέπουν στη ζωή [...] Να, αυτά είναι τα χάλια μας και δεν ξέρουμε κι εμείς οι γονιοί πώς να φερθούμε. Να τα κλειδώσουμε τα παιδιά; Κακό! Να τα αφήνουμε έτσι ελεύθερα; Χειρότερα! Όταν η διαφθορά είναι γενική, τι μέτρα να λάβεις; Ένα αηδόνι δεν φέρνει την άνοιξη»²¹⁰. Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτού του είδους η παρουσίαση και η παράθεση των μαρτυριών των γονιών αυτών, αποτελούν στοιχεία που εν μέρει, έρχονται σε αντίθεση με την γενικότερη ιδεολογική φυσιογνωμία του κόμματος. Η οπτική η οποία προβάλλεται στο συγκεκριμένο

²⁰⁶ Στο ίδιο.

²⁰⁷ Στο ίδιο.

²⁰⁸ «Τα πάρτι», *Η Αυγή*, 18.7.1957, σελ.4. (Υπογράφει η Αλίκη).

²⁰⁹ Στο ίδιο.

²¹⁰ Στο ίδιο.

άρθρο, δείχνει να υπερβαίνει τους τυχόν ταξικούς διαχωρισμούς, μπροστά σε αυτό το πολύ σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα, το οποίο αφορά τους νέους.

Ένα σημαντικό στοιχείο, το οποίο προκαλούσε έντονη ανησυχία και προβληματισμό στους κόλπους της ΕΔΑ ήταν η ανατροπή των παραδοσιακών κοινωνικών προτύπων γύρω από τη συμπεριφορά της νεολαίας. Η έννοια του «ήθους» αποκτούσε ιδιαίτερη σημασία, με δεδομένη την αντίληψη και τις προσδοκίες που το κόμμα είχε σχετικά με την πρόπουσα συμπεριφορά των νέων ανθρώπων²¹¹. Τα νεαρά στελέχη όφειλαν να αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση, να σέβονται τους μεγαλύτερους και να υιοθετούν έναν τρόπο ζωής ανεπηρέαστο από την «ανηθικότητα» που πρέσβευαν οι -προερχόμενες από τις Ηνωμένες Πολιτείες- σύγχρονες μορφές νεολαιίστικης διασκέδασης²¹². Η αντίληψη αυτή ήταν στενά συνδεδεμένη με τις πολιτικές επιδιώξεις της αριστερής παράταξης, σε μία χρονική περίοδο κατά την οποία η τελευταία έπρεπε να αντιμετωπίσει την μετεμφυλιακή αντικομμουνιστική προπαγάνδα. «Η οργάνωσή μας εκπροσωπεί και εκφράζει τα πιο υψηλά και όμορφα ιδανικά της εποχής μας [...] Οι φορείς για την πραγματοποίηση αυτών των σκοπών και των καθηκόντων της οργάνωσης μας είναι τα μέλη και τα στελέχη»²¹³, αναφέρει χαρακτηριστικά ο συντάκτης ενός εγγράφου της Νεολαίας ΕΔΑ, επιθυμώντας να καταδείξει την σημασία που είχε η επίδειξη μίας άψογης συμπεριφοράς από τα νεαρά μέλη: «Είναι λοιπόν φανερό ότι δεν μπορούν να πραγματοποιήσουν αυτά τα καθήκοντα τα μέλη και τα στελέχη μας, όταν οι ίδιοι δεν είναι τα ζωντανά παραδείγματα, τα πρότυπα αυτών των ιδανικών και των καθηκόντων»²¹⁴.

Το ενδιαφέρον της ΕΔΑ για τα νεαρά της στελέχη ήταν απόρροια των γενικότερων εξελίξεων που αφορούσαν την Νεολαία του κόμματος και την θεσμοποίησή της το 1956, με την καταστατική εκλογή των πρώτων οργάνων της²¹⁵. Αυτή η νόμιμη και θεσμοποιημένη, πλέον, έκφραση της Νεολαίας ΕΔΑ, αποτέλεσε έναν από τους βασικότερους παράγοντες για την στροφή του κόμματος σε ζητήματα που αφορούσαν την νεολαία, όπως η εκπαιδευτική πολιτική, η ανεργία,

²¹¹ Κώστας Κατσάπης, *Ηχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.312.

²¹² Στο ίδιο, σελ.312.

²¹³ ΑΣΚΙ, Αρχείο Νεολαίας ΕΔΑ, Κουτί 270: *Ορισμένα προβλήματα διαπαιδαγώγησης*.

²¹⁴ Στο ίδιο.

²¹⁵ Ιωάννα Παπαθανασίου, *Η νεολαία Λαμπράκη τη δεκαετία του 1960*, Αθήνα 2008, σελ.48.

τα γενικότερα προβλήματα της σπουδάζουσας και εργαζόμενης νεολαίας και η επιδίωξη για την μαζική συμμετοχή των νέων στις διαδηλώσεις για το Κυπριακό²¹⁶.

Η σημασία που η ΕΔΑ απέδιδε στο «ήθος» των μελών της, αποτελούσε τμήμα της γενικότερης πολιτικής της στρατηγικής για την νεολαία. Το αυξημένο κύρος και η ανάδειξη του προσωπικού ήθους των νεαρών μελών, οι οποίοι επιδείκνυαν μία «καλή» συμπεριφορά, αποτελούσε παράγοντα που μπορούσε να ωφελήσει το κόμμα, με αποτέλεσμα να καταστεί αναγκαία προϋπόθεση της κομματικής «δουλειάς»: «Ταυτόχρονα, οι νέοι ΕΔΑΐτες θα πρέπει να είναι το πρότυπο του συλλόγου τους από κάθε άποψη. Θα πρέπει όλα τα μέλη του συλλόγου να τους σέβονται και να τους αγαπούν. Και αυτό θα γίνει όταν οι νέοι ΕΔΑΐτες θα δείχνουν το πιο μεγάλο ενδιαφέρον για το καλό του συλλόγου τους, και όταν είναι οι πιο συνεπείς στις υποχρεώσεις τους προς το σύλλογο. Από την άλλη μεριά θα πρέπει και σαν άτομα, με την προσωπική τους ζωή, το ήθος τους και την καλή τους συμπεριφορά να κερδίσουν την εκτίμηση και την αγάπη όλου του συλλόγου. Μόνον έτσι θα μπορούν να ασκήσουν σοβαρή επιρροή και πάνω στους άλλους νέους για να πάει καλύτερα η δουλειά του συλλόγου»²¹⁷, ανέφερε χαρακτηριστικά ένα εσωοργανωτικό κείμενο της Νεολαίας ΕΔΑ, το οποίο αποτελούσε πλάνο «προσδοκώμενης συμπεριφοράς» για τα μέλη της.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η συμπεριφορά των νέων γινόταν αντιληπτή σε συνδυασμό με την σύγκρουση ανάμεσα στα «εθνικά» και τα αμερικανικά πολιτιστικά στοιχεία. Το «προσωπικό ήθος» ενός νεαρού μέλους ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με τις «εθνικές» παραδόσεις και την πατριωτική δράση, μακριά από την «ηθική παρακμή», η οποία ερμηνευόταν ως απόρροια της «ξενόφερτης» (αμερικανικής, κατά κύριο λόγο) νεολαιίστικης διασκέδασης: «Είναι θαυμαστή η επιμονή και η πάλη των σπουδαστών μας για την κατάκτηση της γνώσης. Πλάτυναν οι ορίζοντες της σημερινής νεολαίας [...] Και η σπουδάζουσα νεολαία μας έχει ανυψωθεί στη συνείδηση του κόσμου. Είναι εκλεκτή, φωτισμένη, σεμνή, εργατική, με υψηλό φρόνημα», έγραφε στην *Αυγή* ο «Ειρηνικός», εξάιροντας τους πατριωτικούς αγώνες των φοιτητών: «Ατσαλώθηκε (η νεολαία) σε σκληρούς αγώνες

²¹⁶ Στο ίδιο, σελ.49.

²¹⁷ ΑΣΚΙ, Αρχείο Νεολαίας ΕΔΑ, Κουτί 270: *Η πολιτική σημασία της δουλειάς στα μαζικά σωματεία της νεολαίας*, 1957-1958.

για τη σπουδή και την ελευθερία. Έκανε κάστρα τις σχολές και τα προαύλια των σχολών κατά της χιτλερικής κατοχής. Ύψωσε την Κύπρο μας σύμβολο ελευθερίας. Κράτησε την ελληνική παράδοση της σεμνότητας, της παλληκαριάς και της αρετής, μακριά από κάθε έκφυλη ξενόφερτη λέπρα των τέντι μπόις και των γκάνγκστερς. Οργανώνει εβδομάδες πολιτισμού και συνέδρια προκοπής της επιστήμης. Λατρεύει την ειρήνη και είναι πανέτοιμη για τις μεγάλες, χαρούμενες εξορμήσεις του πνεύματος»²¹⁸.

Παρά την πλήρη εναντίωσή της σε αυτές τις πτυχές της νεανικής απείθειας και των φαινομένων τεντυμποϊσμού, η αριστερή παράταξη ήταν πλήρως αντίθετη με τους χειρισμούς του κρατικού μηχανισμού απέναντι σε αυτά τα φαινόμενα, στοιχείο που διαφοροποιούσε την αριστερή από την συντηρητική αντίληψη. Σύμφωνα με την ΕΔΑϊκή αντίληψη, ένα σημαντικό τμήμα της νεολαίας οδηγείται στην επίδειξη αυτής της καινοφανούς συμπεριφοράς, λόγω των δυσμενών κοινωνικών συνθηκών και της αδιαφορίας της πολιτείας για τους νέους²¹⁹. Μάλιστα, η αριστερή αρθρογραφία εναντιώθηκε σε πρακτικές, όπως η διαπόμπευση των νέων οι οποίοι προέβαιναν σε «τεντυμπόϊκες συμπεριφορές», από τις αστυνομικές αρχές²²⁰: «Ποιά, λοιπόν, είναι η συμπαράστασις του κράτους, που έρχεται σήμερα με το ψαλίδι να κόψει τα παντελόνια των παιδιών, να τα κουρέψει και να κάνει εκείνη την φοβερή διαπόμπευσίν τους; Που είναι η οργανωμένη ψυχαγωγία και που το ενδιαφέρον του κράτους;», αναρωτιόταν η Ελένη Νίκα μέσα από τις σελίδες της *Αυγής*, θέλοντας να καταδείξει την αντίθεσή της στις πρακτικές των αρμόδιων αρχών απέναντι στο ζήτημα: «Ας αφήσουν λοιπόν, κατά μέρος τα “μέτρα απελπισίας” και τα... προβατοψάλιδα, και ας κοιτάξουν τις ρίζες του κακού. Με τα

²¹⁸ «Το ημερολόγιο ενός απλού ανθρώπου. Φοιτητικό», *Η Αυγή*, 19.11.1957, σελ.2. (Υπογράφει ο Ειρηνικός).

²¹⁹ Κώστας Κατσάπης, *Ηχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.311.

²²⁰ Η διαδικασία της διαπόμπευσης όσων νέων επιδείκνυαν “τεντυμπόϊκη” συμπεριφορά ήταν το “κόυρεμα με την ψιλή”, το σκίσιμο των παντελονιών και η περιφορά τους στους δρόμους, ενώ φέρουν πάνω τους πινακίδες με τίτλο “Είμαι/είμεθα τεντυμπόις”. Το πρώτο περιστατικό διαπόμπευσης νέων συντελέστηκε στην Κυψέλη, το 1958, λίγο μετά την ψήφιση του νόμου 4000 από την κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή. Στις αρχές του 1959, η Κυβέρνηση κατέθεσε νομοθετικό διάταγμα με το οποίο οι «παραβάτες» τιμωρούνταν με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών, ποινή η οποία δεν επιτρεπόταν να τροποποιηθεί σε χρηματικό πρόστιμο, ούτε μετά από κατάθεση έφεσης. Ο νόμος καταργήθηκε οριστικά το 1983, με απόφαση της τότε κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου.

κουρέματα και την διαπόμπευσιν δεν λύνεται ένα τόσο σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα»²²¹.

²²¹ «Τεντυμποῦσμός. Ο κίνδυνος που απειλεί την νεολαία μας», *Η Αυγή*, 27.9.1958, σελ.4. (Υπογράφει η Ελένη Νίκα).

Διαπροσωπικές σχέσεις και σεξουαλικές διαστάσεις της νεολαιίστικης συμπεριφοράς

Συγχρόνως, η αριστερή αντίληψη και κριτική εστιάζει και σε ζητήματα που άπτονται των σχέσεων μεταξύ των δύο φύλων, καθώς και στις σεξουαλικές διαστάσεις της νεολαιίστικης συμπεριφοράς. Το ροκ εν ρολ, τα πάρτι, τα νεανικά αναγνώσματα και οι υπόλοιπες εκφάνσεις του «αμερικανικού τρόπου ζωής», αντιμετωπίστηκαν ως παράγοντες που ωθούσαν τους νέους στην εκδήλωση μίας καινοφανούς σεξουαλικής συμπεριφοράς. Οι απαρχές της ενασχόλησης της αριστερής αρθρογραφίας με την νεανική «αποχαλίνωση» βρίσκονται στα μέσα του 1956, όπου καταγράφονται και διερευνώνται περιστατικά τα οποία έλαβαν χώρα στον λεγόμενο «Δυτικό Κόσμο» και, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μία έρευνα γαλλικής εβδομαδιαίας εφημερίδας, η οποία αναδημοσιεύεται στην *Αυγή* και εικονογραφεί μία νεανική συμπεριφορά (τόσο από τα αγόρια, όσο και από τα κορίτσια), η οποία βρισκόταν σε πλήρη αντιδιαστολή με τα καθιερωμένα κοινωνικά πρότυπα:

«Τα αγόρια είναι της μόδας να υβρίζουν χυδαιότατα τα κορίτσια για να τους δείξουν ότι τα αγαπούν [...] Τα κορίτσια γράφουν με τα κόκκινα χείλη στο τζαμάκι του οδηγού του σκούτερ την λέξιν “σ’αγαπώ”. Χορεύουν σφικτά σφικτά με τους καβαλιέρρους και δέχονται πολλές να θαυμάζουν έναν. Όταν δεν τις προσέχη ένα αγόρι ξεσπούν σε κλάματα, “γιατί είναι κανονικό ένα κορίτσι 16 – 18 ετών να μένει γεροντοκόρη;”²²².

Μία από τις προσφιλείς πρακτικές των αρθρογράφων της *Αυγής*, ήταν η παρουσίαση της «ανηθικότητας» και της ροπής των αμερικανών νέων προς τον ηδονισμό, μέσω αναδημοσιεύσεων από τον αμερικανικό Τύπο. Με αυτόν τον τρόπο, το επίσημο δημοσιογραφικό όργανο της ΕΔΑ επιχειρούσε αφενός να καταδείξει την «ηθική παρακμή» και την σεξουαλική «ασωτία» των Αμερικανών νέων και, αφετέρου να επισημάνει τους κινδύνους που ελλόχευαν για την ελληνική

²²² «Γνωρίζετε το αληθινό πρόσωπο των παιδιών σας;», *Η Αυγή*, 19.5.1956, σελ.4.

νεολαία. Ενδεικτική είναι η αναδημοσίευση της εισβολής μίας πολυάριθμης ομάδας φοιτητών του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας στους κοιτώνες των φοιτητριών, με σκοπό να κλέψουν τα εσώρουχά τους: «Όπως αναφέρεται, την περασμένη εβδομάδα έγινε επίθεσις... εσωρούχων. Τρεις χιλιάδες περίπου φοιτηταί του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνια επέδραμον την νύχτα της Παρασκευής εναντίον 22 περιπτέρων των φοιτητριών και αφού έσπασαν τις πόρτες και τα παράθυρα, μπήκαν στους κοιτώνες και αφήρεσαν ότι βρήκαν, σουτιέν, κομπινεζόν και άλλα εσώρουχα. Πολλά πρόχειρα φράγματα που είχαν κατασκευάσει οι φοιτήτριες με διάφορα έπιπλα υπεχώρησαν, και όσες προέβαλαν αντίστασιν, ξεγυμνώθηκαν από τον μαινόμενο συρφετό των φοιτητών. Όταν, ύστερα από δώρο μάχη με την επέμβασιν της αστυνομίας, οι... επιδρομείς απεχώρησαν, οι γύρω δρόμοι ήσαν γεμάτοι από κουρέλια γυναικείων εσωρούχων»²²³. Σε άλλο περιστατικό, τον Σεπτέμβριο του 1956, ομάδα φοιτητών ενός κολλεγίου του Αϊντάχο φέρονται να εισέβαλλαν σε κοιτώνες φοιτητριών, για να αρπάξουν τα εσώρουχα τους, με αποτέλεσμα λίγες ημέρες αργότερα να αντιμετωπίσουν μία πρωτότυπη εκδίκηση από τις συμφοιτήτριές τους, οι οποίες εισέβαλλαν στους κοιτώνες τους και «δεν τους άφησαν να κλείσουν μάτι. Έτρεχαν ανάμεσα στα κρεβάτια σφυρίζοντας δαιμονιωδώς με τρομπέτες και... προκαλώντας τους συναδέλφους τους»²²⁴.

Σε μία από τις πρώτες προσπάθειες πρόσληψης της επίδρασης της νέου τρόπου διασκέδασης στην σεξουαλική συμπεριφορά των ελλήνων νέων, ο πεζογράφος Νίκος Κατηφόρης παραθέτει τις εντυπώσεις του από την παρακολούθηση της ταινίας «Ροκ εντ ρολ»: «Σ' ένα διάλειμμα που άναψε το φως, είδα πως η σάλλα ήταν γεμάτη από νέους, που οι μεγαλύτεροι τους δεν είχαν πιάσει τα είκοσι. Γενικό ραντεβού των γυμνασίων, αρρένων και θηλέων, λυκείων, κολλεγίων με έντονη εκπροσώπηση των δημοτικών και νηπιαγωγείων ακόμη [...] Ενώ οι... σοβαρότεροι που ήρθαν ζευγαρωμένοι, σώπαιναν, εξερευνώντας με εμβρίθεια αρχαιολόγων ο ένας το κορμί του άλλου... Και όπως σε μίαν αποθήκη γεμάτη ποντίκια ακούει κανείς σε μια στιγμή ένα κοπάδι από δαύτα, έτσι πότε – πότε ένα τσούρμο από τα αγόρια αυτά και τα κορίτσια χυμούσε στους σκοτεινούς διαδρόμους με κραυγές,

²²³ «Επίθεσις... εσωρούχων ενεργούν οι φοιτηταί», *Η Αυγή*, 14.6.1956, σελ.3.

²²⁴ «Για να τους εκδικηθούν. Αμερικανίδες φοιτήτριες εισβάλλουν εις τους κοιτώνες των συμφοιτητών τους», *Η Αυγή*, 25.9.1956, σελ.3.

τρέχοντας προς την έξοδο! Ήταν η συνέχεια του ερεθισμού που τους είχε δώσει η ταινία! Και αυτός ο ερεθισμός ήταν καθαρά σεξουαλικός!»²²⁵, αναφέρει χαρακτηριστικά ο λογοτέχνης, δείχνοντας την έκπληξή του για την επίδραση που φαινόταν να έχει η παρακολούθηση της ταινίας στους –εφήβους, ως επί το πλείστον- θεατές της.

Μία ακόμη προβληματική γύρω από τη σεξουαλική συμπεριφορά των εφήβων και νέων αποτελούσε η λειτουργία και εξαπλώση των «Μαιζόν ντε Ραντεβού» σε πολλές συνοικίες της Αθήνας και του Πειραιά. Τα κέντρα αυτά εξαπλώθηκαν σε μεγάλο βαθμό, λόγω της απαγόρευσης λειτουργίας των οίκων ανοχής. Η συνοικία Τρούμπα στον Πειραιά ήταν το κατ' εξοχήν σημείο αναφοράς γύρω από την λειτουργία των καμπαρέ και των «μαιζόν ντε ραντεβού». Σε πολλές περιπτώσεις, οι νέοι θαμώνες αυτών των κέντρων, αναλάμβαναν «εργασίες», όπως η ξενάγηση των ναυτών του Έκτου στόλου σε διάφορα «αξιοθέατα» της περιοχής, γεγονός που σύμφωνα με τον αρθρογράφο της *Αυγής* ωθούσε αυτούς τους νέους στην πλήρη διαφθορά, και μάλιστα, υπό την πλήρη αδιαφορία του κρατικού μηχανισμού: «Οι νεαροί ξεναγοί ζουν υποχρεωτικά όλη την οργιαστική ζωή των νυχτερινών διαφθορών. Πίνουν αλκοόλ, καπνίζουν και ξενυχτούν μέσα στα καταγώγια, δίπλα στις κοινές γυναίκες και τους μεθυσμένους ναύτες. Μπροστά σε αυτή την κατάσταση το κράτος πως αντιδρά; Απέναντι στον βούρκο της διαφθοράς τι έχει να αντιπαραθέσει για να τραβήξει τα παραστρατημένα νειάτα; Σχεδόν τίποτε. Το κρατικό ενδιαφέρον για τον σωστό προσανατολισμό και την διαπαιδαγώγησιν της νεολαίας του Πειραιώς είναι ανύπαρκτο»²²⁶.

Τα νεανικά πάρτι φαίνεται να αποτελούσαν μία από τις πλέον σημαντικές πτυχές της δημόσιας συζήτησης γύρω από τις σεξουαλικές και διαστάσεις της νεολαιίστικης συμπεριφοράς. Σε αντίθεση με τις προγενέστερες νεανικές συγκεντρώσεις, η διεξαγωγή των πάρτι κατά τη δεκαετία του 1950 προξένησε γενικευμένη ανησυχία γύρω από την ανεξέλεγκτη σεξουαλική δραστηριότητα των νέων, ανησυχία που εν πολλοίς τροφοδοτήθηκε και από τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής. Το υπάρχον κοινωνικό πλαίσιο, περιόριζε τις δυνατότητες επαφής

²²⁵ «Η επιφυλλίδα μας. Το ροκ εντ ρολ και οι νέοι», *Η Αυγή*, 11.12.1956, σελ.3. (Υπογράφει ο Νίκος Κατηφόρης).

²²⁶ «Η αμαρτωλή Τρούμπα», *Η Αυγή*, 24.5.1958, σελ.4 (Υπογράφει ο Γ. Χριστοφιλόπουλος).

μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, με συνέπεια τα πάρτι να θεωρούνται ευκαιρία για τη δημιουργία δεσμών μεταξύ τους²²⁷. Η μαζική φοβία γύρω από τα πάρτι ήταν ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο δεν έλαβε χώρα μόνο στην Ελλάδα, απεναντίας καθόρισε την πρόσληψή τους από τον διεθνή Τύπο και τις κοινωνίες της Αμερικής και της Ευρώπης²²⁸. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η εχθρότητα απέναντι στα πάρτι από μεγάλο τμήμα της ελληνικής κοινωνίας υποκινήθηκε από την γενικότερη αποστροφή προς τον «αμερικανικό τρόπο ζωής» και τον αντιδυτικισμό, στοιχεία που χαρακτήριζαν τόσο την αριστερή, όσο και την συντηρητική πρόσληψη²²⁹.

Για τους παραπάνω λόγους, τα πάρτι έγιναν αντιληπτά από την ΕΔΑ ως μία ακόμα από τις επικίνδυνες για τους νέους, συνιστώσες του «αμερικανικού τρόπου ζωής», με αποτέλεσμα να στηλιτεύονται από τους αρθρογράφους της *Αυγής*. Ορισμένοι από τους χαρακτηρισμούς που αποδόθηκαν στα πάρτι, μέσα από τις σελίδες του αριστερού Τύπου είναι ενδεικτικοί: «...εκμαυλιστές της νεολαίας, που ήρθαν μαζί με τα μακριά πουκάμισα, τα μαύρα καουμποϊστικά παντελόνια, τους ρέμπελους τρόπους, τα ροκ, την ασέβεια και την επίθεση κατά των γονέων, με μία λέξη, την θλιβερή μίμηση του λεγόμενου αμερικανικού τρόπου ζωής»²³⁰. Η ΕΔΑ έδειξε να ενστερνίζεται την αντίληψη ότι οι νέοι που παρευρίσκονταν στα πάρτι, είχαν την τάση να επιδίδονται σε σεξουαλικές πράξεις, ακόμη και σε όργια που υποτίθεται ότι λάμβαναν χώρα κατά τη διάρκειά τους. Ένα αφιέρωμα της *Αυγής*, το οποίο μεταφέρει τις αγωνιώδεις μαρτυρίες αρκετών γονέων, σχετικά με τα πάρτι και την «αποχαλίνωση» των νέων που συμμετείχαν σε αυτά: «Κανείς δεν σκέφτηκε να βάλει το μαχαίρι στο λαιμό των νέων, γιατί τους αρέσει να χορεύουν, έστω και μάμπο, ροκ εντ ρολ ή καλυψώ... Κανείς δεν θα σκεφτόταν να τους κατηγορήσει γιατί τους αρέσει το φλέρτ, η συντροφιά με νέους, η ζωηράδα ή έστω και τα τολμηρότερα αστεία. Μα εδώ πρόκειται για κάτι άλλο. Μερικά από τα λεγόμενα αυτά πάρτι είναι ευκαιρίες για ομαδικά όργια. Σβήνουν τα φώτα, κυλιούνται χάμω, πίνουν, χάνουν κάθε συγκράτηση και σεβασμό στον ίδιο τον εαυτό τους. Όρος

²²⁷ Η πλέον χαρακτηριστική από τις παραμέτρους του κοινωνικού πλαισίου ήταν ο αυστηρός διαχωρισμός αρρένων και θηλέων, στοιχείο που χαρακτήριζε το ελληνικό σχολείο της εποχής. Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.101-102.

²²⁸ Στο ίδιο, σελ.104-105.

²²⁹ Στο ίδιο, σελ.105.

²³⁰ «Τα πάρτυ», *Η Αυγή*, 18.7.1957, σελ.4 (Υπογράφει η Αλίκη).

απαράβατος είναι να μην παρευρίσκονται ποτέ οι γονείς, ούτε και οι οικοδεσπότες»²³¹.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρων είναι ο τρόπος με τον οποίο η *Αυγή* παρουσιάζει τους νέους που σύχναζαν στα πάρτι. Οι νέοι αυτοί εμφανίζονται ως άτομα αδιάφορα για τα κοινωνικά προβλήματα, ασεβή προς τους μεγαλύτερους, απαθή, δίχως ηθικούς φραγμούς. Η περιγραφή ενός πάρτι, η οποία δημοσιεύτηκε το καλοκαίρι του 1956 αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικότερα δείγματα αυτής της αντίληψης, παρουσιάζοντας τους νέους που συμμετείχαν σε αυτό ως υποταγμένους στο πάθος τους για το ροκ εν ρολ και τον «αμερικανικό τρόπο ζωής» συνολικότερα, δίχως τον παραμικρό σεβασμό για τους συνανθρώπους τους. Οι χαρακτηρισμοί «κανίβαλοι» και «παρδαλά μαϊμουδάκια του νέου τρόπου ζωής» είναι απολύτως ενδεικτικοί: «Όρα τέσσερις πρωινή. Το άρρωστο γειτονάκι απόκαμε πια και αποκοιμήθηκε βαριά πνιγμένο στον ιδρώτα, το καημένο. Οι εργάτες της συνοικίας βλαστημούν στα κρεβάτια τους. Η συνοικία ξυπνά. Το πικάπ βρυχάται. Οι κανίβαλοι χορευτές ανασκολοπίστηκαν κατά ζεύγη σε μία οργιαστική σάμπα. Καμιά ελληνική πλάκα δεν ακούστηκε στο αντικρινό Χόλυγουντ»²³².

Σε κάποιες άλλες προσεγγίσεις του ζητήματος, αυτή η κατακριτέα -όπως παρουσιαζόταν- συμπεριφορά τους συνδεόταν με τις προκλητικές ενδυματολογικές τους επιλογές, οι οποίες ερμηνεύονταν ως απόρροια του «αμερικανικού τρόπου ζωής»²³³. Απολύτως ενδεικτικό είναι ένα άρθρο του «Ειρηνικού», όπου παρατίθενται οι εντυπώσεις ενός αυτόπτη μάρτυρα για την εμφάνιση, την ενδυμασία και την συμπεριφορά μίας νεανικής παρέας, η οποία διασκέδαζε σε νυχτερινό κέντρο της Γλυφάδας: «Τους πήρα, λέει για κοινούς αλήτες. Φορούσαν ντρίλια πανταλόνια αμερικάνικα. Μπατζάκια ανισόμερα σηκωμένα. Πουκάμισα μουσταρδιά, με ζωγραφισμένες μπουκάλες κόκα - κόλα και τζιν. Μαλλιά λιγδιάρικα, ανάκατα ως το σβέρκο. Και μάτια έξαλλα, τρελά. Τα κορίτσια, άλλα με σάκους ξετσίπωτης πλαστικότητας. Άλλα με φουρό κοντό, ως το γόνατο, που όπως στροβιλίζονταν περί τον άξονα τους, δεν έμενε τίποτα κρυφό. Βραχνές οι φωνές τους, μεθυσμένες. Τονα τσιγάρο πίσω απ' τ' άλλο. Πρόστυχοι τρόποι. Μπογιά

²³¹ Στο ίδιο.

²³² «Μαρτυρική ολονυκτία μιας συνοικίας. Ένα πικάπ και μία ζούγκλα», *Η Αυγή*, 15.7.1956, σελ.4 (Υπογράφει ο Νίκος Γλαύκος).

²³³ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.309.

στοκαρισμένη στα μούτρα. Χυδαίο γέλιο»²³⁴, αναφέρει χαρακτηριστικά ο μάρτυρας, ο οποίος συνεχίζει περιγράφοντας τις «ανήθικες» διαστάσεις που έλαβε η διασκέδαση αυτών των παιδιών: «Παιδιά και κορίτσια αρπάχτηκαν σε μίαν άγρια, φανατισμένη, σαδιστική αλληλοεξόντωση. Στο πρώτο ξεγύμνωμα, που άρχιζε από τα παπούτσια το κορίτσι με την κόκκινη μαλλάρα και το μεγάλο ντεκολτέ, τίναξε απ' το πόδι της με τέτοιαν ορμή το παντοφλάκι που προσγειώθηκε που βρήκε στο μάγουλο έναν ηλικιωμένο θεατή, χλαπ!... και τον ζάλισε. Ο γέρος σηκώθηκε, πήρε το παντουφλάκι, το φίλησε, πλησίασε το κορίτσι, του 'κανε μίαν υπόκλιση, έσκυψε, έπιασε το πόδι της και της πέρασε πάλι την παντούφλα. Δεν περίμενα ακόμα πως όλοι εκείνοι οι σοβαροί άνθρωποι θα χτυπούσαν ρυθμικά παλαμάκια σε αυτά τα Σόδομα και Γόμορα, σε αυτή την αίθουσα της ντροπής. Όσο προχωρούσε η τρέλλα, τόσο φούντωνε η γυμνή ακολασία. Και τέλος ένας ξένος πήρε τη μία από τις δύο αδερφές που κάπνιζαν και ξεπόρτισαν»²³⁵.

Η σφοδρή κριτική και «καταδίκη» της σεξουαλικής δραστηριότητας των νέων, στοιχείο το οποίο ήταν ένα κοινός τόπος ανάμεσα στην αριστερή και την συντηρητική οπτική, ενείχε σαφείς πολιτικές διαστάσεις. Η αποπολιτικοποίηση των νέων και η προσπάθεια να καταστούν αδιάφοροι για τα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, έχοντας ως μόνο σκοπό τους την αναζήτηση «εφήμερων ηδονών», αποτελούσε πτυχή των γενικότερων πολιτικών επιδιώξεων για την νεολαία. Σε αντίθεση με την συντηρητική κριτική, η ΕΔΑ διέβλεπε ότι τα «παραστρατήματα» των νέων μπορούσαν να δικαιολογηθούν από τις ισχύουσες κοινωνικές συνθήκες²³⁶: Παράγοντες όπως η φτώχεια, η έλλειψη προοπτικών και η αυταρχικότητα του κρατικού μηχανισμού μπορούσαν να οδηγήσουν τους νέους στην «ηθική παρακμή». Ταυτόχρονα, η αναγνώριση των ψυχολογικών ιδιαιτεροτήτων των νέων, καθώς και η απειρία τους ως δρώντος κοινωνικού υποκειμένου ευνοούσε την τάση των στελεχών της ΕΔΑ να δικαιολογούν την ροπή των νέων προς την αναζήτηση των ηδονών²³⁷. «Ποιος τάχα σπρώχνει τα νιάτα σ' αυτό τον γλιστερό κατήφορο; Κάποιος έχει συμφέρον να κατρακυλήσουν οι νέοι σε

²³⁴ «Το ημερολόγιο ενός απλού ανθρώπου. Σόδομα», *Η Αυγή*, 28.9.1958, σελ.2 (Υπογράφει ο Ειρηνικός).

²³⁵ Στο ίδιο.

²³⁶ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι, ό.π.*, σελ.311.

²³⁷ Στο ίδιο, σελ.311.

αυτή την κατάντια [...] Από όλες τις μελέτες που γίνθηκαν αποδείχτηκε ότι αυτές οι τόσο πρόωρες σεξουαλικές εκδηλώσεις, η μανία για παρδαλές διασκεδάσεις, η σεξουαλική ασωτία των νέων δεν είναι παρά ένα “αντιστάθμισμα” στο ερωτικό πεδίο για το “τραγικά ανικανοποίητο” που δημιουργούν οι δυσμενέστατες συνθήκες στην καθημερινή ζωή της νεολαίας»²³⁸.

Πέρα από την κοινωνική κριτική, η οποία εμπεριέχεται στην ΕΔΑϊκή οπτική του ζητήματος, έχει ιδιαίτερη σημασία να αποτυπωθεί η γενικότερη αντίληψη για την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των νέων. Η αριστερή αρθρογραφία ερμήνευε ως πλήρως λανθασμένη την προσέγγιση των ζητημάτων επαφής των δύο φύλων και των διαπροσωπικών σχέσεων, υπό το πλαίσιο απαγορεύσεων. Σύμφωνα με την ΕΔΑ, οι απαγορεύσεις αυτές, σε συνδυασμό με την απουσία σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των νέων οδηγούσαν σε αντίθετα από τα προσδοκώμενα, αποτελέσματα, ωθώντας επί της ουσίας την νεολαία σε μία φιλήδονη και «ανήθικη» σεξουαλική συμπεριφορά, αντί να την αποτρέψουν από αυτές τις ατραπούς: «Στην ενάρετη και ηθική κοινωνία μας η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των νέων είναι κάτι το άγνωστο! Και παρόλο που η δύναμη της εξέλιξης έχει ρίξει τα εμπόδια της επαφής των νέων, μερικές ηλίθιες απαγορεύσεις, όπως είναι η απαγόρευση του μικτού σχολείου, είναι χαρακτηριστικές για το καθυστερημένο πνεύμα που υπάρχει σε αυτό τον τομέα»²³⁹, ανέφερε χαρακτηριστικά σε κριτική του για την επίδραση του «αμερικανικού τρόπου ζωής» στις διαπροσωπικές σχέσεις των νέων, ο λογοτέχνης Νίκος Κατηφόρης, θέλοντας να καταδείξει τις αρνητικές συνέπειες που είχε η επιβολή απαγορεύσεων και η διατήρηση του αυστηρού κοινωνικού πλαισίου, σχετικά με τις σχέσεις των δύο φύλων: «Αλλά το πνεύμα αυτό εκδηλώνεται με τον ηλιθιότερο τρόπο όταν περιβάλλουν την νεολαία με ένα πλήθος “Απαγορεύεται!” γύρω από τα ζητήματα επαφής των δύο φύλων. Τι και αν η φύση αξιώνει αυτή την επαφή επιτακτική! Η ενάρετη κοινωνία μας της αντιτάσσει την “Ηθική”! Τι ωραίο θέαμα παρουσιάζουμε αλήθεια! Να βάζουμε τη Φύση αντίθετη με την Ηθική και έτσι να την βγάζουμε ανήθικη. Η αντινομία αυτή είναι ένας παιδεμός για τη νεολαία [...] Από εδώ και πέρα, η νεολαία μας ακαθοδήγητη και

²³⁸ «Πάντο Ρέντ και Ροκ Εντ Ρολ», *Η Αυγή*, 8.6.1957, σελ.1 (Υπογράφει η Ρόζα Ιμβριώτη).

²³⁹ «Η επιφυλλίδα μας. Το ροκ εντ ρολ και οι νέοι», *Η Αυγή*, 11.12.1956, σελ.3 (Υπογράφει ο Νίκος Κατηφόρης).

άπραγη, γίνεται έρμαιο των αναπληρωματικών και των υποκαταστάτων αυτού που τους απαγορεύεται. Μια σειρά χοροί. Μάμπο, σουίνγκ και τώρα το ροκ εντ ρολ, ανήκουν σε αυτά ακριβώς τα υποκατάστατα [...] Εδώ ακριβώς χρωσάει την επιτυχία του ο νέος χορός! Η ραγδαία διάδοσή του, ο φανατισμός των οπαδών του είναι μία έξαλλη διαμαρτυρία της νεολαίας για την εγκατάλειψή της από την κοινωνία στο κεφάλαιο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Με τη ζωνρότητα και τους αυτοσχεδιασμούς του χορού τους, κάνουν ένα πρωτόγονο κίνημα καταστροφής μίας ηθικής που στέκει αντιμέτωπη στη φύση»²⁴⁰. Αυτού του είδους η εναντίωση σε μέτρα απαγορευτικού και αυταρχικού χαρακτήρα, σχετικά με τις διαπροσωπικές σχέσεις αποτελεί ιδιαιτερότητα της αριστερής αντίληψης, σε σύγκριση με την “κατασταλτική” οπτική εκπροσώπων της συντηρητικής πλευράς, όπως η ελληνική Εκκλησία²⁴¹.

²⁴⁰ Στο ίδιο.

²⁴¹ Το διαχωριστικό πλαίσιο μεταξύ των δύο φύλων, το οποίο χαρακτήριζε το ελληνικό σχολείο εκείνης της εποχής, είχε καθολική ισχύ, με εξαίρεση τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια, όπου η κοινή φοίτηση αγοριών και κοριτσιών ήταν διαδεδομένη πρακτική. Το γεγονός αυτό ήταν αρκετό για να προξενήσει την αντίδραση της Ιεράς Συνόδου, η οποία με επιστολή της στο Υπουργείο Παιδείας επισήμαινε τους κινδύνους που ελλόχευαν στα χορευτικά πάρτι, στις γυμναστικές επιδείξεις μαθητών και μαθητριών «με στολάς όχι ευπρεπείς», και στην «διοργάνωσιν πολυήμερων εκδρομών». Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.102, και «Άγρυπνος εποπτεία», *Περιοδικό Εκκλησία*, Αριθμός 19, 1.10.1956, σελ.349.

Συμπεράσματα

Κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1950, η ΕΔΑ προσπαθεί να οδηγηθεί σε μία συνεκτική θεωρητική πρόσληψη του λεγόμενου «αμερικανικού τρόπου ζωής», καθώς και των επιρροών του στην ελληνική νεολαία. Οι απαρχές αυτής της πρόσληψης εντοπίζονται στα μέσα της δεκαετίας αυτής, αρχικά με την καταγραφή περιστατικών νεανικής παραβατικότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες, φαινόμενο που σε μεγάλο βαθμό αποδόθηκε σε παράγοντες όπως ο κινηματογράφος, τα «γκανγκστερικά κόμικς», αλλά και η ανάδυση της ροκ εν ρολ μουσικής. Το 1956, η προβολή της ταινίας «Η ζούγκλα του Μαυροπίνακα» και η συναυλία της μπάντας του Έκτου στόλου στο Ζάππειο, ήταν τα δύο γεγονότα – ορόσημα τα οποία συνετέλεσαν στην διάδοση του ροκ εν ρολ στην ελληνική κοινωνία και την αποδοχή του από μεγάλο τμήμα της ελληνικής νεολαίας.

Ο νέος τρόπος διασκέδασης συνάντησε σφοδρή αρνητική κριτική από τους σχολιαστές της αριστερής παράταξης, καθώς ερμηνεύθηκε ως παράγοντας που οδηγούσε τους νέους στην παραβατικότητα, την ασέβεια και την απείθεια. Πολλές από τις προσεγγίσεις της αριστερής αρθρογραφίας επισήμαιναν τις συνέπειες που είχαν το ροκ εν ρολ, τα κόμικς, ο «γκανγκστερικός» κινηματογράφος, τα σφαιριστήρια και τα τυχερά παιχνίδια στην ψυχολογία και την προσωπικότητα των νέων και των εφήβων. Κυρίως όμως, ο «αμερικανικός τρόπος ζωής» αντιμετωπίστηκε ως ένας “εν δυνάμει ανταγωνιστής” στο πεδίο της νεολαίας, δεδομένων των προσδοκιών που η ΕΔΑ είχε για τους νέους²⁴².

Ο αντιαμερικανισμός, από τον οποίο χαρακτηρίζεται η ΕΔΑϊκή προσέγγιση του ζητήματος, αποτελεί μία πτυχή της γενικότερης αριστερής πολιτικής αντίληψης, στοιχείο που συνδέθηκε με τις εξελίξεις της εμφυλιοπολεμικής περιόδου. Η παρεμβατική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών στη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, η οποία συνέβαλε αποφασιστικά στην ήττα των δυνάμεων του Δημοκρατικού Στρατού το 1949, σε συνδυασμό με την στήριξη της Δεξιάς και της

²⁴² Κώστας Κατσάπης, *ό.π.*, σελ.283.

άκρας Δεξιάς από τον αμερικανικό παράγοντα στην μετεμφυλιακή περίοδο, εισήγαγε το ελληνικό κράτος σε μία περίοδο ανισοροπίας και πολιτικών αναταραχών²⁴³.

Επιπροσθέτως, ο “πατριωτικός λόγος” που αναπτύσσεται από την ΕΔΑ, βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τον αντιαμερικανισμό, λαμβάνοντας σαφή αντιιμπεριαλιστικά χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με την ΕΔΑϊκή αντίληψη, η αγάπη για την πατρίδα και η εθνική υπερηφάνεια υπονομεύονταν από τις «δυνάμεις τις ξενοδουλείας και της υποτέλειας», με το ροκ εν ρολ, τις υπόλοιπες εκφάνσεις του νέου τρόπου διασκέδασης, αλλά και συνολικότερα την αμερικανική «πνευματική βοήθεια» να αποτελούν, ένα από τα βασικότερα «όπλα» τους, προκειμένου να εδραιώσουν το καθεστώς εξάρτησης της χώρας από τον αμερικανικό παράγοντα. Σε μία χρονική περίοδο κατά την οποία η νεολαία μπορούσε, μέσω της συμμετοχής της στις κινητοποιήσεις για το Κυπριακό, να καταστεί μία ισχυρή κοινωνική δύναμη με εθνική και πατριωτική συνείδηση, η αμερικανική «πνευματική βοήθεια» απέβλεπε στο να καταστήσει τους νέους αδιάφορους για τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα που τους αφορούν, ατομικιστές, δίχως σεβασμό για τους συνανθρώπους τους και προσηλωμένους αποκλειστικά στο «κυνήγι» της διασκέδασης και των ηδονών. Η απέχθεια προς τις δυτικότροπες μορφές νεολαιίστικης διασκέδασης, ήταν ένα στοιχείο προερχόμενο από την ιδεολογική παράδοση του ΚΚΕ, ενταγμένο πλέον στην αντίληψη της ΕΔΑ²⁴⁴.

Η νεολαία και τα προβλήματά της αποτελούσαν έναν από τους πλέον σημαίνοντες άξονες της πρόσληψης της ΕΔΑ. Ο «αμερικανικός τρόπος ζωής» συνετέλεσε αφενός στην αύξηση της νεανικής και εφηβικής παραβατικότητας και, αφετέρου στην εμφάνιση μιας καινοφανούς συμπεριφοράς, η οποία βρισκόταν σε πλήρη αντιδιαστολή με τα υπάρχοντα κοινωνικά πρότυπα, γεγονός που προξενούσε ιδιαίτερη ανησυχία στους αριστερούς αρθρογράφους. Η πρόσληψη αυτής της συμπεριφοράς χαρακτηρίστηκε σε μεγάλο βαθμό από την σύνδεση με την ιδεολογική κατασκευή του τεντυμποϊσμού, όρος ο οποίος αρχικά χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να αντικατοπτρίσει τα αντίστοιχα φαινόμενα τα οποία έλαβαν χώρα

²⁴³ Νίκος Σβορώνος, *Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας*, Αθήνα 1994, σελ.144.

²⁴⁴ Μανώλης Νταλούκας, *Ελληνικό ροκ. Ιστορία της νεανικής κουλτούρας από τη γενιά του Χαούς μέχρι το θάνατο του Παύλου Σιδηρόπουλου*, Αθήνα 2006, σελ.140.

στην Μεγάλη Βρετανία, και διέπονταν από την διάσταση της «πλάκας» και την επιθυμία των νέων να διασκεδάσουν²⁴⁵. Η ανησυχία αυτή βρισκόταν σε σύνδεση με την γενικότερη αντίληψη που είχε το κόμμα για την πρέπουσα νεανική συμπεριφορά των νέων, δεδομένου ότι η ανάδειξη του «προσωπικού ήθους» του νεαρού στελέχους, αποτέλεσε αναπόσπαστο τμήμα της γενικότερης στρατηγικής της ΕΔΑ για την νεολαία. Παρά την πλήρη εναντίωσή της σε αυτά τα φαινόμενα, η Αριστερά στηλίτευε τις πρακτικές του κράτους απέναντι σε αυτό το «κοινωνικό πρόβλημα», πρακτικές οι οποίες δεν συνέβαλαν στην επίλυσή του αλλά απεναντίας οδήγησαν στην διαπόμπευση των νέων που εμπλέκονταν σε περιστατικά «τεντυμποϊσμού».

Ταυτόχρονα, η αριστερή αρθρογραφία ασχολείται και με επιμέρους πτυχές αυτού του φαινομένου, όπως τα ζητήματα διαπροσωπικών σχέσεων, σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και συμπεριφοράς των νέων. Και σε αυτό το πεδίο, η πρόσληψη της ΕΔΑ συγκροτήθηκε μέσα από την γενικότερη αριστερή αντίληψη για το «προσωπικό ήθος» των νέων. Η ΕΔΑϊκή οπτική εναντιώθηκε στο πλαίσιο απαγορεύσεων, το οποίο ενστερνίζονταν φορείς όπως η Εκκλησία. Επίσης η έλλειψη σεβασμού των νέων προς τους γονείς –στοιχείο που προκύπτει μέσα από τις αποτυπώσεις του αριστερού Τύπου-, σε συνδυασμό με τα «ξενόφερτα» πολιτιστικά στοιχεία, οδήγησε στη δημιουργία ενός πρώιμου «χάσματος γενεών», φαινόμενο το οποίο ερμηνεύθηκε ως ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα, δεδομένου του γεγονότος ότι ο σεβασμός προς τους μεγαλύτερους ήταν μία από τις βασικές αρχές του «νέου ΕΔΑϊτη».

²⁴⁵ Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι*, ό.π., σελ.134.

Πηγές

Αρχεία :

Αρχείο Νεολαίας ΕΔΑ, Κουτί 270.

Εφημερίδες :

Η Αυγή, 1955 – 1959.

Ακρόπολις, 6.11.1956.

Ελευθερία, 28.12.1956.

Τα Νέα, 21.8.1957.

New York Times, 1.12.1981.

Περιοδικά :

Επιθεώρηση Τέχνης, 1955 – 1959.

Εκκλησία, 1956 – 1958.

Βιβλιογραφία

Άγγελος Μιχαηλίδης, *Δυσμενείς επιδράσεις επί της νεολαίας*, Αθήνα, 1968.

Αλέξανδρος Τσιριντάνης, *Οι νέοι και η εποχή μας*, Αθήνα, 1971.

Άννα Πιπινέλη-Ποταμιάνου, *Η εγκληματικότητα των ανηλίκων ως ψυχολογικών και παιδαγωγικών πρόβλημα*, Αθήνα, 1956.

Αριστείδης Μπαλτάς, «Η σαγήνη των πολιτικών συσχετισμών», 1949-1967. *Η εκρηκτική εικοσαετία, Επιστημονικό συμπόσιο*, Αθήνα, 2002, σελ. 17-29.

Γιάννης Γιαννιούπουλος, *Ο μεταπολεμικός κόσμος. Ελληνική και Ευρωπαϊκή ιστορία 1945 - 1963*, Αθήνα, 1992.

Γιώργος Νοταράς, «Μουσική. Απόλυτη ρήξη», *Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες: Η Ελλάδα τον 20ό αιώνα. 1960-1965* (05.12.1999), σελ. 37-38.

Γιώργος Σταθάκης, *Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ. Η Ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα*, Αθήνα, 2004.

Γιώργος Τσάμπρας, «Η μουσική 1949-1974. Το ελληνικό τραγούδι», Β. Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000*, τ. 9, Αθήνα, 2003, σελ. 269-274.

Δημήτριος Τσαούσης, *Η εγκληματικότητα των ανηλίκων στην περιοχή της πρωτεύουσας*, Αθήνα, 1974.

Ελίζα-Άννα Δελβερούδη, *Οι νέοι στις κωμωδίες του ελληνικού κινηματογράφου 1948-1974*, Αθήνα, 2004.

Εμμανουήλ Μίνως Πόθος, *Εγκληματικάί περιοχαί και συμμορίαί ανηλίκων. Κοινωνιολογική μελέτη περί της Εγκληματικότητος Ανηλίκων εν ταις αγγλοσαξονικαίς χώραις ιδία ταις ΗΠΑ*, Αθήνα, 1971.

Έφη Αβδελά, «Δια λόγους τιμής». *Βία, συναισθήματα και αξίες στη μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Αθήνα, 2002.

Έφη Αβδελά, *Νέοι εν κινδύνω. Επιτήρηση, αναμόρφωση και δικαιοσύνη ανηλίκων μετά τον πόλεμο*, Αθήνα, 2013.

Ζηνοβία Λιαλιούτη, *Ο αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα 1947-1989*, Αθήνα, 2016.

Ηλίας Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Αθήνα, 2001.

Θωμάς Πλατανιάς, *Το πρόβλημα της νεολαίας στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Πώς εκδηλώνεται η εκτροπή μερικών νέων. Ποια τα αίτια. Ποια μέτρα πρέπει να ληφθούν*, Αθήνα, 1974.

Ιωάννα Παπαθανασίου, *Η Νεολαία Λαμπράκη τη δεκαετία του 1960. Αρχειακές τεκμηριώσεις και αυτοβιογραφικές καταθέσεις*, Αθήνα, 2008.

Καλλιόπη Σπινέλλη, *Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της «θεωρίας της ετικέτας»*, Αθήνα, 1976.

Κωνσταντίνος Καλλίας, *Η εγκληματικότητα και ιδίως των ανηλίκων*, Αθήνα, 1961.

Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, «Ο Καραμανλής στο προσκήνιο», *Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες: Η Ελλάδα τον 20ό αιώνα. 1950-1960* (28.11.1999), σελ. 13-15.

Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, «Η ιδεολογική επίδραση του Εμφυλίου Πολέμου», *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 – 1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα, 2006, σελ. 561-594.

Κώστας Βεργόπουλος, «Η συγκρότηση της νέας αστικής τάξης, 1944-1952», *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 – 1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα, 2006, σελ. 529-559.

Κώστας Κατσάπης, *Ήχοι και απόηχοι. Κοινωνική ιστορία του ροκ εν ρολ φαινομένου στην Ελλάδα 1956 – 1967*, Αθήνα, 2007.

Λεωνίδα Καλλιβρετάκης, «Προβλήματα ιστορικοποίησης του Rock φαινομένου: εμπειρίες και στοχασμοί», *Τα Ιστορικά* 11/20 (Ιούνιος 1994), σελ. 157-174.

Μανώλης Νταλούκας, *Ελληνικό ροκ. Ιστορία της νεανικής κουλτούρας από τη γενιά του Χάους μέχρι το θάνατο του Παύλου Σιδηρόπουλου 1945 – 1990*, Αθήνα, 2006.

Νικόλας Χρηστάκης, *Μουσικές ταυτότητες: αφηγήσεις ζωής μουσικών και συγκροτημάτων της ελληνικής ανεξάρτητης σκηνής ροκ*, Αθήνα, 1994.

Νίκος Αλιβιζάτος, «Καθεστώς έκτακτης ανάγκης και πολιτικές ελευθερίες, 1946-1949», *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 – 1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα, 2006 σελ. 383-398.

Νίκος Μποζίνης, *Ροκ παγκοσμιότητα και ελληνική τοπικότητα*, Αθήνα, 2007.

Νίκος Σβορώνος, *Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας*, Αθήνα, 1994 (Ελληνική έκδοση).

Παναγιώτης Νάκος, *Φταίει και το σχολείο*, Θεσσαλονίκη, 1969.

Σπύρος Λιναρδάτος, *Από τον Εμφύλιο στην Χούντα, Τόμος Γ' 1955-1961*, Αθήνα, 1978.

Τηλέμαχος Φιλιππίδης, *Η επίδραση του κινηματογράφου επί της εγκληματικότητας των ανηλίκων*, Θεσσαλονίκη, 1952.

Χρήστος Γιανναράς, *Ορθοδοξία και Δύση στη Νεώτερη Ελλάδα*, Αθήνα, 1992.

Χριστόφορος Βερναρδάκης, Γιάννης Μαυρής, *Κόμματα και κοινωνικές συμμαχίες στην προδικτατορική Ελλάδα. Οι προϋποθέσεις της μεταπολίτευσης*, Αθήνα, 1991.

Lawrence S. Wittner, «Η αμερικανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα: 1944-1949», *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 – 1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα, 2006, σελ. 399-417.

LeRoi Jones, *Blues People*. *Η μαύρη μουσική στη λευκή Αμερική*, μετάφραση Χάρη Συμβουλίδη, Ιωάννινα, 2007, (Ελληνική έκδοση).